

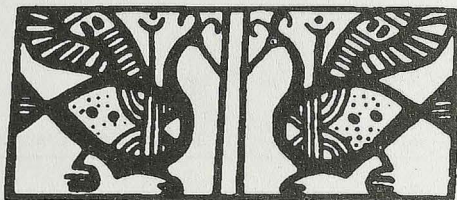

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ, ΠΑΝΟΣ Ν. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥΝΗΣ, ΡΟΥΛΑ ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ-ΣΤΑΥΡΟΥ, ΧΡΥΣΟΘΕΜΙΣ ΧΑΤΖΗΠΑΝΑΓΗ, ΧΡΗΣΤΟΣ ΜΑΥΡΗΣ, ΒΕΡΑ ΚΟΡΦΙΩΤΗ, ΠΟΠΗ ΣΦΑΛΑΓΚΑΚΟΥ, ΜΙΜΗΣ Κ. ΙΑΚΩΒΙΔΗΣ, ΓΙΩΤΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑ - ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΑ, ΝΙΤΣΑ ΣΟΛΩΜΟΝΙΔΟΥ - ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ, ΑΘΗΝΑ ΝΙΚΟΛΑΟΥ, ΓΛΑΥΚΟΣ ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ, ΣΑΒΒΑΣ ΑΧΙΛΛΕΩΣ, ΑΝΤΩΝΗΣ ΠΙΛΛΑΣ, ΖΩΗ ΧΑΤΖΗΘΕΟΔΩΡΟΥ - ΡΕΤΑΛΗ, ΙΑΝΘΗ ΘΕΟΧΑΡΙΔΟΥ, ΝΙΚΗ ΠΑΠΑΣΥΜΕΟΥ - ΣΤΥΛΙΑΝΟΥΔΗ, MICHELE IANNELLI, Γ. ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΗΣ, ΑΝΤΩΝΗΣ Ν. ΣΥΜΙΓΔΑΛΑΣ, ΦΟΙΒΟΣ ΚΛΗΡΙΔΗΣ, ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΟΥΤΟΓΙΑΝΝΗΣ, ΧΡΗΣΤΟΣ ΕΥΘΥΜΙΟΥ, ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΙΤΡΟΜΗΛΙΔΗΣ, ΑΝΔΡΕΑΝΗ ΗΛΙΟΦΩΤΟΥ, ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΜΙΝΑΡΙΔΗΣ, ΚΩΣΤΗΣ ΚΟΚΚΙΝΟΦΤΑΣ, ΣΟΦΟΚΛΗΣ ΛΑΖΑΡΟΥ, Δ. ΣΤΡΑΤΗΓΟΠΟΥΛΟΣ, ΝΙΚΗ ΛΑΔΑΚΗ - ΦΙΛΙΠΠΟΥ

404

ISSN 0554 - 3363

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΤΕΤΡΑΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Υπεύθυνη εκδότρια: ΛΟΥΛΑ ΚΥΠΡΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ
Ανδροκλέους 2, 1060 Λευκωσία ή Ταχ. Θυρ. 27355, 1644 Λευκωσία
Τηλ. 22764900

Έτησια συνδρομή	Κ£6.00
Έτησια συνδρομή Ελλάδος	€25
Έτησια συνδρομή εξωτερικού	€25 ή \$30
Τιμή τεύχους	Κ£2.50
Συνδρομή για βιβλιοθήκες, σχολεία και Όργανισμούς	Κ£10.00
Τα χειρόγραφα δέν επιστρέφονται. Φωτογραφίες επιστρέφονται. Ανάτυπα πληρώνονται στον τυπογράφο.	

Για τους συνδρομητές Ελλάδος:
ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΕΛΛΑΔΟΣ - Λογαριασμός 080/51260530
στο όνομα Παναγιώτης Κ. Χρυσάνθης,
Αιτιολογία: Συνδρομή Περιοδικού «Πνευματική Κύπρος»
και να αποστέλλεται στο περιοδικό η απόδειξη.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Κύπρος Χρυσάνθης: <i>Κυπριακό</i>	65
Πάνος Ν. Παναγιωτούνης: <i>Νέοι Καιροί</i>	66
Ρούλα Ίωαννίδου Σταύρου: <i>Η παραλία μετά το καλοκαίρι</i>	66
Χρυσόθεμις Χατζηπαναγιή: <i>Όρχιδέα</i>	67
Χρήστος Μαυρής: <i>Ψυχική ανάταση</i>	67
Βέρα Κορφιώτη: <i>Δέν έγχωρεί δια-τί</i>	68
Πόπη Σφαλαγκάκου: <i>Στή νέα σου πατρίδα</i>	68
Μίμης Κ. Ίακωβίδης: <i>Ίφιγένεια, Άντώνιος</i>	69
Γιώτα Παρασκευά - Χατζηκώστα: <i>Η μεγαλύτεροψη ψυχή του</i>	70
Νίτσα Σολωμονίδου - Άναστασίου: <i>Νοσταλγία</i>	71
Άθηνά Νικολάου: <i>«Άχ, βρε Ίούλη...»</i>	75
Γλαῦκος Άντωνιάδης: <i>Πώς δέν έγινε μάρμαρο</i>	80
Σάββας Άχιλλέως: <i>Ό Γερο-Ζαπίτης</i>	83
Άντώνης Πιλλᾶς: <i>Βροχερό πρωϊνό</i>	85
Ζωή Χατζηθεοδώρου - Ρετάλη: <i>Δυό μέρες στην Κύπρο</i>	86
Ίάννη Θεοχαρίδου: <i>Άμμόχωστος καρτέρει</i>	87
Νίκη Παπασυμεού - Στυλιανούδη: <i>Στρουμπί, Κάθηκας, έπαρχία Πάφου</i>	88
Michele Iannelli: <i>Τί όφειλω στον Κύπρο Χρυσάνθη και στην Κύπρο</i>	90
Τάσος Άριστοτέλους: <i>Ναυαγοί, Γρηγόρη Αῦξεντίου, Στους νέους για τό Μακάριο</i>	92
Γ. Χατζηκωστής: <i>Σελίδες από τη δράση Κυπρίων άγωνιστών τό 1821</i>	93
Κύπρος Χρυσάνθης: <i>Ροδίων, Μιλτιάδης και Θεέκλα Γεωργιάδου</i>	107
Άντώνης Ν. Συμιγαλάς: <i>Η Κύπρος και τό Είκοσιένα</i>	108

(Συνέχεια στη σελ. 144)

Τό περιοδικό έπιχορηγείται μερικώς από τίς Πολιτιστικές Ύπηρεσίες του Ύπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΙΜΗΘΗΚΕ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ίδρυτής: ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΧΡΟΝΙΑ ΜΓ'

ΜΑΪΟΣ - ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 2003

ΑΡ. 404

ΚΥΠΡΙΑΚΟ

Τ' άντρεϊα συμβάντα δέν μποροϋν νά σώσουν
τήν καταδίκη μας.

Ποϋ βρίζεται τὸ σύνορο τῆς άντοχῆς;

Όταν ζητᾶς παιδί χαμένο μέσ τὰ θάμνα τῶν κατάστικτων
ἀπὸ ἔγκλημα καιρῶν

δέν ἔχει σύνορα ἡ ζωή, δέν ἔχει μέλλον.

Μιλοῦσε ὁ Αὔγουστος ἑλληνικά συμβάντα

μ' ἓνα ἰδρωμένο πρόσωπο.

Τὰ θάμνα σκέπαζαν νεκροὺς μ' ἓνα ξανθὸ σεντόνι.

Ποιὸς νά θυμᾶται τοῦτες τίς άντρεϊες μέσ τίς δειλίες τῶν καιρῶν;

Εἴχαμε κάποτε λεβέντην οὐρανὸ

καὶ μάλαμα καρδιά

καὶ πρόσωπο γεμάτο παρησία

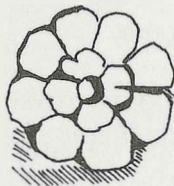
σάν τοὺς ἀρχάγγελους τῶν παιδικῶν ὥρῶν...

Ό χρόνος κόκκαλα καὶ μέταλλα τ' ἀλλάζει

σὲ σκόνη λησμονιᾶς

κι' ἐμεῖς θὰ συζητᾶμε γιὰ εὐφορίες τῆς ἀρετῆς;

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΝΕΟΙ ΚΑΙΡΟΙ

Προβάλλει επί τέλους
ο ζεστός, ο ζοφερός καιρός,
θα ολοκληρωθεί ο κύκλος, ο
κύκλος τους έρωτα της
χωμάτινης ζωής, της ωραίας
ζωής, το κλάμα ενός ωραίου μωρού...

Ψεύτικα όλα με τη γεύση όμως
του μελιού, την άνοιξη,
το φθινόπωρο γεμίζουμε το βίο
με άνθη και αναφυλητά,
είμαστε απαθείς σαν αγάλματα,
η ιστορία καταγράφει το αίμα
και το τίποτε...

Λέξεις, λέξεις, λέξεις
από γάλα και φαρμάκι,
θα διηγηθούμε στα παιδιά μας
λόγους πολιτικούς ξύλινους,
τίποτε άλλο...

ΠΑΝΟΣ Ν. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥΝΗΣ

Η ΠΑΡΑΛΙΑ ΜΕΤΑ ΤΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ

Σ' όλους και σ' όλα που έφυγαν

Τò καλοκαίρι έφυγε από την παραλία.
Έκείνη, άδεια πια από φορτίο του,
μάζεψε τις όμπρέλες της
έδιωξε όσα όνειρα επέμεναν να παραμείνουν
έκλεισε τò μικρό μπαράκι
κάθισε όκλαδόν
και περιμένει τò φεγγάρι να φανεί
για ν' αφήσει τò πρώτο δάκρυ
να κυλήσει.

ΡΟΥΛΑ ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ-ΣΤΑΥΡΟΥ

ΟΡΧΙΔΕΑ

Ο μακρύς σου μίσχος περήφανα υψώνεται
μα τα πέταλα γέρνει με ταπεινή ευγένεια
Χαμογελάς την καλημέρα ρόδινη
ακουμπώντας την ελπίδα στα μέτωπα
κι ας είναι η ζωή σου μικρής διάρκειας
Δεν τολμώ να σ' αγγίξω
γλυκιά χαρωπή ορχιδέα
μόνο να σε βλέπω μπορώ
και να θαυμάζω την τέλεια ομορφιά σου
Τη βελούδινη ανάσα σου αναπνέω
και συνεχίζω να ζω μες στο Χειμώνα
Την ερχόμενη Άνοιξη ποιος ξέρει
Κανείς δεν το ξέρει αν θα σ' έχω μαζί μου
Το βέβαιο είναι πως θα κρατήσω
το μυστικό σου χαμόγελο
που σκορπά μες στον κόσμο το κάλλος
Μοναδική μικρή ορχιδέα
σαν παλιά μουσική ακούω
να μουρμουρίζεις εντός μου
τις νότες της δικής σου καρδιάς.

ΧΡΥΣΟΘΕΜΙΣ ΧΑΤΖΗΠΑΝΑΓΗ

ΨΥΧΙΚΗ ΑΝΑΤΑΣΗ

Η ψυχή μου
ένα λευκό κερδί
που ανυψώνεται κάθε μέρα
εν μέσω αστραπών και βροντών
μέχρι τον ολοκάθαρο ήλιο
για να πάρει φως
να φωτίζεται
το σκοτεινό μέσα σώμα μου.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΜΑΥΡΗΣ

ΔΕΝ ΕΓΧΩΡΕΙ ΔΙΑ-ΤΙ

Με τις ἀμφιβολίες
 πού ἐπιτρέπουν
 τόσο τὰ τεκμήρια
 σέ μιὰ ὑπόθεση
 ὅσο καί τὰ παραμύθια
 ἔμοιαζα μ' ἓνα σκαρι
 πού ἀφηνότανε
 νά βυθιστεῖ
 στήν πρώτη ἐαρινή
 ὑπόσχεση.

Ἐδῶ πού εἶμαι
 εἶμαι ἀνεπιστρεπτι

Τὸ θαῦμα πρέπει νά μένει
 σέ μεγάλο βαθμὸ
 ἀνερμήνευτο

Ἄδυνατῶ νά χωθῶ
 στό λαβύρινθο
 τῶν ἐκδοχῶν

ΒΕΡΑ ΚΟΡΦΙΩΤΗ

ΣΤΗ ΝΕΑ ΣΟΥ ΠΑΤΡΙΔΑ

Εἶμαστε ἓνας ποταμὸς που δεν πισογυρνάει
 Καί πάντα φέρνει μέσα του γλυκόλαλα τραγούδια
 θυμῆματα ἠρωϊκῶν ψυχῶν
 Ὅλη, ὅλη την Ἑλληνική παλικαριά
 που τρέφει τη Φυλή μας κι αντρεϊεύει.
 Εἶμαστε ἓνας ποταμὸς, ἀδάμαστος
 ὅπως ἡ Λευτεριά, ὅπως ἡ Δόξα,
 Εἶμαστε ἓνας ποταμὸς, πλατύς ἀτίθασσος
 ορμητικός, μοναδικός στην Οἰκουμένη!...

ΠΟΠΗ ΣΦΑΛΑΓΚΑΚΟΥ

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Τίποτε δε λογάριασε
 Την άνοιξη της ζωής
 Ούτε την ομορφιά που θά'χανε
 Ανυμέναιη τα δεκάξη της χρόνια.

Για χάρη της εκστρατείας
 Μικρή κάθε θυσία
 Γενναία και περήφανη
 Ανέβη στο βωμό.

Τι είναι μια ζωή για το κοινό καλό
 Για την αγάπη της Πατρίδας;

Λύγισε και η Άρτεμη μπροστά
 Στην αυταπάρηση - την προθυμία
 Για τη μέγιστη θυσία
 Κι ένα ελάφι τη θέση της πήρε
 Τη ζωή κερδίζοντας.

ΑΝΤΩΝΙΟΣ

Ανέφelo και να βυθομετράς στο Άκτιο
 Αντώνιε· ίσως δεν υπολόγισες καλά - τα νερά
 Εκεί στο ίδιο πάντα βάθος.

Της μοίρας σου ήταν μήπως της ωραίας
 Βασίλισσας ο έρωτας ή υπέκνυψες σ' εκείνο
 Το «απολείπειν ο θεός» το τελεσίδικο;

Οι πράξεις σου την μήνι του Οκταβιανού προκάλεσαν
 Και Συγγλήτου και λαού που σε πολέμησαν.

Η βοήθεια απ' την Αλεξάνδρεια δε στάθηκε
 Αρχική, ούτε η αφοσίωση των στρατιωτών σου
 Την πορεία της ναυμαχίας ν' αλλάξουν.

Όλα ήταν να γίνουν ως έγιναν - εκεί
 Νικήθηκες για πάντα εκεί το τέλος σου.

Η ΜΕΓΑΛΟΤΡΟΠΗ ΨΥΧΗ ΤΟΥ

Πίστευε πως τ' όνομά του θα σημείωναν
και τη λαμπρά των διατριβών του ακολουθία εσαεί
οι νέοι ερευνηταί. Σταθμός στην επιστήμη σίγουρα.
Με τέχνη και με μαεστρία πόση συμπυκνωμένη γνώση
και σοφία, τι καινοτόμος άποψη, στοχαστικές προσαρμογές!
Και πράγματι.

Χρόνια μετά που αποδήμησε
κείτονταν μεσ' σε μακριές σειρές
υποσελίδιες παραπομπές.
Ανάμεσα σ' έκτυπα γράμματα
ρόχθιζε πια το πνεύμα του,
που ήταν καταρράκτης κάποτε
και χείμαρρος ορμητικός,
βυθίζοντας των αδυνάτων πλήθος.

Συχνά δε σε διάλεξη
χείλη αποστειρωμένα αποτιμούσαν (δίκαια)
την «εις την πρόοδον της επιστήμης εισφοράν» του,
τ' αδέκαστό του ήθος.

Αυτά.

Και δεν ήταν παιδάκι κανένα
λουλουδίζοντας, να ψιθυρίσει τ' όνομά του,
να διασώσει μέσα στων χρόνων καταιονισμό και ήχο
τη μορφή του.

Κανείς δεν τον μνημόνευε στην εκκλησιά
για να βρει ευλογία κι έλεος
η μεγαλότροπη ψυχή του.

ΓΙΩΤΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑ-ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΑ

ΤΟ ΔΙΗΓΗΜΑ

ΝΟΣΤΑΛΓΙΑ

Καθόταν στο προτελευταίο σκαλοπάτι, εκεί στη βεράντα. Στα χέρια της είχε ένα μαχαίρι της κουζίνας και το βλέμμα της ήταν απλωμένο ολόγισια μπροστά. Ούτε την είδε, ούτε την άκουσε, ούτε πήρε χαμπάρι την κοπέλα που στάθηκε σχεδόν μπροστά της στο άνοιγμα του κάγκελου της εισόδου.

– Γεια σας, ... μπορώ να σας απασχολήσω για πέντε λεπτά; Σήκωσε το βλέμμα ξαφνιασμένη και κάπως αμήχανα, δίχως σκέψη ή καμμιά προσπάθεια, είπε:

– Ναι, τι θέλετε;

– Ξέρετε, διαφημίζω μια νέα σκόνη για πλύσιμο των ρούχων στο πλυντήριο και θάθελα να σας πω γιατί πρέπει να τη χρησιμοποιείτε... Τ' όνομά σας;

– Θεοδώρα...

– Εμένα, Μαρία. Μπορώ να καθήσω;

– Συγγνώμη... ελάτε μέσα.

– Όχι, όχι, εδώ είναι καλά, μέσα ίσως νά'ναι ζέστη.

– Δίκιο έχεις. Μέσα είναι ζέστη. Να φέρω μια καρέκλα.

Μπήκε μέσα και η Μαρία έριξε ένα βλέμμα στην αυλή. Το γιασμί ποτισμένο και ολάνθιστο, η λεμονιά κι η μανταρινιά σκαλισμένες κι ο дуόσμος ολόφρεσκος. Τα φύλλα καταπράσινα και η συκιά αρκετά μεγαλωμένη φορτωμένη πράσινα σύκα που καρτερούσαν την ώρα να μεστώσουν και να χαρίσουν την νοστιμιά και τη γλύκα τους. Όλα φαίνονταν πόσο τα γνοιάζονταν και τ' αγαπούσαν αυτοί που τα φύτεψαν και τα περιποιούνταν.

Έφερε την καρέκλα η Θεοδώρα, την πρόσφερε στη Μαρία και αυτή κάθισε πάλι στο σκαλοπάτι.

– Με βολεύει εδώ, είπε. Νομίζω πως ξεκουράζομαι πιο πολύ όταν το κορμί μου ακουμπά απ' ευθείας στη γη.

– Λέγαμε, λοιπόν, πως αυτή η σκόνη...

– Για πλυντήριο, είπες...

– Ναι, για πλυντήριο.

– Δεν έχω, κόρη μου, πλυντήριο. Τι να το κάνω... Δυο άνθρωποι που είμαστε, ο άντρας μου κι εγώ, πόσα ρούχα έχουμε; Τα πλένω στο χέρι. Εξ άλλου πού να βάλουμε το πλυντήριο... Είναι τόσο στενάχωρα εδώ... Ίσα ίσα που χωράμε δυο άνθρωποι κι ένα κρεβάτι. Πού να βάλουμε το πλυντήριο.

– Νιώθεις στενάχωρα εδώ... ε;

– Τι να κάνουμε... Αυτό μας έδωσαν... αυτό έχουμε. Όλα τα σπίτια στο συνοικισμό έτσι είναι μικρά και άβολα... Πρόσφυγες... βλέπεις.

– Από πού είσαι, κυρία Θεοδώρα;

– Τι σημασία έχει... Είμαι πρόσφυγας. Πρόσφυγας σαν όλους τους πρόσφυγες...

– Όχι, σαν όλους... Κάποιοι άλλοι βολεύτηκαν ίσως καλύτερα.

– Πρόσφυγας σαν όλους, κόρη μου. Σαν όλους... Γιατί όλοι χάσαμε τα σπίτια μας, τον τόπο μας, τη γη μας, τη βόλεψή μας.

– Δυστυχώς, κυρία Θεοδώρα, δεν σκέφτονται όλοι έτσι. Κοιτάζουν πώς να βολεψτούν αυτοί καλύτερα και οι άλλοι...

– Δεν πειράζει... Οι άνθρωποι ήταν πάντα διαφορετικοί και διαφορετικά σκέφτονταν. Δε θα τους αλλάξουμε εμείς... Δεν μπορούμε να τους κάνουμε να σκέφτονται όπως εμείς θέλουμε...

– Κυρία, Θεοδώρα... Βλέπω πως περιποιείστε τα δέντρα και τα λουλούδια σας. Όλα είναι τόσο δροσάτα και καταπράσινα. Μια μπουκιά τόπος και όμως βάλατε τόσα δέντρα...

– Το πράσινο είναι «χαρά Θεού». Τα φυτά έχουν ζωή και καταλαβαίνουν τότε ο άνθρωπος τ' αγαπά κι αυτά με τη σειρά τους του δίνουν δροσιά, μυρουδιές, ομορφιά και καρπούς. Μας ξεπληρώνουν πλουσιοπάροχα.

– Είχες δέντρα στον τόπο σου, κυρία Θεοδώρα;

– Αν είχα... Δεντρά, πρασινάδες, ομορφιά. Απ' όλα είχα...

– Νοσταλγείς πολύ τον τόπο σου, ε;

– Αν τον νοσταλγώ... Κοιμούμαι, τον ονειρεύομαι. Ξυπνώ, τον ονειρεύομαι. Τρώγω, θυμούμαι τα λεμόνια μου που μοσκοβολούσαν, θυμούμαι τις ελιές και το λάδι, μυρίζομαι το γιασεμί και δεν μ' αγγίζει εκείνο το άρωμα που είχε το δικό μου εκεί στην άκρη της αυλής... Τίποτε, τίποτε εδώ δεν είναι το ίδιο... Τίποτε... Όλα είναι πολύ διαφορετικά... Τέτοιες μέρες θα ήμασταν στα χαρούπια. Βλέπω τον εαυτό μου κάτω από τη χαρουπιά να κρατά το μοιρασμένο χαρούπι με το μέλι να στάζει και να μοσκοβολά χαρουπιά. Έχεις φάει χαρούπι γεμάτο μέλι, ολόπαχο και μυρωδάτο;

– Όχι, κυρία Θεοδώρα, δεν έτυχε.

– Έχασες, έχασες πολλά. Εσείς οι νεώτεροι χάσατε πάρα πολλά. Εμείς τουλάχιστον, αξιωθήκαμε να τα ζήσουμε, να τα δούμε, να τα χαρούμε...

– Γι' αυτό ίσως και πονείτε πιο πολύ...

– Δίκιο έχεις, όμως τα ζήσαμε και ξέρουμε τι χάσαμε. Εσείς οι νεώτεροι που δεν είχατε την τύχη να τα δείτε και να τα ζήσετε, δεν ξέρετε τι έχετε χάσει, ούτε είναι δυνατό να συλλάβετε την ομορφιά κι εκείνο το βαθύ αίσθημα της αγάπης για τη γη σου, τον

τόπο σου, την Πατρίδα σου... από τα οποία σ' έδωξαν και τώρα τα χαίρονται άλλοι που δεν ίδρωσαν γι' αυτά, που δεν τ' αγάπησαν ποτέ γιατί ποτέ δεν ήταν δικά τους...

– Κυρία, Θεοδώρα, μήπως υπερβάλλεις κάπως επειδή νοσταλγείς τόσο πολύ τον τόπο σου;

– Δεν υπερβάλλω, Μαρία, όχι.

– Μη με παρεξηγήσεις, κυρία Θεοδώρα... μα...

– Όχι, όχι, δε σε παρεξηγώ, όχι. Όλοι μας λένε ότι εμείς οι πρόσφυγες υπερβάλλουμε και λέμε ότι ήμασταν όλοι πλούσιοι, ήμασταν καλύτεροι, είχαμε το ένα, είχαμε το άλλο.

Ποιος μπορεί ν'αμφισβητήσει ότι ήμασταν πλούσιοι; Ναι, ήμασταν πλούσιοι γιατί είχαμε το σπίτι μας μικρό ή μεγάλο και ήταν δικό μας. Ήμασταν πλούσιοι γιατί ζούσαμε εκεί που γεννηθήκαμε κι αγγίζαμε την πορτοκαλιά, τη μυγδαλιά, τις βιολέτες, τα γιασεμιά που εμείς φυτέψαμε. Πλέναμε τα σεντόνια που εμείς υφάναμε και κεντήσαμε. Αυτά δεν είναι πλούτος;

– Κυρία, Θεοδώρα... σταμάτα να σκέφτεσαι έτσι... Πονάς πολύ.

– Δεν πονώ γιατί σκέφτομαι, όχι. Ευτυχώς που σκέφτομαι γιατί μονάχα αυτό με ανακουφίζει. Θέλω να θυμούμαι. Να θυμούμαι και ν' αγγίζω κάθε τι που έζησα εκεί, κάθε τι που με έζησε για να ζήσω ώσπου να γυρίσω... Για μένα η μνήμη είναι το μόνο που έχω για να με ζη. Μ' αυτήν αγγίζω όσα αγάπησα, όσα είχα και μου λείπουν τώρα τόσο πολύ... Μου λείπουν τα πρωινά, τα δειλινά, τα βράδια, έτσι όπως ήταν, όπως ήταν για μένα και ήταν μοναδικά, ήταν ξεχωριστά, γιατί ήταν δικά μου, και τα έζησα όπως τα έζησα και μου τα άρπαξαν βίαια, μου τα πήραν άδικα. Δεν μπορώ να το δεχτώ αυτό. Ποτέ δεν θα δεχτώ αυτό το άδικο, το μεγάλο άδικο. Ρώτησε, άραγε, κανένας, τι νιώθει η καρδιά του πρόσφυγα, τί έχει μέσα η ψυχή του, τί θέλει για να νιώσει κάποια ανακούφιση; Ρωτήστε τον, και θα σας πει πως θέλει να γυρίσει στον τόπο του κι ας κάθεται στις πέτρες της αυλής του, ας αναπνέει τον αέρα του χωριού του, του τόπου του, του βουνού ή της ακρογιαλιάς του.

– Νομίζω πως σε έκανα να πονήσεις, κυρία Θεοδώρα. Λυπούμαι πολύ, δεν το ήθελα...

– Να μη λυπάσαι καθόλου, Μαρία. Αντίθετα, θα σου πω «ευχαριστώ» που μ' άκουσες.

Η Μαρία έσκυψε το κεφάλι, γύρισε και προχώρησε δυο βήματα. Ύστερα στάθηκε, έμεινε σκυφτή και σιωπηλή για λίγο, πολύ λίγο κι απότομα προχώρησε προς το κάγκελο της εξόδου.

– Περίμενε, Μαρία, περίμενε, μισό λεπτό. Θα πάρω τη σκόνη πλυσίματος που πουλάς.

Η Μαρία στάθηκε. Δε γύρισε. Έμεινε καρφωμένη στη θέση της μ' εκείνο τα ξάφνιασμα στα μάτια που ρωτά με πέτρινο βλέμμα. Ύστερα γύρισε αργά και συνέχεια

απορημένη ρώτησε.

– Μα, αφού δεν έχεις πλυντήριο, κυρία Θεοδώρα; Τι να την κάνεις τη σκόνη;

– Θα την πάρω. Κάποιος θα βρεθεί να τη δώσω.

– Μα... δεν είναι ανάγκη, κυρία Θεοδώρα ν' αγοράσεις κάτι που δεν το χρειάζεσαι...

– Θέλω να την αγοράσω, Μαρία. Έτσι θα ξεπληρώσω κάπως την υποχρέωση που σου'χω.

– Τι λες τώρα κυρία Θεοδώρα; Ποια υποχρέωση;

– Γι' αυτή τη σκόνη δεν ήρθες, Μαρία; Γι' αυτήν δε στάθηκες τόση ώρα και μ' άκουγες να μιλώ γι' αυτά που νοσταλγώ, γι' αυτά που με πονούν, γι' αυτά που αγαπώ και πάντα μόνη μου τα μιλώ και τ' ακούω γιατί κανένας δε μ' ακούει, γιατί τα λέω δίχως φωνή, δίχως ήχο, δίχως λέξεις. Τα λέω στην ψυχή μου με την ψυχή μου, τα λέω στη σκέψη μου με τη σκέψη μου, τα λέω στην καρδιά μου και οι κτύποι της με γρονθοκοπούν λες και θα σπάσουν το στήθος μου. Σήμερα τα είπα και κάποιος μ' άκουσε, κάποιος στάθηκε αντίκρου μου την ώρα που ο νόστος για όσα αγάπησα και αγαπώ, έγινε παλμός και ήχος φωνής με λέξεις και φράσεις. Κι εγώ τον ευχαριστώ πολύ. Σ' ευχαριστώ Μαρία, που άκουσες με λόγια - με κάποια λόγια - τον πόνο μου, την ώρα που νοστάλησα φωνακτά.

– Κυρία Θεοδώρα...

– Ναι, Μαρία, σ' ευχαριστώ, σ' ευχαριστώ πολύ που μ' άκουσες. Σ' ευχαριστώ... Το είχα ανάγκη...

Η Μαρία ακούμπησε τη σκόνη πλυσίματος που έβγαλε από την επαγγελματική της τσάντα κάτω στο χώμα. Ύστερα προχώρησε προς το κάγκελο και βγήκε. Την ώρα που γύριζε τα κλειδιά για να ξεκινήσει το αυτοκίνητο, πριν πατήσει το πόδι της για να βάλει ταχύτητα, το αριστερό της χέρι ακούμπησε στα βλέφαρα της για να τα σκουπίσει ώστε να μπορέσει να οδηγήσει.

Η κυρία Θεοδώρα έβαλε και τα δυο της χέρια στο μάγουλο και άρχισε το συνηθισμένο της ταξίδι στο μονοπάτι της σιωπηλής νοσταλγίας. Εκεί τη βρήκε το σκοτάδι. Εκεί, καθισμένη στο προτελευταίο σκαλοπάτι της βεράντας του προσφυγικού σπιτιού στο συνοικισμό, στην οδό Χαρίτων.

Στην οδό Χαρίτων 124. Εκεί έμεναν... προσωρινά...

ΝΙΤΣΑ ΣΟΛΟΜΩΝΙΔΟΥ-ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ

«ΑΧ, ΒΡΕ ΙΟΥΛΗ...»

Νάτος και σήμερα. Πρωϊνός - πρωϊνός ο μικρός Αντρέας. Κάτω απ' την κληματαριά της πίσω αυλής. Φρεσκοπλυμένος, απορροφημένος στα παιχνίδια που κρατά.

Ιούλιος. Τα σχολεία κλειστά. Διακοπές. Καμιά ανάγκη να ξυπνά με τραβολογήματα στις επτά. Τώρα, κάθε μέρα, πετιέται κυριολεκτικά απ' το κρεβάτι του, γύρω στις ... έξι! Κεφάλτος, δίχως γκρίνιες. Ντύνεται και μόνος του! Μεγάλωσε πια! Είναι πέντε χρόνων και ... μισό ... Σχεδόν. Ξέρει πολύ καλά ότι στην ηλικία των πεντέμισι χρόνων, γίνονται σημαντικές αλλαγές στο πώς σε βλέπουν οι άλλοι. Παύεις να είσαι μωρό. Περνάς σ' άλλη ομάδα. Στην ομάδα των μεγάλων!

Κάθε φορά που το σκέφτεται αυτό, γειμίζει η ψυχούλα του μ' ανακούφιση. Θα σταματήσουν επιτέλους - έτσι θέλει να φαντάζεται ο Αντρέας - ταπειράγματα των αδερφών του. Οι θεοφόβοι, μεγάλοι αδερφοί, ο Παναγιώτης κι ο Μαρίνος, όλο νηπιάκι τον φωνάζουν. Ας έχει τελειώσει το νηπιαγωγείο, εδώ κι ένα χρόνο! Αφού λίγες μέρες πριν, τέλειωσε και την προδημοτική! Κι όμως, αυτοί εκεί! Όλο τους σπουδαίους να παριστάνουν. Έτοιμοι πάντοτε να ειρωνευτούν ό,τι κάνει κι' ό,τι πει. Είναι πολλές οι φορές που δεν τα βγάζει πέρα μαζί τους κι αναγκάζεται να τσιρίξει και να κλάψει από αγανάκτηση. Φτάνει μόνο να μην βρίσκεται εκεί οποιοσδήποτε που δεν ανήκει στην οικογένεια. Ε, όχι να τον δουν και ξένοι να κλαίει! Τέλος σ' αυτούς τους καυγάδες - ανακωχή καλύτερα - δίνουν με την παρέμβασή τους οι γονείς. Δικαιολογημένα, λοιπόν, ο καημένος ο μικρούλης ελπίζει για κάποια αλλαγή, στη στάση των αδερφών του απέναντί του, με την έναρξη της νέας σχολικής χρονιάς, που την περιμένει με λαχτάρα.

Μιας κι' είναι όμως διακοπές τώρα, ο Αντρέας δεν εννοεί να τις περάσει - να τις χάσει μάλλον - στο κρεβάτι. Έχει καταλάβει ότι οι πολύ πρωϊνές ώρες των καλοκαιρινών ημερών, είναι όμορφες κι' ευχάριστες. Μονάχα σ' αυτές τις ώρες ξεχνιούνται οι καυτοί μήνες του καλοκαιριού κι' αφήνουν κάπου - κάπου κάποιες δροσερές ανασαιμιές, που μοσχοβολούν αγιόκλημα και γιασεμί. Λίγο αργότερα: Κάψα.

Πού βρίσκονται τώρα ο Παναγιώτης κι ο Μαρίνος; Στα κρεβάτια τους! Ας κάνουν τους πολύξερους. Τίποτα δεν ξέρουν!

Μια φορά όλη κι όλη θυμάται ο Αντρέας νά'χουν συμφωνήσει μαζί του τ' αδέρφια του. Δεν πίστευε στ' αυτιά του ο μικρούλης. Γούρωσε τα μάτια του κι' απόμεινε για λίγο να κοιτά μια τον ένα αδερφό και μια τον άλλο, μ' απορία κι' αμηχανία.

Η ομοφωνία των βλασταριών της οικογένειας, έγινε την πρώτη μέρα του Ιούλη. Αφότου κλείσαν τα σχολεία, όλο και κάποιον ρωτούσε ο Αντρέας:

- «Έχουμε και σήμερα διακοπές;» Καθημερινά, έπαιρνε την ίδια απάντηση.

- «Ναι.»

Σαν ξαναρώτησε όμως την πρώτη μέρα του Ιούλη, έσπευσε η μητέρα να του εξηγήσει κάπως καλύτερα.

– «Σήμερα Αντρέα μου, ήρθε ένας καινούριος μήνας κι έφερε τις μέρες του. Όλες τις μέρες του, θα έχετε διακοπές!»

– «Κι είναι πολλές; Περισσότερες από ...πέντε;» Βιάστηκε να ζητήσει καλύτερη διευκρίνιση ο πεντάχρονος.

– «Ου ... πολύ περισσότερες από πέντε. Είναι τριανταμία ημέρες». Πώς το εξηγούν τώρα το τριανταμία σ' ένα πεντάχρονο;

– «Μέχρι το δέκα μετρούμε έτσι δεν είναι;» Γνέφει καταφατικά ο μικρός. «Έ, λοιπόν, για να περάσουν οι μέρες του Ιούλη, θα πρέπει να μετρήσουμε δέκα, κι άλλες δέκα, κι άλλες δέκα κι ακόμη μία.

– «Μα, τόσες πολλές διακοπές;» Λάμπανε τα ματάκια του παιδιού. Με μεγάλη ευκολία έβγαλε το συμπέρασμά του: «Ο Ιούλης, είναι ο καλύτερος μήνας απ' όλους! Ζήτω ο Ιούλης!...» Σταμάτησε όμως απότομα τους πανηγυρισμούς, παραξενεμένος που δεν άρχισαν τα συνηθισμένα πειράγματά τους τ' αδέρφια του. Μα στο τέλος, έπεσε μια ομοφωνία, που άφησε κατάπληκτο το μικρό. Ποιός ξέρει, πόσος χρόνος θα περάσει μέχρι να βρεθεί κάτι άλλο για το οποίο να συμφωνήσουν και πάλι τα τρία αγόρια!

Για την ώρα ο Αντρέας φτειάχνει με πετρούλες τη φάρμα του. Ευτυχισμένος και γαλήνιος. Τοποθετεί - προσεχτικά - μέσα τα πλαστικά ζωάκια του. Κατσίκες, κότες, γουρουνάκια, αγελάδες, κουνελάκια, άλογα... Κανένας δεν τον ενοχλεί. Η μητέρα μόνο βγαίνει κάθε τόσο. Αλλάζει το νερό στον κουβά του σφουγγαρίσματος, και γυρίζει στο σπίτι. Έχει ακουμπήσει το μικρό ραδιοφωνάκι της στο περβάζι του παραθύρου κι έχει δυναμώσει και τη φωνή, ώστε να μπορεί ν' ακούει ενώ πηγαινόερχεται.

Όλοι στο σπίτι έχουν μάθει πόσο αρέσει στη μητέρα ν' ακούει κάποια κυρία που καθημερινά μιλά στο ραδιόφωνο, με άλλους, κυρίους και κυρίες, για διάφορα πράγματα. Ο Αντρέας, πολύ την έχει συμπαθήσει την κυρία εκείνη. Είχε ακούσει τις προάλλες, από την εκπομπή της, πως κάνει καλό στα παιδιά να τ' αφήνουν να παίζουν και με το χώμα! Α! Πολύ του άρεσε αυτό. Έτσι! Κάποιος χρειάζεται να βάζει και τους μεγάλους στη θέση τους! Ευτυχώς οι γονείς του τον αφήνουν να παίζει στο χώμα. Θά 'τυχε να 'χει πάρει το αυτί τους από παλιότερες συζητήσεις το μήνυμα. Κι' όμως στην προδημοτική, κάποια παιδιά, δεν έπαιζαν στην αμμοδόχο, γιατί σαν γύριζαν στο σπίτι, θα τα μάλωναν οι γονείς τους.

Φωνές λυπημένες και θυμωμένες φτάνουν στ' αυτιά του απ' το ραδιοφωνάκι.

– «Αφήσαμε να περάσουν πάρα πολλά χρόνια και δεν φαίνεται νά 'γινε οτιδήποτε ουσιαστικό. ...Και μιλούμε για τα παιδιά μας, τ' αδέρφια μας, τους συζύγους μας... Τί γίνονται; Πού βρίσκονται;» Ήταν μια γυναικεία φωνή ξέχειλη από παράπονο κι αγανάκτηση. Έπειτα άλλη φωνή: «Τον πατέρα μου τον είδα για τελευταία φορά στις είκοσι του Ιούλη, το '74».

Εδώ και λίγες ημέρες, ακούει συχνά ο Αντρέας να μιλούν για ένα πόλεμο που έγινε στον τόπο του, στην πατρίδα του. Ήδη γνωρίζει ότι πριν από χρόνια οι τούρκοι, έκαναν εισβολή στην Κύπρο. Του είχαν μιλήσει γι' αυτό κι' οι γονείς του κι' η δασκά-

λα του. Ο πόλεμος είναι μεγάλη συμφορά για τους ανθρώπους. Πού θα πάει! Δεν θα μεγαλώσει; Θα μεγαλώσουν κι' όλα τα παιδιά που είναι στην ίδια ηλικία μαζί του. Όλοι μαζί θα βοηθούν να επικρατεί στον κόσμο το δίκιο. Γιατί δηλαδή, πάντα όσοι είναι δυνατοί κάνουν ό,τι θέλουν στους αδύνατους; Γ' αδέρφια του για παράδειγμα, κάνουν κάθε τόσο, ό,τι σκαρφίζονται, κι' ούτε που νοιάζονται καθόλου για το πώς νιώθουν οι άλλοι...

– «Ήταν κι ο γιος μου αιχμάλωτος, μαζί με άλλους δυο συγχωριανούς μας... Όταν άφησαν αιχμαλώτους ελεύθερους, οι τούρκοι, ήρθαν και με βρήκαν οι άνθρωποι, για να μου πουν ότι όπου νάναι θ' αφήσουν ελεύθερο και το δικό μου το γιο... Ακόμα τον περιμένω... Ρωτήσαμε μέσω των Ηνωμένων Εθνών τι συνέβηκε, ... γιατί δεν γύρισε το παιδί μας. Πήραμε απάντηση από τον Ντεκτάς ότι ... τάχα δεν είχαν τέτοιο όνομα μέσα στους αιχμαλώτους...» Πόσο κουρασμένη ακουγόταν η γιαγιά που μόλις είχε μιλήσει!

– «Μαμμά, η γιαγιά που μίλησε είπε «τάχα». Ήθελε να μας πει αστεία; Πάντως η φωνή της ακουγόταν παράξενα».

Είναι πέντε χρονών και κάτι ο μικρός Αντρέας. Και περιμένει σε λίγους μήνες, να γίνει μεγάλος. Βέβαια όλα τα πεντάχρονα παιδιά, γνωρίζουν πάρα πολλά πράγματα. Κι' αυτό το πεντάχρονο συχνά προσπαθεί να βγάλει τα δικά του συμπεράσματα για όσα θέματα συναντά. Ανακοινώνει, μάλιστα, τα - πολλές φορές, ανορθόδοξα - πορίσματά του! Προσπαθεί ακόμα, να καταλαβαίνει πόσο καλοί άνθρωποι, είναι οι μεγάλοι, παρακολουθώντας τους: Πώς κινούνται, πώς είναι ο ήχος της φωνής τους, πώς είναι το χαμόγελό τους, πόσο φωτεινά είναι τα μάτια και τα πρόσωπά τους. Μονάχα οι κουβέντες τους τον δυσκολεύουν και τον μπερδεύουν μερικές φορές.

Σίγουρα, δεν θάχε ακούσει η μητέρα την ερώτησή του. Νάτη πάλι, θα περάσει από κοντά του, για να πάει μέχρι τη βρύση.

– «Μα, η γιαγιά που μίλησε στο ραδιόφωνο, έλεγε... αστεία;» Ένα «Όχι» ακούστηκε, σαν από ξένη, άγνωστη φωνή. Αναζητά με το βλέμμα ο Αντρέας να δει το πρόσωπο της μαμμιάς του. Όπως, όμως, στεκόταν, στη βρύση, τού' χε γυρισμένη την πλάτη. Όλους τους ήχους τους κάλυψε ο δυνατός ήχος του νερού, που γεμίζει τον κουβά. Όμορφος ήχος, Ήχος χαράς, ζωντάνιας. Ένωθε, πάντα, τόσο ωραία όταν τον άκουε!

Τώρα όμως, καταλαβαίνει πως κάτι δεν πάει καλά. Βαραίνει η καρδούλα του. Μια απάντηση στεγνή, μονολεκτική... από τη μαμμιά του;! Εκείνη δεν είναι που του παίρνει τ' αυτιά, απ' το πες - πες στην προσπάθειά της να του εξηγήσει κάθε τι, σαν δεν μπορεί ν' αντιληφθεί; Κι η φωνή της γιαγιάς, σα σφήνα στο μυαλούδάκι του. Πάντως είχε ακούσει καλά. Ναι μεν η φωνή που άκουσε, φαινόταν λυπημένη και κουρασμένη. Όμως, είπε: «... τάχα...». Μπερδεύτηκε ο Αντρέας με το «τάχα».

Λίγες μέρες πριν, ο Παναγιώτης ήταν στην κατασκήνωση. Ο Μαρίνος καταδέχτηκε να παίξει και λίγο με τον μικρό. Μες το παιχνίδι, έριξε την ιδέα: «Να κάνουμε μια φάρσα στη γιαγιά μας! Μετά, εξήγησε στον Αντρέα, τί σημαίνει «φάρσα».

– «Νά! Θα της πούμε ψέματα!»

– «Α, όχι ψέματα. Είναι αταξία!» Δήλωσε σοβαρός σοβαρός ο μικρός.

– «Μμμ ... καλά!» ενοχλήθηκε ο Μαρίνος. «Αστεία θα κάνουμε. Να δεις, θα γελάσουμε. Θα πω στη γιαγιά ότι τάχα έπεσες και χτύπησες το κεφάλι σου!» Δεν πρόλαβε να αντιδράσει ή ν' απαντήσει ο Αντρέας. Άρπαξε ένα χιμώ ντομάτας ο αδερφός του απ' το ερμαράκι της κουζίνας και του περιέλουσε το κεφάλι.

– «Πέσε κάτω, τώρα, και μην κουνηθείς!» είπε με αυστηρότητα που δεν σήκωνε αντιρρήσεις. Τρέχει φωνάζει τη γιαγιά. Εκείνη η καημένη, λίγο έλειψε να μείνει στον τόπο, απ' το φόβο της. Ευτυχώς, δεν κρατήθηκε ο Μαρίνος, κι άρχισε να γελά. Πλησίασε κι η γιαγιά περισσότερο. Είδε από κοντά τον Αντρέα. Έφαγαν κι' οι δυο ένα καλό κατσάδιασμα και τους έστειλε στο μπάνιο. Μ' όλα τούτα τα γεγονότα, η έννοια του «τάχα» πέρασε στο μυαλό του Αντρέα σαν αστεϊσμός.

Τέλειωσε η εκπομπή. Απ' το ραδιόφωνο ακούεται μουσική. Χαμηλώνει η μητέρα την ένταση. Καλημερίζει τα δυο μεγάλα αγόρια της που έχουν επιτέλους ξυπνήσει κι' ετοιμάζονται να πάρουν το πρωινό τους στη βεράντα. Έπειτα, πήρε ένα σκαμνάκι, και κάθησε κοντά στον Αντρέα. Χρωστούσε κάποιες απαντήσεις. Δεν μπορούσε προηγουμένως να μιλήσει. Φαρμάκι η αδικία έκαιγε τα σωθικά. Είναι τόσο πολύ φορτωμένος με πόνο τούτος ο τόπος κι οι άνθρωποί του... Λίγο να κάνεις πως ξύνεις τις πληγές, σα λάβα θα τον δεις τον πόνο να ξεχύνεται, κι' άντε να τον σταματήσεις!

– «Αντρέα, πριν από λίγο, με ρωτούσες για κάτι... Ήταν όμως ο θόρυβος της βρύσης και μου φαίνεται δεν σου απάντησα και πολύ καλά...» Δεν του είπε ότι επειδή έκλαιε, δεν μπορούσε να του μιλήσει, κι' ότι ακόμη για να μην τη δει να κλαίει του είχε γυρισμένη την πλάτη...

– «Για κείνη τη γιαγιά, ρώτησα, που είπε «τάχα» κι' όμως ήταν λυπημένη. Το «τάχα» δεν το λέμε σαν θέλουμε να κάνουμε αστεία;»

– «Α! όχι Αντρέα μου. Όταν μια μάνα χάσει το παιδί της, δεν μπορεί πια και τόσο εύκολα να κάνει αστεία. Το «τάχα» το είπε πικραμένη γιατί της είπαν ψέματα για το γιο της. Δεν άκουσες; Κάποιοι συγχωριανοί της, τον είχαν δει, ανάμεσα στους άλλους συμπατριώτες μας, που πιάστηκαν αιχμάλωτοι στην εισβολή. Της είχαν πει να τον περιμένει και θα γύριζε. Δεν γύρισε όμως, κι' όταν ζήτησε εξηγήσεις, οι τούρκοι της είπαν ψέματα ότι τάχα δεν ήταν αιχμάλωτος.»

– «Μα, οι τούρκοι δεν ξέρουν ότι είναι κακό να λέμε ψέματα;»

– «Πολλά πράγματα είναι κακά, κι όμως οι άνθρωποι τα κάνουν, ή αφήνουν να γίνονται... Οι πόλεμοι ας πούμε... σαν αυτό που έγινε στην Κύπρο μας ήταν ένα φοβερό κακό. Χάθηκαν τόσες ζωές. Είχαμε τραυματίες, αιχμαλώτους, εκτοπισμένους, αγνοούμενους... Αγνοούμενος είναι τώρα κι ο γιος της γιαγιάς που ακούσαμε. Ακόμα δεν έχει μάθει η μάνα του τί έγινε ο γιος της, πού είναι, ζει; ... τον σκότωσαν;

– «Μα εγώ, όταν ακούω για όλα αυτά, λυπούμαι πολύ. ... Αφού τώρα είναι διακοπές. Δεν πρέπει νά 'μαστε λυπημένοι... Γιατί να μας λένε τώρα τις ιστορίες του πολέμου;» Έτοιμο τόχε το παράπονό του, να στάξει απ' τα ματάκια του.

– «Ο πόλεμος, έγινε τον Ιούλιο. Γι' αυτό κι' οι άνθρωποι που έζησαν τον πόλεμο, πάντοτε με το που έρχεται ο Ιούλης, θυμούνται εντονότερα και ξαναζούν όλα εκείνα τα κακά κι' όλη τη δυστυχία που πέρασαν, εκείνο τον Ιούλη του πολέμου».

Ξαναφέρει στη σκέψη του ο Αντρέας τις φωνές που άκουσε προηγουμένως. Να, γιατί ένιωθε να βγαίνει πόνος και θλίψη απ' τον ήχο τους. Άσχετα αν τον μπέρδειψαν οι λέξεις. Μιλούσαν για πόλεμο. Γι' αυτό δεν χωρούσαν αστεία στις κουβέντες τους. Μένει σκυφτός στα παιχνίδια του. Τα κοιτάζει μονάχα. Δεν παίζει πια. Ψάχνει να βρει κάτι, να διώξει λίγη απ' τη πίκρα που στογγυλόκατσε στο στήθος του και του δυσκολεύει την αναπνοή.

– «Χτες, ο παππούς μου είπε, ότι ο μπαμπάς, θα έχει τις διακοπές του τον άλλο μήνα. Τον Αύγουστο. Θα έχουμε κι εμείς διακοπές. Θα πηγαίνουμε πιο συχνά στη θάλασσα». Όλα αυτά δεν τα είπε υπό μορφή ερωτήσεως. Όμως περίμενε κάποιαν επιβεβαίωση από τη μητέρα του.

– «Βέβαια, έτσι είναι! Κι ο άλλος μήνας θα είναι όλος διακοπές!» Με λυπημένο ύφος, σαν να μονολογούσε ο μικρούλης, σαν νά 'ψαχνε τρόπο να παρηγορήσει την ανταριασμένη απ' την αγανάκτηση - που κατατρώνει, συνήθως, τα σωθικά των αδύνατων - ψυχούλα του.

– «Μμ ... Τουλάχιστον ο άλλος μήνας θά'ναι καλύτερος απ' αυτόν!» Οι μεγάλοι αδερφοί, αλληλοκοιτάζονται, κι αμέσως στρέφουν τα βλέμματά τους, προς τη μητέρα. Αυτοί γνωρίζουν πολύ καλά πως κι' ο Αύγουστος δεν είναι αμέτοχος παθών και θλίψεων για τη μικρή τους πατρίδα. Όμως, δεν μιλά κανέναν. Ακόμη κι αυτοί, τα πειραχτήρια, που δεν άφηναν τον μικρό σε χλωρό κλαρί... Αυτοί, οι μεγάλοι, σοβάρησαν. Σωπαίνουν τώρα, ακόμα κι' αυτοί.

Κι' ο μικρός Αντρέας, σκαλίζοντας το χώμα, μ' ένα ξυλάκι, συνεχίζει τον μονόλογό του.

– «Αχ βρε Ιούλη... κι' εγώ που νόμιζα...»

ΑΘΗΝΑ ΝΙΚΟΛΑΟΥ

ΠΩΣ ΔΕΝ ΕΓΙΝΑ ΜΑΡΜΑΡΟ

- Κύριε Γλαύκο, άμα σε παίξουν ποιος θα πάρει το αυτόματο;
- Τι είπες ρε Λοΐζο;
- Άμα σε παίξουν κύριε εσένα, πρέπει να μας πεις ποιος θα πάρει το αυτόματο.
- Όποιος πεζ... θέλει ας το πάρει. Αφού εγώ θα πάω, τι με ενδιαφέρει το αυτόματο;

Αυτός περίπου ο διάλογος είχε γίνει ένα βράδυ του Φεβρόρη ή του Μάρτη του 1964, δεν θυμάμαι ακριβώς μετά από τόσα χρόνια, σε ένα από τα φυλάκια που είχαν σχηματιστεί για την προστασία της πόλης του Κτήματος από την τουρκική ανταρσία.

Ο μαθητής Λοΐζος Δεσποτιδής, λαμπρός σήμερα φιλόλογος που είχε σταλεί με άλλους τρεις και με εμένα για αρχηγό να φυλάγει, παρολίγον να γράψω Θερμοπύλες, την πόλη του Κτήματος, είχε βλέψεις στο αυτόματο που κρατούσα. Ήταν δε το αυτόματο αυτό ένα Lanchester, που εκ των υστέρων φάνηκε πως δεν λειτουργούσε και μια και ο Λοΐζος ήταν γειτονόπουλό μου, πίστευε πως είχε περισσότερα δικαιώματα πάνω σε αυτό, όταν εγώ θα έπεφτα υπέρ πίστεως και πατρίδος. Οι άλλοι τρεις μαθητές, επιτυχημένοι επιστήμονες σήμερα, καταλάβαιναν πως δεν μπορούσαν να έχουν βλέψεις σε αυτό μια και προηγείτο ο Λοΐζος λόγω γειτονιάς - και εδώ ακόμη τα μέσα - και έτσι δεν πρόβαλλαν καμιά απαίτηση.

Το φυλάκιο που είχε επανδρωθεί για το βράδυ αυτό από εμάς τους πέντε είχε για οπλισμό τέσσερα κυνηγετικά όπλα και ένα αυτόματο, το Lanchester, που όπως είπα πιο πριν δεν ήταν σε χρησιμοποιήσιμη κατάσταση.

Όμως ας πάρουμε τα πράγματα με τη σειρά τους.

Τα Χριστούγεννα του 1963 είχαν αρχίσει οι ταραχές ανάμεσα στις δυο κοινότητες, την ελληνική και την τουρκική. Εμείς αυτή τη διαμάχη τη λέμε «τουρκική ανταρσία», η άλλη πλευρά δεν ξέρω πως την αποκαλεί, όμως μπορώ να φανταστώ. Τέλος πάντων.

Οι άνθρωποι της ελληνικής πλευράς, που είχαν κάποιες ευθύνες, πίστευαν πως σε μια, το πολύ δυο βδομάδες, πάει τελείωσε, θα έληγε με τον ένα ή τον άλλο τρόπο η τουρκοκυπριακή ανταρσία. Γι' αυτό κρατούσαν γερά τα πόστα, την ηγεσία κυρίως, και δεν ήθελαν κανένα μα απολύτως κανέναν άλλον να αναμιχθεί σ' αυτή τη διαμάχη, πολύ περισσότερο αν αυτός ο άλλος είχε χαρακτηριστεί είτε ως κομμουνιστής είτε ως αριστερός είτε ως κρυπτοαριστερός. Δεν ξέρω πώς με είχαν κατατάξει εμένα, πάντως όταν ζήτησα δυο τρεις φορές να προσφέρω βοήθεια πήρα ευγενική μεν, αρνητική δε απάντηση.

Δεν έχουμε ανάγκη από βοήθεια. Ευχαριστούμε. Θα τα βγάλουμε πέρα μόνοι μας. Σε μια το πολύ δυο βδομάδες τα πράγματα θα ησυχάσουν.

Όμως αντί τα πράγματα να ησυχάσουν άρχισαν να βγαίνουν έξω από κάθε έλεγχο. Άναψε η Κύπρος όλη. Άρχισαν λοιπόν οι μεγαλόσχημοι ιθύνοντες, που είχαν αυ-

τοχρισθεί αξιωματικοί, από ταγματάρχες και πάνω όλοι και μερικοί, τριτοκλασάτοι, μόνο λοχαγοί, να τα χρειάζονται και να ζητούν βοήθεια από όλον τον κόσμο.

Παρένθεση. Θυμάμαι πως πολύ αργότερα, όταν ήλθαν Έλληνες αξιωματικοί, ένας συνταγματάρχης με περγαμηνές τόσο πολύ αγανάκτησε με την πλήρη άγνοια κάποιου από αυτούς ώστε τον ρώτησε.

Ρε συ το μυαλό σου δουλεύει ρελαντί; (Ρελαντί=χωρίς να παράγει έργο). Κλείνει η παρένθεση.

Ανέλαβαν λοιπόν τα διάφορα πόστα και τις ευθύνες διάφοροι δάσκαλοι, καθηγητές, γιατροί, οδοντογιατροί, δικηγόροι κλπ που μοναδικό προσόν είχαν είτε κάποια μικρή ή μεγάλη σχέση με τον πρόσφατο απελευθερωτικό Αγώνα της ΕΟΚΑ είτε τη μεγάλη τους ανάγκη για αυτοπροβολή. Το αρχηγείο τους ήταν ένα σπίτι απέναντι στο Γυμνάσιο Πάφου που την εποχή εκείνη ήταν ακατοίκητο και που ήταν γνωστό ως Ευγενίδειον.

Άρχισαν έτσι οι διάφοροι επιτελείς να οργανώνουν την άμυνα της Πάφου με το να στέλλουν ανθρώπους σε προωθημένα φυλάκια. Συνήθως έστελναν ένα ενήλικα με τρεις ή τέσσερις μαθητές, που επάνδρωναν τα φυλάκια αυτά από τις 7 το απόγευμα μέχρι τις 6 το πρωί της άλλης μέρας. Εγώ, όπως και πολλοί άλλοι, πηγαίναμε στα φυλάκια δυο ή τρεις φορές τη βδομάδα και την επομένη βρισκόμαστε στη δουλειά μας. Το βράδυ στο φυλάκιο ξενυκούσαμε με τη σειρά στο αυτοσχέδιο παρατηρητήριο, προσέχοντας να μη μας πιάσουν οι Τούρκοι όπως τον ποντικό στη φάκα, έτσι μας έμεναν δυνάμεις για να πάμε την επομένη στη δουλειά μας. Οι άνθρωποι του επιτελείου έμεναν στις θέσεις τους μέχρι τις 9 ή 10 το βράδυ και μετά έφευγαν, αφήνοντας δυο ή τρία πρόσωπα μόνον για περίπτωση έκτακτης ανάγκης. Τώρα να μου πείτε ποιο είδος εκπαίδευσης είχατε είτε εσύ είτε οι μαθητές που ήταν μαζί σου; Η απάντηση είναι πεντακάθαρη. Κανένα. Απλά και μόνο κάποιος μου έδειξε κάποτε πώς δουλεύει ένα αυτόματο sten ή sterling και είχα δει και στον κινηματογράφο πως δουλεύουν τα στρατιωτικά όπλα. Τους δε μαθητές τους είχαμε δείξει πώς γεμίζει το κυνηγετικό και πώς σημαδεύει κάποιος με αυτό. Περίπου όπως τη δική μου «εκπαίδευση» ήταν και η «εκπαίδευση» των περισσοτέρων που φύλαγαν την Πάφο στρατιωτικά. Εκ των υστέρων σκέφτομαι πως και οι Τούρκοι πρέπει να ήταν είτε άσχετοι σαν εμάς - ο πολύς κόσμος εννοώ - και όχι οι αρχηγοί τους αν όχι και περισσότερο, γι' αυτό και δεν είχαμε σοβαρά προβλήματα μαζί τους.

Όταν αργότερα, στη μάχη του Κτήματος, ήλθαν και ανέλαβαν άλλοι, από τη Λευκωσία, τις επιτελικές θέσεις, και πάλιν γίνονταν λάθη ή παραλείψεις. Αποφάσισαν λοιπόν οι αρχηγοί να βομβαρδίσουν με όλμους την τούρκικη συνοικία, δεν πρόσεξαν όμως πως οι όλμοι είχαν τις αποστάσεις σε μέτρα ενώ οι χάρτες του κτηματολογίου που χρησιμοποιούσαν ήταν σε πόδια και έτσι έστειλαν όλους τους όλμους στη θάλασσα, πιο πέρα. Ευτυχώς, γιατί αν τα κατάφεραν να βομβαρδίσουν το Μούτταλο, τότε θα μας βομβάρδιζε και μας η τούρκικη αεροπορία, πράγμα που σκέφτηκαν κάποιοι πιο ψύχραιμοι, και έτσι χάσαμε άλλη μια ευκαιρία ηρωοποίησης. Το ωραίο ήταν ότι οι παρατηρητές, βλέποντας τα βλήματα των όλμων να σκάνε στην ακτή, στείλανε μήνυμα στο αρχηγείο: τούρκικα πλοία βομβαρδίζουν την παραλία!

Άρματα μάχης δεν υπήρχαν και οι δυο πλευρές βρήκαν το υποκατάστατό τους, δηλαδή εκσκαφείς, που τους θωράκισαν με σιδερένιες λαμαρίνες και τους μετέτρεψαν σε tanks. (Από όσα ξέρω, κάπως έτσι ήταν και τα πρώτα tanks του πρώτου μεγάλου πολέμου και γι' αυτό πήραν και το όνομα αυτό). Στη δική μας πλευρά τη θωράκιση των εκσκαφών είχαν αναλάβει τα δημόσια έργα και ένα βράδυ μας είχαν στείλει να προσέχουμε τους υπό μεταμόρφωση σε tank εκσκαφείς. Όμως οι εκσκαφείς στην κυπριακή διάλεκτο λέγονται «σ'οίροι». Ακούει λοιπόν μια κοπέλα από την Ελλάδα, πως θα πάμε να προσέχουμε τους σ'οίρους να μη μας τους απαγάγουν οι Τούρκοι, νομίζει πως πρόκειται για γουρουνόπουλα, και λέει.

– Ο κόσμος καίγεται και αυτοί πάνε να προσέχουν τα γουρουνία να μην μας τα κλέψουν οι Τούρκοι. Θυμάμαι πως όλοι είχαμε πάρει από φόβο τους εκσκαφείς - τανκ ώστε ένα βράδυ, σε κάποιο άλλο προκεχωρημένο φυλάκιο, είχα πει στα παιδιά που ήταν μαζί μου.

– Μόλις ακούσετε θόρυβο από σ'οίρο, να τα μαζέψετε και να φύγουμε από αυτό εδώ το χαντάκι. Τέτοια περίπου ήταν η άμυνα της Πάφου όταν πήγαμε στο φυλάκιο με τους μαθητές εκείνο το βράδυ. Ο Λοϊζος ήταν πολύ φανατικός. Ήθελε να πιει τούρκικο αίμα. Βγήκε στην ταράτσα του κτηρίου, από το οποίο προσέχαμε το Κτήμα, αντίκρουσε απέναντί του, σε απόσταση 500 περίπου μέτρων, το μιναρέ τον οποίον είχαν μετατρέψει σε φρούριο οι Τούρκοι, και ήθελε να αρχίσει μάχη μαζί του.

– Κύριε να πυροβολήσω το μιναρέ.

– Όχι, Λοϊζο.

– Γιατί όχι κύριε;

– Γιατί πρώτον ο πυροβολισμός του αυτόματου πιάνει 80-100 μέτρα μόνο, του κυνηγετικού 40 και κυρίως γιατί δεν έχουμε τέτοιες οδηγίες. Ο Λοϊζος επέμενε. Ήθελε να γίνει ήρωας και αυτός και εμείς. Ήθελε να γίνει ή μάλλον να γίνουμε και οι πέντε μας μάρμαρο. Στο μεταξύ επενέβησαν και οι συμμαθητές του που τον καθησύχασαν και έτσι σταμάτησε να έχει φιλοπόλεμες διαθέσεις και χάσαμε, και εμείς και εκείνος, μια λαμπρή ευκαιρία να μαρμαρωθούμε. Γιατί είμαι βέβαιος πως, αν άρχιζε τους πυροβολισμούς ο Λοϊζος, μάλλον θα σκοτωνόμαστε όλοι και μάλλον θα γινόμασταν μάρμαρο και θα μας έκαναν κάθε χρόνο εθνικό μνημόσυνο.

ΓΛΑΥΚΟΣ ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ,

Ο ΓΕΡΟ-ΖΑΠΙΤΗΣ

Κάθε μέρα, νωρίς το απόγευμα, ο γερο-Ζαπίτης ερχόταν στη λέσχη, διάλεγε ένα τραπέζι αδειανό και καθόταν δίπλα. Παράγγελλε τον καφέ του κι όταν τον έφερνε ο Αποστόλης, άναβε και τσιγάρο.

Σε λίγο κατάφθανε ο Ξυδιάς ο υπαστυνόμος, ο καθημερινός αντίπαλός του στην πρέφα. Ο Ξυδιάς, μπαίνοντας στη λέσχη, κοίταζε ένα γύρω τους θαμώνες για να επισημάνει το γέρο, ύστερα προχωρούσε προς το μπουφέ, ζήτηγε τα χαρτιά από τον υπεύθυνο της λέσχης και κατευθυνόταν προς το μέρος όπου καθόταν ο Ζαπίτης. Τον χαιρετούσε, ανακάτευε καλά τα χαρτιά και του 'λεγε: «Κόψε». Ο γέρος άλλο που δεν ήθελε. Η πρέφα ήταν το αγαπημένο του παιχνίδι και το κατείχε στην εντέλεια. Ο Ξυδιάς πολύ λίγες φορές κατάφερε να νικήσει το Ζαπίτη. Όμως ποτέ δεν απογοητεύτηκε, δεν το 'βαζε κάτω. Κάθε μέρα σχεδόν τις έτρωε, αλλά και κάθε μέρα τον προκαλούσε να παίξουν.

Του Ζαπίτη του άρεσαν πολύ τα αστεία. Όταν άκουε κάποιο αστείο, γελούσε με την καρδιά του. Γελούσε μ' ένα τρανταχτό γέλιο, που το σταματούσε ξαφνικά κι έπαιρνε πάλι το σοβαρό του ύφος. Μετά όμως από λίγο, για να δείξει φαίνεται ότι του άρεσε πολύ το αστείο, ξανάρχιζε το τρανταχτό του γέλιο, που το διάκοπτε πάλι απότομα.

Στη λέσχη καθόταν πάντα μόνος κι άκουε από μακριά τις συζητήσεις που έκαναν οι άλλοι, χωρίς να συμμετέχει ποτέ ο ίδιος. Δεν του άρεσε να κουβεντιάζει ή να συζητά με πολλούς ανθρώπους. Τον ευχαριστούσε να συνομιλεί μόνο με ένα άτομο, αλλά πάλι οι κουβέντες του ήταν μετρημένες. Ήταν λιγομίλητος άνθρωπος.

Όταν απ' την πολλή ώρα βαριόταν, πήγαινε στην αίθουσα όπου κάποιοι έπαιζαν κουμάρι και καθόταν δίπλα σ' έναν απ' αυτούς και παρακολουθούσε το παιχνίδι. Οι παίχτες όμως δε θέλουν κανένα να τους παρακολουθεί, γιατί τους φέρνουν λένε, γκίνια. Ανοησίες βέβαια. Οπωσδήποτε όμως είναι απόλυτο δικαίωμά τους να μη θέλουν κανένα δίπλα τους. Από την άλλη, δεν είναι εύκολο να πεις σε κάποιον που κάθισε δίπλα σου «φύγε κύριε, είσαι ανεπιθύμητος». Προπάντων αν αυτός ο κάποιος είναι ένας σεβάσμιος γέροντας, όπως ο Ζαπίτης. Μια μέρα όμως το παραπονέθηκαν στον Αποστόλη, το γκαρσόνι.

– Άστε την υπόθεση σε μένα, τους καθησύχασε.

Την επόμενη μέρα, μόλις ήρθε ο γερο-Ζαπίτης, ο Αποστόλης κάθισε δίπλα του και του είπε:

– Θα σου πω κάτι, γερο-Ζαπίτη κι ελπίζω να μη με παρεξηγήσεις. Οι παίχτες που παίζουνε κουμάρι δε θέλουν να κάθεται δίπλα τους, να τους παρακολουθείς.

– Μα δε βγάζω γρο, όταν κάθομαι δίπλα σε κάποιον παίχτη.

– Το ξέρω, αλλά, όπως καταλαβαίνεις, είμαστε υποχρεωμένοι να δεχτούμε την ιδιοτροπία τους.

– Εντάξει, αφού δεν το θέλουν, δε θα ξαναμπώ εκεί μέσα.

Ήταν καλόβολος άνθρωπος. Επίσης ήταν ήμερο πλάσμα, γεμάτο καλοσύνη κι ευγένεια. Ποτέ δεν ύψωσε τη φωνή του, ποτέ δεν καυγάδισε με κανένα, ποτέ δεν κακολόγησε κανένα. Γι' αυτό και όλοι όσοι τον ήξεραν τον συμπαθούσαν. Κι αυτό τον ευχαριστούσε πολύ.

Το ενδιαφέρον του για το πολιτικό πρόβλημα της πατρίδας του ήταν πάντα ζωηρό. Η καταστροφή της Κύπρου μετά την τουρκική εισβολή του 1974, τον στενοχωρούσε αφάνταστα. Μια μέρα, κάθισε για λίγο δίπλα του ο Αποστόλης.

– Πώς βλέπεις την κατάσταση, ρε Αποστόλη;

– Μαύρη κι άραχλη. Τίποτε δε μας σώζει.

Ήταν τότε που η κατάσταση ήταν πολύ ζοφερή. Καμιά ελπίδα σωτηρίας δεν υπήρχε. Ο Ζαπίτης συμφώνησε με την απαισιόδοξη γνώμη του Αποστόλη, λέγοντας: «Είμαστε το αυγό. Κυλά η πέτρα στ' αυγό, σπάζει τ' αυγό· κυλά τ' αυγό στην πέτρα, πάλι σπάζει τ' αυγό».

– Τι δουλειά έκανε ο γερο-Ζαπίτης; ρώτησα μια μέρα τον Αποστόλη.

– Ήταν ξαχαροπλάστης, μου αποκριθήκει. Και μάλιστα πολύ καλός τεχνίτης. Ο μπακλαβάς του ήτανε περίφημος.

– Και γιατί έμεινε γεροντοπαλίκαρα;

– Είχε έναν αδερφό μεγαλύτερό του που ήτανε παντρεμένος κι είχε τρία παιδιά. Ένα βράδυ αρρώστησε βαριά κι ύστερα από μερικές μέρες πέθανε. Ο Ζαπίτης τότε περιμάζεψε τη νύφη του με τα τρία ορφανά ανιψάκια του και τους έθεσε κάτω από την προστασία του. Δούλευε και τους συντηρούσε. Σιγά-σιγά τα παιδιά μεγάλωσαν, τα μόρφωσε, βρήκαν δουλειά, παντρευτήκαν, σκόρπισαν, πήραν μαζί τους και τη μάνα τους. Ο Ζαπίτης έμεινε πάλι μόνος. Τώρα πια ήταν αρκετά μεγάλος. Να παντρευτεί ήταν αργά. Έμεινε γεροντοπαλίκαρα και φροντίζει τον εαυτό του όσο καλύτερα μπορεί.

Κάποτε σταμάτησε να 'ρχεται στη λέσχη. Χαθήκαν τα ίχνη του. Οι φίλοι του ρωτούσαν τι απόγινε. Ο Ευδιάς κι ο Αποστόλης ανησύχησαν μήπως ήταν άρρωστος. Πήγαν ένα απόγευμα στο σπίτι του, το βρήκαν κλειστό. Ρώτησαν μια γειτόνισσα και πληροφορήθηκαν πως ο γερο-Ζαπίτης μπήκε σε γηροκομείο. Δεν μπορούσε πια να συντηρείται μόνος του. Ρώτησαν τη γυναίκα αν ήξερε σε ποιο γηροκομείο μπήκε, μα εκείνη τους αποκριθήκει πως δεν ήξερε. Σαν γύρισαν στη λέσχη, ζήτησαν κι έμαθαν τα τηλέφωνα των τεσσάρων γηροκομείων της πόλης και τηλεφωνώντας έμαθαν πως βρισκόταν στο γηροκομείο «Στοργή». Την άλλη μέρα, πάλι κατά το απόγευμα, τον επισκέφθηκαν. Τον βρήκαν κατσουφιασμένο. Τον ρώτησαν αν του άρεσε η ζωή μέσα στο ίδρυμα. «Από την περιποίηση, είμαι ευχαριστημένος», τους αποκριθήκει. «Οι γυναίκες που μας φροντίζουν είναι όλες καλές, το φαγητό που μας ετοιμάζουν είναι επίσης καλό, τρεις φορές την ημέρα μας προσφέρουν ρόφημα, ό,τι προτιμά ο καθένας, η καθα-

ριότητα είναι ικανοποιητική, όμως...» Εδώ ο γερο-Ζαπίτης κόμπιασε. Σε λίγο όμως συνέχισε: «Δε μου αρέσει η ατμόσφαιρα εδώ μέσα, είναι καταθλιπτική. Όλοι οι τρόφιμοι είναι πολύ ηλικιωμένοι, συνεχώς είναι λυπημένοι, άκεφοι, αμίλητοι. Δεν ακούς ένα αστείο, να γελάσεις και λίγο...»

– Γιατί δεν έρχεσαι στη λέσχη να παίζουμε και την πρέφα μας, να περνάς ευχάριστα την ώρα σου κι ύστερα να επιστρέφεις στο γηροκομείο; τον ρώτησε ο Ξυδιάς.

– Α, είναι δύσκολο. Είναι μεγάλη η απόσταση και δυσκολεύομαι να περπατήσω πολύ.

Όταν θα έφευγαν οι δυο φίλοι του, τους ξεπροβόδισε μέχρι την ξώπορτα και τους ευχαρίστησε θερμά που τον θυμήθηκαν.

Ο Αποστόλης μπαίνοντας στο αυτοκίνητο του Ξυδιά, του είπε:

– Δε νομίζω να ζήσει πιότερο από ένα χρόνο εδώ μέσα ο γερο-Ζαπίτης. Αυτό το περιβάλλον είναι εντελώς ακατάλληλο για λόγου του.

– Κι εγώ το ίδιο νομίζω, ρε Αποστόλη.

Έξι μήνες μετά την εισαγωγή του στο γηροκομείο, ο γερο-Ζαπίτης πέθανε. Όχι όμως από μαρασμό, όπως προφήτεψε ο Αποστόλης, αλλά από εσωτερική αιμορραγία. Είχε από παλιά έλκος στο στομάχι, που ξαφνικά άρχισε να αιμορραγεί, κι ωστόσο να τον πάρουν στο νοσοκομείο, ξεψύχησε.

ΣΑΒΒΑΣ ΑΧΙΛΛΕΩΣ

ΒΡΟΧΕΡΟ ΠΡΩΪΝΟ

*Με τό ελαφρό παλτό του περπάταγε μέσ στή βροχή·
Ψιλή βροχή με την κρυμμένη λάμψη ώρας πρωΐνης.
Κι ένιωθε την κάθε στάλα κάπου άλλου
μεταποιημένο ήχο από λαλιά πουλιουῦ νά φτερουγίζει,
ἢ ἀνθὸ γερμένο ἀπαλά στην αὔρα
καί πιό πολὺ ὡσάν σβησμένο χαμόγελο παιδιοῦ
μέσ στὸν ὄρυμαγδὸ τῆς ματαιότητος, γραμμένο
σ' ἄκρη ἡσυχου οὐρανοῦ καί κάπου σάν νὰ τὸν καλοῦσε
μιά σάλπιγγα ἀνάκουστη, ἔτοιμη
μπροστὰ στοῦ χρόνου τὸ ἀπροσμέτρητο.*

ΑΝΤΩΝΗΣ ΠΙΛΛΑΣ

ΔΥΟ ΜΕΡΕΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Αναμνήσεις από μια επίσκεψη

Βρεθήκαμε στην Κύπρο κάμποσες γυναίκες απ' την Αθήνα να συμπαρασταθούμε στις Κύπριες σκηνίστισσες που υπερασπίζονται το τελευταίο ψωμί της πατρίδας, που στήσαν τις σημαίες τους πάνω σε σωρούς δακρύων.

Κοντά σ' αυτές τις πεισματάρες γυναίκες με τα σκαμμένα πρόσωπα νιώσαμε πολύ μικρές. Λες και ο αγώνας τους, δίπλα στα τούρκικα πολυβόλα τις απήλωσε, τις γιγάντωσε. Είδαμε μιαν άλλη Κύπρο. Εδώ δεν υπάρχουν ευημερούντες ή μη, υπάρχει το γινάτι για το άδικο, υπάρχει το «γιατί». «Γιατί χάσαμε το μισό νησί μας;», «γιατί γέμισε με ταφόπλακες εικοσάρηδων;», «γιατί μας κοροϊδεύουν;». Και η αγωνία των γονιών, για το τι θα παραδώσουν στα παιδιά τους.

Δυο μέρες συγκλονιστικές. Μεταφερθήκαμε από μια Ελλάδα που ζει για το σήμερα, σε μιαν άλλη Ελλάδα που παλεύει με τα νύχια για το χωράφι, για το σπίτι που έχασε, που ικετεύει να γυρίσουν οι όμηροι.

Εκεί στην Κύπρο χτυπά η καρδιά της Ελλάδας.

Δύο ώρες ταξίδι από την Αγία Νάπα, όπου διανυκτερεύσαμε, στη Λευκωσία και πάντα το πούλμαν να τρέχει αγγίζοντας τα συρματοπλέγματα. Από την άλλη πλευρά ο Τούρκος σκοπός, το μισοφέγγαρο, χωριά λεηλατημένα. Η Άχνα με το δασάκι της. Τώρα ερείπια ορθώνονται και θαρρείς πως και τα πουλιά αποφεύγουν να περάσουν από εκεί. Τέλεια ερήμωση και η καρδιά μας πάει να σπάσει. Τα πολυβόλα στημένα σε απόσταση αναπνοής και οι άνθρωποι μας ζουν και δημιουργούν μ' αυτές τις συνθήκες και πάντα ελπίζουν.

Φτάσαμε στη Λευκωσία. Η Πλατεία Ελευθερίας γεμάτη από γυναίκες που έφτασαν από κάθε γωνιά της ελεύθερης Κύπρου. Πλακάτ και πανό, φωτογραφίες σκοτωμένων και αγνοουμένων. Το μαυροφορεμένο νησί στο πόδι. Αποφασισμένες, βροντοφωνάζουν προς όλους πως θέλουν να γυρίσουν στο βίος τους.

Είκοσι μέρες στ' αντίσκηνα με συντονίστριες την Κ.Α., μια ατσαλένια γυναίκα από την Αμμόχωστο, ακούραστη πατριώτισσα και την Ε.Χ., από τη Δερύνεια, που έκτισε το σπίτι της πάνω στη γραμμή που κόβει το νησί στα δυο. Έτσι που να αντικρίζει την Αμμόχωστο κάθε πρωί και να της λέει «καλημέρα».

Φτάνει να κοιτάξεις τα πρόσωπα αυτών των γυναικών για να καταλάβεις πως ποτέ δε θα κάνουν πίσω. Έχουν τέτοιο πείσμα, τέτοια αποφασιστικότητα, που πια είναι σίγουρο, ότι στο τέλος θα τα καταφέρουν!

Ομιλίες πύρινες, δάκρυα, τραγούδια του μεγάλου καημού και ύστερα αυτό το ποτάμι από γυναίκες γεμίζει το δρόμο που πάει για το προεδρικό Μέγαρο.

Έριξα το μάτι μου, για να πιάσω την αρχή της πορείας. Δεν τα κατάφερα. Από πού άρχισε... πού τελείωνε... Πώς να καταλάβουμε τέτοιο πάθος εμείς. Αυτές ξεριζώθηκαν, απ' αυτές τις μάνες λείπουν τόσα παλικάρια.

Δώσαμε το ψήφισμα στον πρόεδρο της Κυπριακής Δημοκρατίας. Απέναντι ο Μακάριος, τεράστιο άγαλμα πια, αγναντεύει το νησί του. Όλες κλαίμε. Τέτοια ψυχική ανάταση, τέτοια κάθαρση, μόνο στην Κύπρο θα τη νιώσεις.

Όλη τους η ζωή αγώνες, τόπος διάσπαρτος από τάφους. Ο Τύμβος της Μακεδόντισσας, το νέο θυσιαστήριο. Τα φυλακισμένα μνήματα, η αγχόνη. Ο δεκαοκτάχρονος Ευαγόρας Παλληκα-

ρίδης που η τελευταία του επιθυμία ήταν, να είναι αυτός ο στερνός νεκρός. Πού να 'ξερε πόσες χιλιάδες θα ακολουθούσαν.

Κι ύστερα η πράσινη γραμμή, αυτό το αίσχος του εικοστού αιώνα. Μια πόλη κομμένη στα δυο, ένα νησί κομμένο στα δυο. Αγγίζεις την τουρκική σημαία και τα όπλα τους σε σημαδεύουν. Εδώ da ένα σιδεράδικο, δουλεύουν τ' αμόνι πατέρας και γιος, κι είναι ακριβώς πάνω στη διαχωριστική γραμμή. Λίγο πιο πέρα «Τείροποτειόν η Πράσινη Γραμμή» μέσα στα χαλάσματα που άφησαν οι μάχες και δίπλα στην ημισέληνο. Να το ονομάσω θάρος; Δεν έχουν άλλη επιλογή.

Ήδη βράδιασε και η Λευκωσία σφύζει από ζωή. Τα φώτα στα σπίτια ανάβουν, μόνο που καθώς προχωρούμε προς την Ελληνική πρεσβεία μας λένε: «αυτό το φωτισμένο παράθυρο, ανήκει στον τουρκικό τομέα, το άλλο στον ελληνικό. Εμείς όμως δεν τα ξεχωρίζαμε, σε όλα τα σπίτια που μένουν άνθρωποι, σαν βραδιάσει ανάβουν τα φώτα...

Ατενίσαμε για άλλη μια φορά τον Πενταδάκτυλο, που αγκαλιάζει την πόλη του, τη Λευκωσία. Αυτός δεν την προδίδει κι «ας κουβαλά στην πλάτη του τα τεράστια λευκά γράμματα, που λένε στην τουρκική «είμαι περήφανος που γεννήθηκα Τούρκος».

Περιμένουμε μια κίνηση να κάμει, έτσι να, και να τ' αποτινάξει.

ΖΩΗ ΧΑΤΖΗΘΕΟΔΩΡΟΥ - ΠΕΤΑΛΗ
Π. ΦΑΛΗΡΟ, ΑΘΗΝΑ

ΑΜΜΟΧΩΣΤΟΣ ΚΑΡΤΕΡΕΙ

*Αμμόχωστος βουβή χορταριασμένη
τυλίξου τους λεμονανθούς
γύρνα τους ανεμόμυλους
κι ολόκλειστη καρτέρει.*

*Σπιτάκι μου θλιμμένο πληγωμένο
κλείσε τα παραθύρια σου
κρύψε καλά τη γύμνια σου
μεταξωτό σου φέρνω.*

*Αμμόχωστος φυλακισμένη πέρα
κράτα για με το κύμα σου
στρίψε αλλού τα φρύδια σου
μη δώσεις καλημέρα.*

*Αιχμάλωτη θαλασσινή μου αύρα
άμμος χρυσή καρτερική
για μένα μην είσαι κλειστή
το σφαλιστήρι τράβα.*

ΓΙΑ ΝΑ ΓΝΩΡΙΣΟΥΜΕ ΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

ΣΤΡΟΥΜΠΙ, ΚΑΘΗΚΑΣ, ΕΠΑΡΧΙΑ ΠΑΦΟΥ

Μια διαδρομή μιας ώρας και είκοσι λεπτών από την πόλη της Λεμεσού, βρισκόμαστε στο Στρουμπί, το χωριό που κατεδαφίστηκε από το σεισμό του '53. Κατόπιν ανοικοδομήθηκε στην κατωφέρεια του υψώματος κι έχει 500 κατοίκους που ασχολούνται με την αμπελοργία και τη συγκομιδή μήλων και αχλαδιών ενώ το κεράσι λέγεται ότι βγαίνει στο Στρουμπί.

Οι κάτοικοι ασχολούνται με τα κηπευτικά και ο καθένας έχει τα λαχανικά και τα φρούτα του. Επίσης υπάρχουν λίγες καρυδιές και μία από αυτές έχει σκεπάσει την εσωτερική αυλή χωριάτικου σπιτιού και στη σκιά της βρίσκουν δροσιά οι επισκέπτες του σπιτιού ενώ τη λαμπροδευτέρα ψήνουν τη σουβλά οι συγγενείς και φίλοι.

Οι στενόδρομοι είναι κορνιζαρισμένοι με μονόροφα σπίτια και τις αυλόπορτες στολίζουν τριαντάφυλλα και γεράνια ανθισμένα.

Καθώς το αυτοκίνητο ανηφορίζει στο Πάνω Στρουμπί, ο δρόμος πλαταίνει και οι καφενέδες βρίσκονται στο πλατόδρομο που κατηφορίζει για τον Κάθηκα. Κι εδώ οι κάτοικοι ανέρχονται στους 650 και ασχολούνται κι αυτοί με την αμπελοργία.

Στρουμπί, χωμένο στο πράσινο και αυλές φυτεμένες στις βερυκοκίες, τους λωτούς και τις καρυδιές που ρίχνουν τη σκιά τους κυματιστά στις οργωμένες φρακτές. Οι νοικοκυρές του χωριού σεβρίζουν πόμελο με δροσερό νερό.

Το χειμώνα το χωριό έχει πολύ κρύο και χιονίζει τουλάχιστον μια φορά το χρόνο.

Το Στρουμπί έχει δημοτικό σχολείο, νοσοκομείο και παλιά το χωριό είχε κτηματολόγιο ενώ τώρα έχει Αστυνομία και Συνεργατική τράπεζα.

Στρουμπί, Πολέμι και Κάθηκας, είναι τα πιο αμπελοργικά χωριά της περιοχής. Το μεγάλο τους πρόβλημα είναι η άρδευση κι όταν γίνονται γεωτρήσεις, είναι ιδιωτικές και χρειάζονται οικονομική βοήθεια...

Η αστυφιλία έχει φέρει κακά αποτελέσματα και τα χωριά στερούνται εργατικά χέρια. Φυσικά υπάρχουν και οι εξαιρέσεις όπου οι απόδημοι κάτοικοι έρχονται τις αργίες και τα Σαββατοκύριακα να καλλιεργήσουν τα χωράφια τους.

Τέσσερα μίλια από το Στρουμπί διαφαίνεται ο Κάθηκας ανεβασμένος πάνω στο λόφο που πρασινίζει και οι κάτοικοι μαζεύονται τις Κυριακές για τη δροσιά που είναι διάχυτη. Κι εδώ χιονίζει μια φορά το χρόνο ένα πόδι ενώ το καλοκαίρι δεν υπάρχει καθόλου υγρασία.

Τα ακρινά σπίτια έχουν για βοή τους το κελάδημα των πουλιών και για στόλισμα τους πολύχρωμους τσέστους στους ασβεστωμένους τοίχους που έφτιαξαν με κέφι οι αγρότες της περιοχής.

Το κάθε σπίτι στα ακρινά του έχει φτιάξει ιδιωτικό δρόμο για τα τροχοφόρα του.

Ο φούρνος στις αυλές των σπιτιών μοσχομυρίζει κλέφτικο και ντολμαδάκια με κληματόφυλλα. (Τα *κουπέπια* στα κυπριακά).

Οι κάτοικοι κάπου 650 ασχολούνται με την αμπελοργία και τα κηπευτικά για τα σπίτια τους, καθώς και λίγο σιτάρι, ενώ στην περιοχή λειτουργεί εργοστάσιο ποτών κυρίως κρασιών και ζιβανίας.

Το παλιό δημοτικό σχολείο αναστηλώθηκε από το σχέδιο Λαόνας με δαπάνες του ιδρύματος Α.Γ. Λεβέντη τον Αύγουστο του 1991. Το κτίριο είναι νεοκλασικό μονοώροφο και στην πλατεία της εκκλησίας της Ευαγγελίστριας υπάρχει το άγαλμα αντρειωμένου στρατιώτη με το στίχο: «Ο θάνατος δε λογάται».

Τα πουλιά έχουν κτίσει τις φωλιές τους στα αετώματα ένα γύρω της εκκλησίας και έξω από το αγροτόσπιτο θα ανταμώνεις με το μπιστάκι πούχει ώριμους τους καρπούς του. Τα φύλλα των λαχανικών έχουν ανοίξει και ρουφούν το μεσημεριάτικο ήλιο ενώ τα κρεμύδια στυλωμένα ακουμπούν τα κεφάλια τους με τ' αγριόχορτα που γέρνουν στη φορά του ανέμου.

Και στην ήσυχη αυλή που ενώνει τα δυο σπίτια, ολόγυρα οι τριανταφυλλιές κάνουν πανηγύρι για το καλοκαίρι που έφτασε. Ανάμεσα οι κρήνοι και τα γεράνια είναι ολάνθιστα και συμμετέχουν κι αυτά στο πανηγύρι του καλοκαιριού.

Μεταξύ Κάθηκα και Αρόδων, έχει γίνει εργαστήριο όπου κατασκευάζουν γιατρικά με αρωματικά φυτά του τόπου.

Υπάρχει Συνεργατικό και Δημοτικό σχολείο περιφερειακό όπου έρχονται παιδιά από τις Αρόδες και τη Θελέτρα.

Στην περιοχή λειτουργούν δύο οινοποιεία, ένα μεγάλο κι ένα μικρό, ενώ υπάρχει κέντρο πληροφοριών για τον Ακάμα και κοινοτικό σφαγείο.

Επίσης το Κέντρο Νεότητας δίνει ζωή στον τόπο και κάθε δεκαπενταύγουστο γίνεται ο χορός της σουλτανίνας του Κάθηκα. Ακόμη πρέπει ν' αναφέρουμε ότι στο κέντρο πληροφοριών του Ακάμα, πωλούνται αρωματικά φυτά, τοπικά προϊόντα όπως κρασί, σταφίδια, φρούτα και έργα χειροτεχνίας.

Τελευταία υποσχέθηκαν ότι θα κατασκευάσουν φράγμα στην περιοχή Αγία για να ποτίζονται 500 σκάλες, ενώ το αίτημα τους είναι 1000 σκάλες. Το νερό θα έρχεται από την Παναγιά.

Μα πάνω από όλα, είναι η ξεστασιά των ανθρώπων που σε υποδέχονται με χαμόγελα και σε καθίζουν στο τραπέζι τους και σου προσφέρουν τα προϊόντα τους με χαρά. Και σου προσφέρουν τη φιλοξενία τους, που έχει γίνει σπάνιο φαινόμενο στις μέρες μας.

ΝΙΚΗ ΠΑΠΑΣΥΜΕΟΥ ΣΤΥΛΙΑΝΟΥΔΗ

ΜΕΛΕΤΕΣ

ΤΙ ΟΦΕΙΛΩ ΣΤΟΝ ΚΥΠΡΟ ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Πριν από πέντε χρόνια πέθανε ο κύριος ποιητής Κύπρος Χρυσάνθης στα 80-ετήια του χρόνια. Με την απώλειά του το *ελεύθερο πολιορκημένο νησί της Κύπρου* στερήθηκε μιάν από τις πιο χαρισματικές προσωπικότητές του. Η Όρθοδοξία και ο Έλληνισμός (για τον οποίο, σε μιά στιγμή άθυμιας, αισθάνθηκε πως βρίσκεται στην έσχατη φάση του περιορισμένου μέσα στο Νησί της καρδιάς, χαρακτηρίζοντάς τον, την πρωτοχρονιά του 1992, ως τον *τελευταίο Έλληνισμό*) έχουν χάσει τον πιο άφοσιωμένο και πιστό ύμνητή τους. Σ' αυτά τα δυο ταιριάζει τόσο ώραία αυτό που έγραψε στη *Μετανάστευση Αρχαίων Κυπρίων*, αναφερόμενος στους όμοιοθνήες του:

*Όποιος γεννήθηκε στην Κύπρο
πάντα σαν Κύπριος μένει, νοιώθει και πεθαίνει.*

Η οίκογένεια, εμπνεύστρια, όσο και η πατρίδα, τόσο μεγάλου μέρους της ποίησής του, δέν έχει πιά τον πατριάρχη της. Αυτός που γράφει αυτό το κείμενο έχει χάσει έναν φίλο και μαζί έναν μαϊκήνα. Χωρίς να μιλήσει και για τή μεγάλη πολιτιστική όφειλή που έχει απέναντι σ' εκείνον, τόσο, ώστε να φοβάται ότι δέν μπορεί να εκφράσει ικανοποιητικά τήν όφειλόμενη εύγνωμοσύνη του.

Οι ζωές μας διασταυρώθηκαν τό καλοκαίρι του 1973, όταν, όπως έχω άφηγηθεί άλλοι, έτυχε να διαβάσω, σε μιά άνθολογία, ένα διήγημά του, πράγμα που επέφερε μιá στροφή στις νεοελληνικές μελέτες μου. Φτάνει να θυμίσω ότι από τότε τό περιοδικό του μου πρόσφερε, παρὰ τις περιορισμένες μου ικανότητες, γενναιόδωρη φιλοξενία. Έπειδή δέν μ' άρέσει να φορώ τὰ φτερά του παγωνιού και να κομπάζω για άρετές που δέν έχω και έπειδή περιφρονώ κάθε ματαιόδοξο άλαζόνα, αναγνωρίζω πως μόνο χάρις στην άνθολογία *FFiori Poetici dall' Isola di Afrodite (Ποιητικά Λουλούδια από τό Νησί της Αφροδίτης)*, έκδομένη στη Λευκωσία τό 1986 με χορηγία του Έπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού της Κύπρου, προΐον συνεργασίας εκ του μακρόθεν (έκείνος άνθολόγησε συγγραφείς και κείμενα κι εγώ τὰ μετέφρασα), μπόρεσα, μέσα σε λίγο χρόνο, να γνωρίσω τους καλύτερους ποιητές της κυπριακής λογοτεχνίας. Μου ήταν άδύνατο να ένεργήσω διαφορετικά, προσθέτοντας πως για ένα παρόμοιο έγχειρημα, δεδομένου ότι είχα γι' αυτό και τήν πρωτοβουλία και τήν ικανότητα πιά, χρειάστηκε να έργαστώ για χρόνια.

Προσωπικά γνωριστήκαμε τό 1990, όταν τό ως άνω Έπουργείο της Κύπρου και ο Έλληνικός Πνευματικός Όμιλος Κύπρου, χορηγώντας τήν έκτύπωση, άντιστοιχώς, των διηγημάτων μου που έγραφα στα ελληνικά - από τὰ όποια τὰ περισσότερα είχαν ήδη δημοσιευθεί στο περιοδικό του Χρυσάνθη - και τή μετάφρασή μου της Άξιόθειας του ίδιου, με τίμησαν πιο πολύ απ' όσο περίμενα και άξιζα. Τιμή όχι μικρότερη υπήρξε και ή συνάντησή μου με τον έλληνα άκαδημαϊκό Νικηφόρο Βρεττάκο σε δείπνο στο σπίτι του Χρυσάνθη. Σ' άνάμνηση της συνάντησης αυτής του άφιέρωσα ένα *Τρί-*

πτυχο (*Silarus*, ἀρ. 154) - προσδιορίζοντας σὲ ὑποσημείωση ποῦ εἶχαμε γνωριστεῖ - ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἰταλὸς ἀναγνώστης, προικισμένος μὲ διαίσθηση, κατάφερε νὰ ἐξασφαλίσει κατάλληλες προσβάσεις στὴν Κύπρο γιὰ τὴν ἐπιδίωξη ἀνώτερων προσωπικῶν σκοπῶν του.

Ἡ σύντομη παραμονή μου στὴ Λευκωσία, πέρα ἀπὸ τὴν ἐμπέδωση τῆς ἀνιδιοτελοῦς φιλίας μας, τῆς ὁποίας συνεκτικὸ στοιχεῖο ὑπῆρξε τὸ σταθερὸ ἀντικείμενο τῆς Μούσας του, ἡ Κύπρος, μοῦ ἔδωσε τὴν εὐκαιρία νὰ γνωρίσω καὶ τὴν ποιήτρια Κλαίρη Ἀγγελίδου, τότε λυκειάρχη καὶ ἀργότερα Ὑπουργὸ Παιδείας καὶ Πολιτισμοῦ, τῆς ὁποίας ἀκολούθως μετέφρασα καὶ δημοσίευσα στὴν Ἰταλία, μαζί μὲ τὸ ἑλληνικὸ κείμενο, τὸ ποιητικὸ τῆς ἔργου Ὁ Πενταδάκτυλος ὁ γιὸς μου. Τὸ βιβλίο αὐτὸ τὸ διένειμα ταχυδρομικῶς σὲ φοιτητὲς ἰταλικῶν πανεπιστημίων, στὰ ὁποῖα μελετᾶται ἡ νεοελληνικὴ γλῶσσα, ὥστε νὰ μὴ ξεχνιέται ἡ προδοτικὴ διαίρεση τοῦ νησιοῦ στὰ δυό.

Πρέπει νὰ ὁμολογήσω ὅτι, παρὰ τὴν κάποια ἐξοικείωση μὲ τὴν κυπριακὴ λογοτεχνία, ποῦ ἀπέκτησα, ὅπως ἔχω πεῖ, συνεργαζόμενος στὰ *Fiori Poetici dall' Isola di Afrodite* μὲ τὸν Κύπριο Χρυσάνθη, ὅταν στὴ συνέχεια ἡ Ὑπουργὸς κυρία Κλαίρη Ἀγγελίδου μοῦ ἀνέθεσε τὴ σύνθεση στὰ ἰταλικά μιᾶς ἀνθολογίας κυπρίων ποιητῶν (μὲ τὰ ἀντίστοιχα ἑλληνικά κείμενα, κατὰ τὴν κρίση μου) καθὼς καὶ πεζογράφων, γιὰ νὰ κυκλοφορήσει στὴν Ἰταλία - χάρις σὲ μιὰ γενναιοδωρὴ συνεισφορὰ στὸν ἐκδοτικὸ οἶκο-, δὲν ἦταν λίγη ἡ ἀμνηχανία μου σὲ μιὰ χώρα στὴν ὁποία, ἀνάμεσα στοὺς μεταφραστὲς ἀπὸ τὰ νέα ἑλληνικά, προβάλλουν, ἀπὸ τὸ Μιλάνο ὡς τὸ Παλέρμο, πολλὰ καὶ διάσημα ὀνόματα, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸ 1819 μὲ τὸν μιλανέζο Carlo Gherardini, τὸν ὁποῖο ἀκολουθοῦν, μαζί μὲ τὸσους ἄλλους, οἱ N. Tommaseo, D. Fanfani, G. Regaldi, G. Piermartini, L. Sissa, C. Cristofolini, P. Turati, A. Gemma, V. Palumbo, J. Lamber, G. Canna, L. Ragno, A. Angeloro, P. Lefons, P. Stomeo, V. Mannone, P. Biondoli, F. De Simone Brouwver, A. Colli, N. Catone, F.M. Pontani, V. Biagi, G. Curunis e C. Piccio, Br. Lavagnini, M. Vitti, E. Levi Gunalachi, F. Maspero, A. Manganaro, V. Rotolo, M. Gallo, C. Nikas ecc... Ἐνα πλῆθος ποῦ σιγὰ σιγὰ πυκνώνεται γιὰ προφανεῖς λόγους καὶ θὰ πυκνωθεῖ ἀκόμα πιὸ πολὺ μὲ τὴ νέα Εὐρώπη.

Τὸ ἔργο εἶδε τὸ φῶς τὸ 1999 μὲ τὸν τίτλο *Cipro nella Letteratura* (ἐκδ. οἶκος Argo, Lecce, σὲ δυὸ τόμους, σελ. 366 + 234). Στὴν ἀνθολογία αὐτὴ ἐμφανίζονται (ποῖα καλύτερη ἀπόδειξη τῆς ὀφειλῆς μου;) ὅλοι οἱ συγγραφεῖς ποῦ περιλήφθηκαν στὰ *Fiori Poetici...* μαζί μὲ μερικοὺς ἄλλους ἀπὸ ἄλλες δημοσιεύσεις μου ἢ εὐκαιριακὲς μεταφράσεις μου, ποῦ ἔκαμα ἐπιφελούμενος ἀπὸ τὴ συμπερίληψη τῶν πιὸ σημαντικῶν ἀπ' αὐτοὺς στὴν ἐξάτομη ἀνθολογία τοῦ Χρ. Ἀνδρέου τοῦ 1986. Γιὰ τὴν ἐπιλογή τους στηρίχθηκα σὲ κριτήρια καὶ σὲ ἐπιδιώξεις ποῦ πάντοτε ἔθετα στὸν ἑαυτό μου γιὰ κάθε μετάφρασή μου, πιστὸς διερχομένου τοῦ Χρυσάνθη, μὲ σκοπὸ νὰ τονίσω, ὅπως φαίνεται καὶ στὴν εἰσαγωγή μου, τὰ πολιτικὰ καὶ ἀνθρωπιστικὰ προβλήματα τοῦ Κυπριακοῦ Ζητήματος, θέματος σταθεροῦ καὶ διαρκοῦς στὴ σύγχρονη κυπριακὴ λογοτεχνία, τόσο στοὺς νέους ὅσο καὶ στοὺς μεγάλους τεχνίτες, ὅπως ὁ Κ. Χρυσάνθης καὶ ὁ Κ. Μόντης. Ὁ τελευταῖος εἶναι παρὼν καὶ στίς δυὸ ἀνθολογίες, μολονότι δὲν ἔχω ποτὲ μεταφράσει καὶ ἐκδόσει ὁποιαδήποτε συλλογὴ του μὲ δική του ἢ δική μου δαπάνη.

Οἱ ἐκδόσεις αὐτές, γιὰ κεῖνον ποῦ ἀποβλέπει στὸ κέρδος, εἶναι ἀποτρεπτικές, ἐνῶ παράλληλα, γιὰ τὴ διάδοσή τους, ὅταν κανεὶς θέλει νὰ δώσει φωνὴ σ' ἕνα πρόβλημα,

ὅπως ἔχει λεχθεῖ, μπορεῖ νὰ χρησιμοποιεῖ τὴν ταχυδρομικὴ ὑπηρεσία. Οἱ ἐκδοτικοὶ οἴκοι ἔχουν τὶς δικές τους ἀνάγκες, ἕξ αἰτίας τῶν ὁποίων, ὅταν δὲν ὑπάρχει σαφὲς συμβόλαιο, ἀπὸ τὰ ποσὰ ποὺ προσφέρονται ἀπὸ τοὺς χορηγοὺς οὔτε ψυχία δὲν διαθέτουν γιὰ τὴν προβολὴ τοῦ ἔργου (καταχωρίσεις ἢ κριτικές). Ἐάν μετὰ ὁ χορηγὸς πιέζει γι' αὐτό, τὸ πιὸ πολὺ ποὺ μπορεῖ νὰ πάρει εἶναι μιὰ μικρὴ ἱκανοποίηση. Γιὰ τὸ *Cipro nella Letteratura ἀπὸ τὶς ἑπτὰ κριτικὲς ποὺ δημοσιεύθηκαν οἱ ἕξι προέρχονται ἀπὸ πρόσωπα ποὺ γνωρίζουν τὸν μεταφραστή.*

MICHELE IANNELLI
(μετάφραση: Γ. Χατζηκωστής)

ΝΑΥΑΓΟΙ

*Βυθιζόμαστε,
Αλοίμονό μας,
αν χάσουμε και το τελευταίο μας σωσίβιο
Την γλώσσα μας.*

ΓΡΗΓΟΡΗ ΑΥΞΕΝΤΙΟΥ

*Με δυο λέξεις ελληνικές
Βαριές, πολύ βαριές
Που κουβαλούσες
από τις Θερμοπύλες
Με δυο λέξεις μονάχα
«Μολών, λαβέ»
γκρέμισες τη μεγάλη αυτοκρατορία
των Άγγλων.*

ΣΤΟΥΣ ΝΕΟΥΣ ΓΙΑ ΤΟ ΜΑΚΑΡΙΟ

*Στηριχτείτε στο όνομά του
Κρατηθείτε από το όνομά του
Σαν το τελευταίο σωσίβιο
Του ελληνισμού.*

ΤΑΣΟΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ

ΣΕΛΙΔΕΣ ΑΠΟ ΤΗ ΔΡΑΣΗ ΚΥΠΡΙΩΝ ΑΓΩΝΙΣΤΩΝ ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ 1821

(Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΡΟΔΙΩΝΟΣ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗ ΣΤΗ ΣΧΕΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ)

Α. Ο ΡΟΔΙΩΝ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ

Ο Ροδίω Γεωργιάδης (1915-1944), νέος προικισμένος με έξαιρετικά χαρίσματα, γεννήθηκε στη Λεμεσό, φοίτησε στο Παγκύπριο Γυμνάσιο κι αργότερα, με την εγκατάσταση της οικογένειάς του στην Αθήνα, σπούδασε φιλολογία στο Πανεπιστήμιο Αθηνών (1935-1940). Ως φοιτητής ανέπτυξε έντονη πνευματική και έθνικη δράση. Με την έκρηξη του έλληνοϊταλικού πολέμου κατατάχθηκε στον ελληνικό στρατό ως έθελοντής και πολέμησε στην Αλβανία. Για τον ήρωισμό του τιμήθηκε με το «*μετάλλιον έξαιρέτων πράξεων*», επειδή «*επέδειξεν ήρωϊσμόν και αυτοθυσίαν άπαράμιλλον, δίδων ούτω τó παράδειγμα εις τούς συστρατιώτας του τής περιφρονήσεως τού θανάτου, συντελέσας τά μέγιστα διά τού παραδείγματός του εις τήν τελείαν άπόκρουσιν τού έχθρου*».

Μετά τη γερμανική επίθεση και την υποχώρηση τού ελληνικού στρατού, ο Ροδίων επέστρεψε στην Αθήνα, όπου, μαζί με τόν αδελφό του Μιλτιάδη και άλλους Κυπρίους, ίδρυσε τήν «*Εστία Κυπρίων*» με σκοπό τήν επιβίωση τών Κυπρίων τών Αθηνών (παροχή συσσιτίου και άλλης βοήθειας σ' αυτούς) και παράλληλα τó «*Επαναστατικόν Κομιτάτον*», αντιστασιακή Όργάνωση, ή όποία ανέπτυξε μεγάλη δράση κατά τών Γερμανών. Προδόθηκε, όμως, και με τόν αδελφό του συνελήφθησαν, τó γερμανικό στρατοδικείο τούς καταδίκασε σέ δεκαετή φυλάκιση και κλείστηκαν στίς φυλακές τής Αίγινας. Στη διάρκεια τής φυλάκισής τους χαρακτηρίστηκαν όμηροι και όδηγήθηκαν στην Καισαριανή για έκτέλεση, πού ματαιώθηκε τήν τελευταία στιγμή. Άκολούθως μεταφέρθηκαν στίς φυλακές τού Βραδεμβούργου στη Γερμανία, όπου ο Ροδίων πέθανε άπό τίσ κακουχίες στίς 16 Οκτωβρίου 1944, ενώ τού Μιλτιάδη έκτοτε άγνοείται ή τύχη.

Ο Ροδίων υπήρξε μιá μεγάλη, έκρηκτική φυσιογνωμία. Άπό τά μαθητικά του χρόνια, παράλληλα πρós τήν έθνική του δράση, ασχολήθηκε με τήν ποίηση, τó δοκίμιο, τήν ιστορία, τή λαογραφία, τήν ευρύτερη επιστημονική έρευνα και άφησε έκτενές συγγραφικό έργο, άνέκδοτο μέχρι σήμερα, κατατεθειμένο στά αρχεία τής Ίερās Άρχιεπισκοπής Κύπρου.

Γεμάτος δραματισμούς, σχέδια, πρωτοβουλίες και με ξεχωριστές οργανωτικές ικανότητες, συγκέντρωνε όλους γύρω του με τήν έλκυστική του προσωπικότητα και αναγνωριζόταν, σέ κάθε δραστηριότητα, ως άδιαμφισβήτητος ήγέτης. Ευαίσθητος και πιστός φίλος, στοργικός γιός και αδελφός, ανθρωπιστής, αισιόδοξος και καρτερικός, παρέμεινε πάντα σταθερός και άνιδιοτελής στίς σχέσεις του, έτοιμος για άνενδοίαστη προσφορά. Ήταν ακόμα ένας συγκροτημένος έπιστήμων, συστηματικός και άκαταπόνητος έρευνητής, λυρικός ποιητής και εύστοχος σατιρικός στιχουργός. Άνυποχώρητος στίς άπόψεις και στίς άρχές του, φιλόπατρις και με πνεύμα αυτοθυσίας, πρόσφερε τά πάντα στόν βωμό τής πατρίδας και άναδείχθηκε πρότυπο πνευματικού έργάτη και έθνικου άγωνιστή.

Β. Η ΕΡΕΥΝΑ ΤΟΥ ΡΟΔΙΩΝΟΣ ΣΤΑ ΓΕΝΙΚΑ ΑΡΧΕΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΣΤΟΝ ΑΓΩΝΑ ΤΟΥ 1821

Ἀπὸ τὸν Ἀπρίλιο ὡς τὸν Αὐγούστο τοῦ 1940, μιὰ περίοδο πέντε περίπου μηνῶν, ὁ Ροδίων τὴ διέθεσε, σχεδὸν ἕξ ὀλοκλήρου, σὲ μιὰ πολύμοχθη καὶ χρονοβόρα ἔρευνα στὰ «Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ ἑλληνικοῦ Κράτους» γιὰ νὰ συγκεντρώσει ὅλα τὰ στοιχεῖα ποὺ ἀφοροῦν στὴ σχέση καὶ στὴ συμμετοχὴ τῆς Κύπρου στὴν Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση (1821-1827). Στὴν ἀρχὴ τοῦ σώματος τῶν συγκεντρωθέντων ἐγγράφων σημειώνει, μετὰ τῶν ἄλλων:

«Εκεῖνος ποὺ διαβάζει τὴν ἱστορία τῆς Κύπρου, εἶτε ἀπὸ δικά μας εἶτε ἀπὸ ξένα συγγράμματα, σταματᾷ μὲ ἀπορία στὴν περίοδο τῆς Ἐπανάστασεως καὶ διερωτᾷται ἂν οἱ Κύπριοι πραγματικά, μετὰ τὴ σφαγὴ τῶν ἐπισκόπων καὶ τῶν προκρίτων στὶς 9 Ἰουλίου 1821, ὑπετάχθησαν στὸ μοιραῖο καὶ ἔβλεπαν τὰ γεγονότα νὰ ἐκτυλίσσονται μπροστὰ στὰ μάτια τους μὲ ἀπάθεια ἢ ἀπλή συγκίνηση».

Αὐτὸ τὸν ἔσπρωξε νὰ ἀναζητήσῃ τις σχετικὲς μαρτυρίες στὰ Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ ἑλληνικοῦ Κράτους, ἀφοῦ, ὅπως σημειώνει, τὰ ἀρχεῖα τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Κύπρου «κἀήκαν τόσες φορές» καὶ ἐκεῖνα τοῦ Ἐβκάφ ἦταν «ἀπρόσιτα» στοὺς Ἑλληνας. Στὴν προσπάθειά του εἶχε βοηθοὺς τὸν ἀδελφὸ του Μιλτιάδη καὶ τὸν κύπριο φοιτητὴ τῆς φιλολογίας Πάνο Λεβέντη.

Κατὰ τὴ διάρκειά των μηνῶν τῆς ἔρευνας ἀντιγράφηκαν 423 ἔγγραφα ἀπὸ τοὺς φακέλους τῶν ὑπουργείων τῆς ἐποχῆς (1821-1827) Ἀστυνομίας, Πολέμου, Ναυτικῶν καὶ Ἐσωτερικῶν καθὼς καὶ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Σώματος καὶ τῆς Διοικητικῆς Ἐπιτροπῆς. Ἡ ἐπίθεσις τῆς Ἰταλίας στὴν Ἑλλάδα καὶ ἡ ἐθελοντικὴ κατάταξίς του στὸν ἑλληνικὸ στρατὸ δὲν ἐπέτρεψαν τὴ συνέχιση τῆς ἔρευνας καὶ ἔτσι δὲν ἐρευνήθηκαν οἱ φάκελοι τοῦ Βουλευτικοῦ καὶ τῶν ὑπουργείων Θρησκείας, Δικαίου καὶ Οἰκονομικῶν.

Τὰ περισσότερα ἔγγραφα ἀνήκουν στοὺς φακέλους τοῦ ὑπουργείου Πολέμου. Ἀπὸ τὸ σύνολο τῶν ἀντιγραφέντων ἐγγράφων διαπιστώνονται τὰ ὀνόματα 600 περίπου Κυπρίων ποὺ ἔλαβαν μέρος στὸν Ἀγῶνα, ἐνταγμένοι στὰ σώματα διαφόρων ὀπλαρχηγῶν. Διαπιστώνονται ἀκόμα στοιχεῖα γιὰ τὴν κυπριακὴ παροικία τοῦ Ναυπλίου καθὼς καὶ γιὰ τις συνωμοτικὲς προετοιμασίες μὲ σκοπὸ ἑπαναστατικὲς ἐνέργειες στὴν Κύπρο.

Πρόθεση τοῦ Ροδίωνος ἦταν νὰ δημοσιευθοῦν τὰ ἔγγραφα, νὰ ἀξιοποιηθοῦν τμηματικὰ καὶ νὰ συγγραφεῖ ἓνα συνθετικὸ ἔργο γιὰ τὸ ὅλο θέμα. Ὁ ἴδιος ὁ Ροδίων, ἀπὸ τὸν ὄγκο τῶν ἐγγράφων, πρόλαβε νὰ ἀξιοποιήσῃ μόνο δυό, μὲ βάση τὰ ὁποῖα συνέθεσε μιὰ σύντομη μελέτη 18 χειρόγραφων σελίδων, τὴν ὁποία παρουσίασε σὲ συγκέντρωση Κυπρίων τὸν Νοέμβριο τοῦ 1942, λίγες βδομάδες προτοῦ συλληφθεῖ.

Ὅλα τὰ ἔγγραφα αὐτά, μαζί μὲ ἄλλα κατάλοιπα τοῦ παιδιοῦ τῆς, φύλαξε μὲ πολλὴ ἀγάπη ἡ μητέρα του καὶ τὰ μετέφερε στὴν Κύπρο τὸν Δεκέμβριο τοῦ 1951. Ἐκτοτε βρίσκονται κατατεθειμένα στὰ ἀρχεῖα τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Κύπρου. Ὅπως ἔγραφαν οἱ ἐφημερίδες τῆς ἐποχῆς «τὸ πολύτιμον ἔργον εἶχεν ἀποφασίσει ἡ Ἐθναρχία Κύπρου πρὸ πολλοῦ ὅπως τὸ ἐκδώσει». Σήμερα, 52 χρόνια μετὰ, ἡ ἐκδοσις δὲν ἔχει ἀκόμη πραγματοποιηθεῖ.

Γ. Ο ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΜΑΛΗΣ ΚΑΙ ΑΛΛΟΙ ΚΥΠΡΙΟΙ ΤΟΥ ΝΑΥΠΛΙΟΥ

Ὁ Χαράλαμπος Μάλης ἀνήκει στοὺς κυπρίους ἀγωνιστὲς τῶν χρόνων τῆς Ἐπανάστασης τοῦ 1821, οἱ ὁποῖοι προσπάθησαν νὰ ἀπελευθερώσουν καὶ τὴν Κύπρο. Οἱ πληροφορίες γι' αὐτὸν ἀναφέρουν ὅτι ἦταν δάσκαλος, ζοῦσε ἐκτὸς Κύπρου καὶ τὸ 1820 μνήθηκε στὴ *Φιλικὴ Ἐταιρεία* ἀπὸ τὸν Παπαφλέσσα στὴν Κωνσταντινούπολη.

Κατὰ τὴν ἔναρξη τῆς Ἐπανάστασης βρισκόταν στὴν Πελοπόννησο. Στὴν Κυβέρνηση ποὺ σχηματίστηκε μετὰ τὴν πρώτη Ἐθνοσυνέλευση στὴν Ἐπίδαυρο, διορίστηκε γενικὸς γραμματέας τοῦ *ὑπουργείου Δικαιοσύνης* καὶ πρόσφερε τὶς ὑπηρεσίες του χωρὶς ἀμοιβή. Ἀργότερα ὑπηρέτησε ὑπὸ τὸν Ἄνδρέα Ζαΐμη στὴν Πάτρα.

Στὴν περίοδο 1824-1825 διέμενε στὸ Ναύπλιο, ἔδρα τῆς Κυβέρνησης, ὅπου, με ἄλλους κυπρίους τῆς πόλης, ἐργάστηκε γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς ἰδιαίτερης πατρίδας του, ὑποβάλλοντας σχετικὰ ὑπομνήματα στοὺς ἀρμόδιους παράγοντες τῆς ἐπαναστατικῆς Διοίκησης. Γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ εἶχε ἐπιστρατευθεῖ καὶ ὁ πρῶν στρατηγὸς τοῦ Ναπολέοντος ντὲ Βιντζ (ἢ δὲ Οὐβίτζ, ὅπως ἀναφέρεται στὰ ὑπομνήματα τῶν Κυπρίων), γιὰ νὰ θεθεῖ ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἐπανάστασης στὴν Κύπρο.

Ἡ προσπάθεια δὲν τελεσφόρησε, ὅπως καὶ μιὰ ἄλλη ποὺ ἀπέβλεπε σὲ ταυτόχρονη ἐπανάσταση καὶ στὴ Συρία. Γιὰ τὸν συντονισμό τῆς τελευταίας προσπάθειας ὁ Μάλης ἀπετέλεσε μέλος τριμελοῦς ἀντιπροσωπείας τῆς ἐλληνικῆς Κυβέρνησης, ποὺ ἔκαμε σχετικὲς διαπραγματεύσεις στὸν Λίβανο με τὸν τοπικὸ ἐμίρη.

Ὁ Μάλης παρέμεινε στὴν Ἑλλάδα καὶ μετὰ τὴν ἀνακήρυξη τοῦ ἐλληνικοῦ Κράτους, ἐργαζόμενος, πιθανῶς ὡς δάσκαλος, ὡς τὸν θάνατό του (περὶ τὸ 1865). Τὸ 1838 τοῦ ἀπενεμήθη τὸ *Ἀριστεῖον τοῦ Ἀγῶνος*.

Δυὸ ἀπὸ τὰ ὑπομνήματα τοῦ Μάλη καὶ τῶν ἄλλων Κυπρίων τοῦ Ναυπλίου βρίσκονται στὸ σῶμα τῶν ἀντιγραφέντων ἀπὸ τὸν Ροδίωνα ἐγγράφων, ὅπως ἀναφέρεται ἀνωτέρω.

Δ. ΔΥΟ ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗ ΔΙΕΝΕΡΓΕΙΑ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

1. ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ ΦΑΚ. 11

Ἐξοχώτατε ὑπουργέ τῶν Ἐσωτερικῶν,

Σᾶς εἶναι γνωστὸν πὼς ἡ ὑπόθεσις τῆς πατρίδος μου ἀπαιτεῖ τὸ νὰ εὐρίσκωνται πάντοτε ἐναυῦθα εἰς Ναύπλιον ἕνας ἢ δύο πατριῶτες μου Κύπριοι, διὰ νὰ ἀναφέρουν τὰς ὑποθέσεις των εἰς τὴν Διοίκησιν, μάλιστα ἂν βοηθήσῃ ὁ Θεὸς καὶ ἐνεργηθῇ τὸ ὁποῖον εἶχον προβάλει σχέδιον. Ἄλλὰ καὶ τούτου μὴ γενομένου, ὅπερ δὲν ἐλπίζεται, πάλιν ἦτο ἀναγκαῖον ἕνας ἄνθρωπος νὰ καιροφυλαχτῇ, ἕως οὔ δοθείσης εὐκαιρίας νὰ ἐνεργήσῃ καὶ διὰ τὴν Κύπρον. Ἄλλ' οὔτοι οἱ ἄνθρωποι ἔπρεπε νὰ ἔχουν, στοχάζομαι, καὶ κατοικίαν. Καὶ τὸ Ἔθνος διὰ τὸ ὁποῖον καὶ ἡμεῖς τὸ κατὰ δύναμιν καὶ ὑπὲρ δύναμιν ἠγωνίσθημεν δὲν ἤθελε τοῖς τὸ ἀρνηθῆ. Χάρις μικρὰ πρὸς τὸ Ἔθνος, εἰς ἡμᾶς δὲ μεγάλη τιμὴ καὶ ὑποχρέωσις, καὶ τελευταία παρηγορία ἀντὶ τῆς Πατρίδος μας τὴν ὁποῖαν ὑστερήθημεν ἕνεκα τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους.

Ἐκ τῆς ἀποστολῆς τοῦ κ. Ν. Ἰωάννου μίαν οἰκίαν παρμένην ἀπὸ τὸν κύριον Ν. Καλέργην, δίδων 600 τόσα γρόσια, τὴν ὁποίαν καὶ ἐδιόρθωσεν ἐξοδεύων ὑπὲρ τὰ χίλια γρόσια, ἐνῶ μάλιστα οἱ ἄλλοι ἐκρήμιζον. Εἰς αὐτὴν τὴν οἰκίαν ἀφοῦ ἦλθα καὶ ἐγὼ προλαβόντως, ἐκόνευσά με σκοπὸν νὰ ἀρχίσω νὰ ἐνεργῶ ἐν εὐτυχίᾳ ὑπὲρ τῆς πατρίδος μου. Ἀλλὰ βλέπω ὅτι διακηρύττεται εἰς Δημοπρασίαν.

Ἐξοχώτατε ὑπουργέ. Ἐγὼ δι' ὅσα ἔχω νὰ λαμβάνω ἀπὸ τὸ Ἔθνος ποτὲ δὲν ἔδωσα ἀναφορὰν, ἀλλ' ὑπέφερα τὴν δυστυχίαν, βλέπων τὴν ἀνάγκην τοῦ Ἔθνους, ἀλλὰ τώρα, ὁποῦ βλέπω ὅτι οἱ ἀληθῶς θυσιάσαντες ὑπὲρ πατρίδος παραθεωροῦνται καὶ μόνον ὅσοι ἔχουν χρήματα καὶ ὅσοι ἦλθον προχθὲς ἐκπηδῶσι, διὰ τοῦτο, τῇ ἀληθείᾳ, εἶναι μωρία ἂν καὶ ἐγὼ ἡσυχάζω, ὥστε νὰ μὴ ἔχω μίαν τρύπαν νὰ σκεπᾶσω τὸ κεφάλι μου. Σᾶς παρακαλῶ, λοιπόν, νὰ ἐνεργήσεται, ὁποῦ αὐτὸ τὸ σπίτι νὰ μείνη εἰς τοὺς Κυπρίους διὰ νὰ ἐνεργῶν τὰς ὑποθέσεις τῆς Κύπρου ἢ νὰ ἐνοικιασθῇ εἰς ἡμᾶς μετὰ τὸν πρῶτον ἐνοικίον ἢ, τέλος, ἂν πωληθῇ, νὰ μᾶς δοθῇ μετὰ διορίαν ἕξι - ἑπτὰ μηνῶν.

*Μένω με σέβας
1 Σεπτεμβρίου 1824 Ναύπλιον*

*Εἰς τὰς Ἐπιταγὰς σας
Χαρ. Μάλης*

2. ΕΚΤΕΛΕΣΤΙΚΟΝ ΦΑΚ. 79 - 1-4 Ἀπριλίου 1825

Πρὸς τὸ σεβαστὸν Ἐκτελεστικὸν Σῶμα

Οἱ ὑπογεγραμμένοι, πάντοτε πρόθυμοι καὶ ἀγρυπνοὶ, δὲν λείπομεν νὰ παρατηρῶμεν πρὸς τοὺς καιροὺς διὰ τὴν εὐκαιρίαν καὶ τοὺς τρόπους νὰ ταράξωμεν τὸν ζυγὸν τῆς στεναζούσης, τώρα παρὰ ποτέ, πατρίδος μας καί, ἐσχάτως μετὰ κοινὰς καὶ ἰδίας ἀναφορὰς μας, ἐπαρρησιάζομεν εἰς τὴν ὑπερτάτην Διοίκησιν καθυποβάλλοντες τοὺς περὶ τοῦ ἐπιχειρήματος στοχασμοὺς καὶ μάλιστα περὶ τοῦ Γενεράλ δὲ Οὐβίτζ, ὅστις ἐν δυνάμει, τῆς ὁποίας ἔλαβεν ἀτόπως πληρεξουσιότητος ἀπὸ τινος φυγάδας πατριώτας μας, εἶχεν ἀνοίξει δάνειον ἐπ' ὀνόματι τῆς Κύπρου.

Εἰς ταῦτα τὰ ἔγγραφα μας, δοθέντα πρὸς τὸ Σεβ. Βουλευτικόν, ἐλέγομεν περὶ τῆς ἀτόπου πληρεξουσιότητος καὶ περὶ ὅσων ἐσκέφθημεν ἰκανῶν νὰ βάλουν εἰς πρᾶξιν τὸ ἐπιχείρημα μετὰ κέρδος τῆς Ἑλλάδος καὶ διατήρησιν τῆς Κύπρου.

Δὲν καθηπτόμεθα τῆς ὑπολήψεως ἀνδρός, ὁποῖος ὁ Γ. δὲ Οὐβίτζ, καὶ ὅστις, τέλος πάντων, φαίνεται ἀγωνιζόμενος διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος μας, ἀλλ' ἐφυλαττόμεθα τὰς ἀτοπίας καὶ τ' ἀποτελέσματα ἀκαίρου τινὸς ἐπιχειρήματος, τὸ ὁποῖον ἦτο ἐνδεχόμενον νὰ βλάψῃ μᾶλλον παρὰ νὰ ὠφελήσῃ τὴν Ἑλλάδα καὶ τοὺς Κυπρίους.

Οἱ ἀπεσταλμένοι τῆς ἐξοχώτητός του, μέχρι τοῦδε μὴ λαβόντες ἀπόκρισιν πραγματικὴν, ἤδη μαζί με ἄλλους μᾶς πληροφοροῦν ὅτι ἡ ἀπόκρισις περὶ αὐτῆς τῆς ὑποθέσεως δίδεται ἐπισήμως πρὸς τὸν κόμητα Κ. Πάλμαν. Τοῦτο μᾶς ἐλύπησε κατάκαρδα, Σ. Διοίκησις! Ὅχι διότι δίδεται ἡ ἀπόκρισις πρὸς ἄνδρα τὸν ὁποῖον σεβόμεθα, μήτε διότι δὲν ἐδόθη πρὸς τοὺς ἀπεσταλμένους τοῦ Γ. δὲ Οὐβίτζ, ἀλλ' ὅτι οἱ ἐδῶ εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος παρόντες Κύπριοι δὲν ἐρωτήθησαν παντελῶς ἐνῶ ἀνεφέρθησαν τὸσάκις, καὶ διότι ἐν δυνάμει αὐτῆς τῆς ἀποκρίσεως εἶναι πολὺ πιθανόν, ἀδιαφοροῦντων τῶν ἀπεσταλμένων τῆς Ἑλλάδος, νὰ βαλθῇ εἰς πρᾶξιν σχέδιον ἀσύμφορον εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ μερικῶς εἰς τὴν Κύπρον.

Σ. Διοικήσις! ἡμεῖς ἐχάσαμεν μαζί με τὴν πατρίδα καὶ τὰς οἰκίας μας! Εἶδομεν τοὺς συγγενεῖς μας ἐσφαγμένους καὶ ἐνταῦθα, ἀπ' ἀρχῆς τοῦ ἱεροῦ ἀγώνος ἀγωνιζόμενοι, τρέφομεν αὐτὰς τὰς ἐλπίδας νὰ ἀνακτήσωμεν τὴν πατρίδα ἐλευθέραν! *Ἄν αἰθυσίαι μας, ἢ ἐμπιστοσύνη μας, οἱ ἀγῶνες καὶ ἡ ὑπομονὴ μας εἶναι εὐπρόσδεκτοι ἐνώπιον τῆς Σ. Διοικήσεως, παρακαλοῦμεν ἢ ἀπόκρισις αὕτη, ἐὰν παραχωρῇ εἰς τοὺς ὅσοι θέλουν εἰς βάρος τῆς ἰδίας πατρίδος τῶν νὰ δανεισθῶσιν πρὸς ἐλευθερίαν τῶν, παρακαλοῦμεν ὡς εἰς Κυπρίους νὰ δοθῇ εἰς ἡμᾶς, οἱ ὅποιοι, νομίζομεν, ἔχομεν τὸ δικαίωμα, ὡς Κύπριοι, καὶ οἱ ὅποιοι, μετὰ τὴν πολυχρόνιον εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπιμονὴν μας καὶ κόπους μας, ἐδείξαμεν ὅτι δὲν ἀποβλέπομεν παρὰ εἰς τὴν ὠφέλειαν τοῦ κοινοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ πάσχομεν διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος μας.

Εὐέλπιδες τοῦ ὅτι ἡ δέησίς μας θέλει εἰσακουσθῆ εὐμενῶς, μένομεν μετὰ ὄλον τὸ ἀνῆκον σέβας χαροποιᾶν ἀπόκρισιν καὶ ἀντίγραφον τῆς παρούσης μας.

Τῇ 2α Ἀπριλίου
1815 Ἐν Ναυπλίῳ

Οἱ εἰς τὰς διαταγάς σας
Εὐπειθέστατοι πατριῶται
Κυπριανὸς Θεσεύς, Χαράλ. Μάλης,
Κυπριδῆμος Γεωργιάδης,
Γ.Δ. Οἰκονομίδης,
Δημήτριος Οἰκονομίδης

(Ἔπισθεν: Νὰ λάβουν προφορικῶς ἀπάντησιν ἀπὸ τὸν Γενικὸν Γραμματέα)

Ε. Ο ΚΥΠΡΙΟΣ ΚΥΠΡΙΑΝΟΣ ΒΙΚΕΝΤΙΟΣ ΚΑΙ Η ΑΝΑΚΡΙΣΗ ΤΟΥ ΑΠΟ ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΗΣ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑΣ

Ὁ Κυπριανὸς Βικέντιος εἶχε διαφύγει ἀπὸ τὴν Κύπρον μετὰ τὶς σφαγὰς τοῦ 1821 καὶ εἶχε ἐγκατασταθεῖ στὸ Ναύπλιο. Ἐπειδὴ ἡ ἐπίσημη προσπάθεια τῶν ἐκεῖ Κυπρίων γιὰ ἐπανάστασιν στὸ νησί δὲν υἱοθετήθηκε ἀπὸ τὴν ἐλληνικὴν ἐπαναστατικὴν Διοίκησιν, ὁ Βικέντιος καὶ μερικοὶ ἄλλοι ἀποφάσισαν νὰ δράσουν μυστικὰ καὶ ἀπὸ μόνοι τους, στρατολογώντας ἄνδρες καὶ προσπαθώντας νὰ ἐξασφαλίσουν πλοῖα. Πρωταγωνιστικὸ ρόλο ἔπαιξε μετὰ τὸν Βικέντιο καὶ ὁ ὄπλαρχηγὸς Χατζημιχάλης Ταηλάνος.

Ὁ Χαράλαμπος Μάλης, ὁ ὅποιος διαφωνοῦσε μετὰ ἐνέργειες ποὺ δὲν θὰ ἐνέκριναν οἱ ἐπίσημες ἐλληνικὲς ἀρχές, ἀποκάλυψε σ' αὐτὲς τὶς δραστηριότητες τοῦ Βικέντιου καὶ τῆς ομάδας του. Ὁ Βικέντιος τέθηκε «ὑπὸ ἀστυνομικὴν φύλαξιν» καὶ ἀνακρίθηκε ἀπὸ τὴν ἀστυνομία. Τὰ πρακτικὰ τῆς ἀνακρίσεως αὐτῆς, ὅπως τὰ ἀντέγραψε ὁ Ροδίων ἀπὸ τὰ *Γενικά Ἀρχεῖα* τοῦ ἐλληνικοῦ Κράτους, παρατίθενται στὴ συνέχεια.

ΕΚΤΕΛΕΣΤΙΚΟΝ ΦΑΚ. 160

Περίοδος Γ'
Ἀριθ. 3206

Προσωρινὴ Διοίκησις τῆς Ἑλλάδος
Πρὸς τὸ Σεβ. Ἐκτελ. Σῶμα
Τὸ ὑπουργεῖον τῆς Ἀστυνομίας

Κατὰ τὴν ὑπ' ἀριθ. 16737 Σεβ. ἐπιταγὴν τὸ ὑπουργεῖον τοῦτο προσεκάλεσε τὸν κ. Κυπριανὸν Βικέντιον καὶ ἐξήτασε αὐτὸν ἀκριβῶς μετὰ διαφόρους τρόπους περὶ τῆς

ἐκστρατείας τῆς κατὰ τὴν Κύπρον ἐνεργουμένης παρὰ τοῦ Στρ. Χατζημιχάλη ἀλλ', ἐφ' ὅσον ἀπὸ τὰς ἐξετάσεις του συνάγεται, οὔτε ἔνοχος οὔτε πρωταίτιος τῆς ἐκστρατείας ταύτης ἀποδεικνύεται, καθὼς ἐπισήμως δι' ἀναφορᾶς τοῦ κυρίου Χαραλάμπου Μάλη κατηγορεῖται, φαίνεται μόνον ὅτι τινὰς ἡμέρας πρὶν τῆς ἐκστρατείας εἰδοποιήθη περὶ αὐτῆς παρὰ τοῦ στρατηγοῦ Χατζημιχάλη καὶ ὅτι τάχα νὰ ἐνεργεῖτο τῇ προφορικῇ καὶ μυστικῇ ἀδείᾳ τῆς Διοικήσεως, ἀφοῦ ὠρκίσθη νὰ μὴ κοινοποιήσῃ τοῦτο εἰς τινὰ ἄλλον διὰ νὰ μὴ μεσολαβήσωσι, κοινοποιημένοι τοῦ πράγματος, δυσκολία εἰς τοῦ σκοπομένου τὴν ἔκβασιν, ὡς ἀπὸ τὰ ἐσώκλειστα ἀντίγραφα τῶν ἐξετάσεων του παρατηρεῖται.

Ἄλλ' ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἐπισήμως κατηγορούμενος ὡς πρωταίτιος καὶ αὐτουργὸς τῆς ἐκστρατείας ταύτης, δίκαιον εἶναι νὰ ἐξετασθῇ ἐτι ἀκριβέστερον ἢ ὑπόθεσις καί, εἰ μὲν ἀποδειχθῇ ὑπεύθυνος νὰ παιδευθῇ ἀναλόγως τοῦ ἐγκλήματός του κατὰ τοὺς νόμους, εἰ δ' ἄθῶος ν' ἄθωωθῇ ἐπισήμως καθὼς καὶ ἐπισήμως κατηγορήθη. Τὸ ὑπουργεῖον τοῦτο εἶναι τῆς γνώμης νὰ διορισθῇ ἐπιτροπῇ, ἣτις ἐπεξεργασθεῖσα τὰς ἐξετάσεις τὰς ὁποίας τὸ ὑπουργεῖον ἔκαμε πρὸς αὐτὸν, νὰ κάμῃ, εἰ χρεῖα, καὶ ἄλλας, νὰ ζητήσῃ δὲ ταυτοχρόνως καὶ παρὰ τοῦ κατηγοροῦ νὰ ἀποδείξῃ διὰ τὰς ὁποίας ἐπιφέρει κατηγορίας καί, ἐπεξεργασθεῖσα καὶ αὐτάς, ν' ἀναφέρῃ ὅ,τι περὶ αὐτοῦ ἤθελεν ἀνακαλύψει.

Καθυποβάλλον δὲ τὴν γνώμην του ταύτην ὑπὸ τὴν ἐπίκρισιν τοῦ Σεβ. τούτου σώματος, ἄς ἐπιτάξῃ τὰ περὶ αὐτοῦ ὅπως ἐγκρίνη.

Τῇ 19ῃ Φεβρ. 1826
Ἐν Ναυπλίῳ

Ὁ ὑπουργὸς τῆς Ἀστυνομίας
Δ. Δεσύλλας

Ὁ Γεν. Γραμματεὺς
Σπυρ. Μ. Ἀλεξόπουλος

Συνάπτεται ἡ ἐξέτασις, ἡ ὁποία
ἀντεγράφη ἀλλὰ δὲν ἐδημοσιεύθη
ὑπὸ τοῦ κ. Ν. Βλαχογιάννη

ΕΚΤΕΛΕΣΤΙΚΟΝ ΦΑΚ. 160

Ἡ ἐξέτασις αὐτὴ ἀντεγράφη ἀπὸ
τὸν κ. Ἰ. Βλαχογιάννη χωρὶς καὶ
νὰ δημοσιευθῇ

Ἐξέτασις τοῦ κυρίου Κυπριανοῦ Βικεντίου

- Πόσον καιρὸν διατρίβετε εἰς τὴν Ἑλλάδα;
- Χρόνους δύο.
- Πόθεν ἦλθετε ἐνταῦθα;

- Από Κύπρον εις Βενετίαν και από Βενετίαν εις τὴν Ἑλλάδα. Πρῶτον εις Καλαμάταν διέτριψα μῆνας ὀκτώ και από Καλαμάταν ἑνταῦθα.
- Εἰς Καλαμάταν ποίας ἐργασίας ἐκάμνετε;
- Τὸν ἔμπορον.
- Εἶχατε συντροφίαν με ἄλλον τινά;
- Μὲ τοὺς κυρίους Χατζημιχάλην, τὸν δολοφονηθέντα Χριστοφῆ Παπαγεωργίου και με τὸν Νικόλαον Βίδαν εις Βενετίαν και ὄχι με ἄλλον τινά.
- Ἐδῶ εις τὸ Ναύπλιον τι ἐργασίας μετεχειρίσθητε;
- Τὰς ἐμπορικὰς μου.
- Ἄλλας τινὰς μυστικὰς ἐργασίας ἢ ὀμιλίας, δεσμόν, ὄρκον δὲν ἐκάμετε ἐδῶ με τινά;
- Μάλιστα, διὰ τὴν πατρίδα μας.
- Μὲ ποῖον τρόπον ἔμελλε νὰ κάμετε αὐτὸ τὸ κίνημα τῆς ἐκστρατείας;
- Νὰ στείλωμεν ἓν ἄνθρωπον με Γράμματά μας πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς και προκρίτους και με ἓνα τῆς Διοικήσεως, νὰ ἐκλέξουν πληρεξουσίους και νὰ τοὺς στείλουν ἐδῶ διὰ νὰ ζητήσωμεν ἀπὸ τὴν Διοίκησιν τὴν ἄδειαν διὰ νὰ γίνῃ ἡ ἐκστρατεία τῆς Κύπρου, ταῦτα ἀρχίσαμεν κατὰ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1825.
- Πόσοι και ποῖοι ἦσασθεν εις τὴν σκέψιν αὐτὴν;
- Κυπριανὸς Θησεύς, Χαράλαμπος Μάλης, Δαβὶδ Ἀνδρεάδης, Γεώργιος Οἰκονομίδης, Κυριάκος Τζένιος, Κωνσταντῖνος Τζένιος, Σάββας Νικολαΐδης και ἐγώ. Ὁ Κυπρίδημος Γεωργιάδης και ἐνίοτε ὁ Χατζημιχάλης.
- Ποίαν ἀπόφασιν λοιπὸν ἐκάμετε τότε και ποῖα κινήματα;
- Κανένα ἄλλο κίνημα δὲν ἐκάμαμεν, ἀμὴ ἀφοῦ ὁ κύριος Μάλης ἐνήργησε και ἔλαβε γράμματα παρὰ τῆς Σεβ. Διοικήσεως, τὸν ἐδώσαμεν και ἔδικά μας πρὸς τοὺς ἐκεῖ ἀρχιερεῖς και προκρίτους προτρεπτικά, ἀλλὰ περὶ αὐτῶν καμμίαν ἀπόκρισιν δὲν ἐλάβομεν διότι τὸσον μόνον μᾶς εἶπεν με τὴν ἐπιστροφὴν του, ὅτι τὰ γράμματα τὰ ἐπῆραν οἱ σύντροφοι του και κανένα κίνημα δὲν ἔκαμεν εις τὴν Κύπρον.

Προσκληθεῖς και ὁ κύριος Μάλης ἠρωτήθη

- Τι ξεῦρετε ἢ λογιότης σας περὶ τῆς ὑποθέσεως αὐτῆς;
- Ἐγὼ ἅμα λαβὼν τὰ γράμματα τῆς Σεβ. Διοικήσεως και ἐκεῖνα τῶν πατριωτῶν μου, ἀνεχώρησα διὰ Σύδραν, ὅπου συμφωνήσας μετὰ τινος καπετάνου με ἔγγραφον ὑποσχετικὸν διὰ νὰ σταθῇ μερικὰς ἡμέρας εις ὅποιον μέρος τὸν ὀδηγήσωμεν κατὰ τὸ ἀνὰ χεῖρας μου συμφωνητικόν, ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ δυὸ συνοδοιπόροι και σύντροφοι δυναστικῶς ἐζήτησαν νὰ με ἀρπάσουν τὰ ἔγγραφα αὐτὰ τῆς ἀπο-

στολής, ἐνῶ ἀκόμη εἰς Σύραν εὐρισκόμην καὶ δι' ἀναφορᾶς τῶν πρὸς τὸν ἐκεῖ ἔπαρχον κατετρέχθην ἱκανὰς ἡμέρας, χωρὶς νὰ ἔχω τὴν παραμικρὰν ἰδέαν διατὶ μὲ κατατρέχουν, ἀνεχωρήσαμεν μὲ τὸν αὐτὸν καπετάνον κακὴν κακῶς ἀπὸ Σύραν διευθυνόμενοι διὰ Κύπρον κατὰ τὸ συμφωνητικόν, καὶ βλέποντας εἰς τὴν ὁδοιπορίαν μας ὅτι τὸ πλοῖον δὲν διηυθύνετο εἰς τὸν προσδιωρισμένον τόπον καὶ πεπεισμένοι εἰς τοὺς ὀλεθρίους σκοποὺς τῶν συντρόφων μου, καὶ φοβηθεὶς καὶ δι' αὐτὴν τὴν ἰδίαν μου ζωὴν, ἔπειτα ἀπὸ πολλὰς διαφιλονεικίας μετ' αὐτῶν, βλέποντας καὶ τὸ ἀμετάβλητον τοῦ σκοποῦ τῶν, ἀπεφάσισα καὶ τοὺς ἔδωσα τὰ ἔγγραφα καὶ ἀντ' ἐμοῦ νὰ ἐνεργήσωσιν αὐτοὶ τὰς διαταγὰς τῆς Διοικήσεως, ἀλλ' ἐν τῷ ἅμα λαβόντες τὰ ἔγγραφα, ὁ εἷς αὐτῶν Χατζηστάθης εὐγῆκεν εἰς τὸ ποτάμι τοῦ Βερατίου καὶ ἔκρυψε τὰ γράμματα καὶ ἐπληροφορήθημεν μετὰ ταῦτα δὲν ἦτο καιρὸς νὰ ἐργασθῶμεν αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν.

Ἐξακολουθεῖ ἡ τοῦ κυρίου Κ. Βικεντίου

- Ἀφοῦ ἐλάβετε λοιπὸν αὐτὰς τὰς πληροφορίας παρὰ τοῦ ἀπεσταλμένου σας κυρίου Μάλῃ καὶ τῶν λοιπῶν, ποῖα ἄλλα μέτρα ἐπῆρατε;
- Δὲν ἐκάμαμεν οὔτε συνέλευσιν πλέον οὔτε ἀπόφασιν οὔτε ἄλλο κίνημα.
- Δι' αὐτὴν τὴν ἐκστρατείαν ὅπου τώρα ἔγινε καὶ διὰ τὰ σπετζιώτικα καρᾶβια ὅπου ἔλειψαν ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸν στόλον ποῖοι εἶναι οἱ συνεργοὶ δὲν τοὺς ἠξεύρετε;
- Δὲν ἔχω εἶδησιν.
- Τί ἐπῆγες νὰ κάμης εἰς τὰς Σπέτζας;
- Ἐπῆγα διὰ νὰ ἀγοράσω μπροῦντζον ὅπου ἐκεῖ ἐπωλεῖτο.
- Ποίους γνωρίζετε εἰς τὰς Σπέτζας;
- Ἀνταποκριτὴν τοῦ μπροῦντζου ἔχω τὸν Ἰωάν. Οἰκονόμου Ὑδραῖον.
- Ἄλλους καπετανέους γνωρίζετε Σπετζιώτας καὶ ποίους;
- Τὸν καπ. Γκίκα Κῶπα, καπ. Βασίλη Γκίνη, τὸν ἐξάδελφον καὶ συνώνυμον αὐτοῦ, τὸν καπετάν Ἀνάργυρον Λεμπέση καὶ τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ.
- Περὶ αὐτῆς τῆς ἐκστρατείας λοιπὸν δὲν εἶχατε εἶδησιν πρωτίτερα;
- Ὅχι.
- Πότε λοιπὸν ἐμάθατε;
- Εἰς τὰς δέκα ἕξ Δεκεμβρίου ὅπου ἤθελα νὰ μισεύσω εἰς Σπέτζας μοῦ ἐξεμυστηριεῦθη αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν ὁ Χατζημηχάλης.
- Μὲ ποῖον τρόπον σᾶς ἐξηγήθη αὐτὴν τὴν ἐκστρατείαν;
- Μὲ εἶπε ὅτι νὰ ταχύνω τὸν ἐρχομόν μου διὰ νὰ παστρεύσωμεν τοὺς λογαριασμοὺς μας ἐπειδὴ μέλλει νὰ ἀναχωρήσω, ἐπειδὴ εἶμαι συμφωνημένος μὲ τοὺς

καπετάνιους Σπετζιώτας, εκείνοι με τὰ καράβια των και ἐγὼ με τοὺς ἀνθρώπους νὰ ὑπάγωμεν κατὰ τὴν Συρίαν, νὰ κουρσεύσωμεν τὰ Τούρκικα παράλια, και εἰς τὴν ἐπιστροφὴν μας νὰ γυρίσωμεν κατὰ τὴν Κύπρον εἰς τὴν Ἀμμόχωστον φρούριον τῆς Κύπρου νὰ δοκιμάσωμεν μηχανὴν νὰ τὸ ἐξουσιάσωμεν εἰδὲ νὰ ἐπιστρέψωμεν εἰς Κρήτην.

- Εἰς ὅλα αὐτὰ τί τὸν ἀποκρίθητε;
- Δὲν ἤμποροῦσα ἐγὼ νὰ εἰπῶ ἄλλον εἰμὴ ὅτι αὐτὴ ἡ ἐκστρατεία δὲν ἔχει τὸν τόπον τῆς.
- Δὲν τὸν ἐσυμβούλευσας ἄλλοτε ἡ εὐγενεία σας διὰ ἓνα ... ὁποῦ εὐρίσκεται εἰς Κύπρον;
- Ὅχι.
- Δὲν τὸν ἐρωτήσετε ἂν εἶχεν τὴν ἄδειαν τῆς Διοικήσεως;
- Μὲ εἶπεν ὅτι θὰ λάβῃ διαταγὴν τῆς Διοικήσεως παραξενευόμενος ὅτι πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ κάμῃ ἓν τοιοῦτον κίνημα χωρὶς τὴν ἄδειαν τῆς Διοικήσεως.
- Πόσας ἡμέρας διετρίψατε εἰς Σπέτζας;
- Μὲ τὸν πηγαινοερχομὸν μου δέκα τρεῖς.
- Ἐπειδὴ, λοιπὸν, ὁ Χατζημιχάλης σᾶς ἐξηγήθη μετὰ αὐτὸν τὸν τρόπον, μετὰ ἄλλους καπετανέους ποίας σχέσεις εἶχες μυστικῶν συνδιαλέξεων;
- Μὲ ἄλλον κανένα καπετάνον δὲν ὠμίλησα.
- Ἄφοῦ λοιπὸν εἶδατε τὸν σκοπὸν τοῦ Χατζημιχάλη και ὅτι μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν των θὰ ὑπάγουν εἰς Κύπρον, ἡ εὐγενεία σας, ὡς Κύπριος, δὲν τὸ ἐφανερώσατε εἰς κανένα ἄλλον πατριώτην σας νὰ ἔχη τὴν εἰδησιν;
- Δὲν τὸ εἶπα εἰς κανένα, παρὰ μόνον εἰς τὸν Χριστόφορον Μάχαιρον, κάποιον Χαράλαμπον, Κυπραίους, πρὸ δύο ἡμερῶν τοῦ μισεμοῦ του, τοὺς ὁποίους ἐπῆρε διὰ ὁδηγούς του.
- Ὁ φονεὺς Κυπρίδημος εἶχεν εἰδησιν;
- Δὲν ξεύρω.
- Ἦτον φίλος σας ὁ Κυπρίδημος και ἀπὸ ποίαν ἐποχὴν;
- Ἦτον φίλος μου ἀπὸ τὴν Κύπρον.

*Τῇ 8 Φεβρουαρίου 1826 ὥρα ἐβδόμη
Ἐν Ναυπλίῳ Κυπριανὸς Βικέντιος*

Συνέχεια τῆς ἐξετάσεως τοῦ κυρίου Κυπριανοῦ Βικεντίου

- Εἶπατε προχθὲς ὅτι ὁ Κυπρίδημος ἦτον φίλος σας, ἡ φιλία σας λοιπὸν αὐτὴ ἀπὸ πόσους χρόνους πρότερον ἦτο;

- Παλαιόθεν, πλὴν φιλία ἀπλῆ.
- Ἐκ ποῖον καιρὸν ἐγνωρίσατε τὸν Χατζημιχάλην, ποῦ πρῶτον ἀνταμώθητε;
- Εἰς τὴν Βενετίαν ἔκαμα συντροφίαν μαζί του πρὸ τριῶν χρόνων ὡς ἀπὸ τὰ συμφωνητικά μας ἀποδεικνύεται.
- Εἶπατε προχθὲς ὅτι ὁ Χατζημιχάλης σᾶς φανέρωσε τὴν ἐκστρατείαν τῶν Καραπαμίων. Σᾶς εἶπε, λοιπόν, καὶ τὰ ὀνόματα τῶν καπετανέων τῶν καραβιῶν καὶ τῶν ὀπλαρχηγῶν;
- Ὅταν μοῦ τὸ φανέρωσε δὲν μοῦ εἶπε τίποτα, ὅταν ὁμως ἐτομάζοντο νὰ ἀναχωρήσουν, ἔμαθα ὅτι ἦτο ὁ Βάσιος καὶ ὁ Γριζιώτης ἐκ τῶν ὀπλαρχηγῶν, ἀπὸ δὲ τοῦς καπετανέους τῶν καραβιῶν σχεδὸν κανένας.
- Ἡ εὐγενεία σου δὲν τὸν ἐρώτησες ποῖοι εἶναι οἱ καπετανεοί;
- Δὲν τὸν ρώτησα μὲ τὸ νὰ μὲ εἶπε ὅτι εἶχε σκοπὸν νὰ εὐγάλη διαταγὴν ἀπὸ τὴν Διοίκησιν.
- Δὲν ἤξευρες ἂν ὁ Χατζημιχάλης εἶχε κοντράτα μὲ αὐτοὺς τοὺς καπετανέους, ἀπὸ ποῖους καὶ ποῖους ἦτον ὑπογεγραμμένα καὶ ποῖος τὰ εἶχε ἐπικυρωμένα;
- Δὲν ἤξευρα διότι αὐτὸς δὲν μοῦ ἔδειχνε κανένα ἄλλον εἰμὴ τὸν ἑαυτὸν του, καὶ ὅτι εἶχε συμφωνίαν μὲ μερικοὺς καπετανέους Σπετζιώτας.
- Εἶπατε ὅτι εἰς τὰς Σπέτζας ἐπήγατε νὰ ἀγοράσετε τὸν πρόντζον, μυστικά ἐπωλεῖτο ἢ ἐπὶ δημοπρασίᾳ;
- Φανερὰ ἐπὶ δημοπρασίᾳ.
- Ποῖοι τὸν εἶχαν;
- Τὸ κοινὸν τῆς Σπέτζας καὶ ἐπουλήθη ὕστερον ἀφοῦ ἔφυγα.
- Ἀφοῦ ὅταν ἦσθον ἐκεῖ δὲν ἐπωλεῖτο, διατι νὰ χασομερήσετε τόσας ἡμέρας;
- Ἐπειδὴ ἦτον αἱ ἑορταὶ δὲν εὔρισκα καίτι νὰ φύγω.
- Διὰ τὸ κίνημα τοῦ Χατζημιχάλη εἶχεν εἶδησιν ὁ μακαρίτης Χριστοφῆς ἢ ὄχι;
- Καὶ μάλιστα διὰ τῆς ... Συμπεραίνω νὰ τὸ ἤξευρε, ὄχι ὁμως καὶ διὰ τοῦ...., ἐπειδὴ ὀμιλία διὰ τὴν Κύπρον δὲν ἦτον διόλου, ἀλλὰ μόνον διὰ τὸ Βεροῦτιν καὶ Τορούζαν, καὶ εἰς τὴν ἐπιστροφήν των νὰ δοκιμάσουν διὰ τὴν Ἀμμόχουστον φρούριον τῆς Κύπρου καὶ ἂν εἰς τοῦτο ἀπαντήσουν ἀποτυχίαν νὰ ὑπάγουν εἰς τὴν Κρήτην.
- Κατὰ συμπερασμὸν στοχάζεσθε ὅτι ὁ μακαρίτης Χριστοφῆς νὰ ἤξευρε τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Χατζημιχάλη ἢ σὲ εἶπεν ὁ ἴδιος ὁ Χριστοφῆς τίποτες;
- Ὁ ἴδιος δὲν μὲ εἶπε τίποτε, δὲν ἐνθυμοῦμαι ὁμως ἂν εἴμεθα μαζί τὴν βραδιάν ὅπου μὲ τὸ εἶπεν ὁ Χατζημιχάλης;
- Ὁ μακαρίτης Χριστοφῆς ἦτον μυστικὸς ἢ ἐφανέρωνε τὰ μυστικά σας ἔξω;

- Δέν ἐκατάλαβα ποτὲ τίποτα.
- Εἶσθε πολλοὶ Κύπριοι ἐδῶ;
- Οἱ λόγον ἔχοντες μία δέκα πενταριά.
- Ἡ εὐγενεία σας ποίους στοχάζεσθε φρονιμωτέρους ἔξ αὐτῶν;
- Ὅσον τὸ κατ' ἐμὲ δὲν ἠμπορῶ νὰ κάμω κρίσιν διότι τοὺς στοχάζομαι ὅλους ἐπίσης.
- Τὸ κίνημα αὐτὸ τοῦ Χατζημχάλη τὸ στοχάσθητε καλὸν ἢ ὄχι;
- Τὸ στοχάσθηκα διὰ καλόν, ἐπειδὴ πρῶτον ἤθελε πατήσει τόπους τούρκικους καὶ ἐπειδὴ πάντοτε ἔλεγεν ὅτι ἤθελεν νὰ εὐγάλη διαταγὴν τῆς Διοικήσεως.
- Τὸ κίνημα αὐτὸ ἀπὸ τὸν Χατζημχάλην μόνον τὸ ἔμαθες ἢ σοῦ τὰ εἶπε καὶ κανένας ἄλλος;
- Κανένας ἄλλος.
- Τὸ φανέρωσες εἰς κανένα ἢ εὐγενεία σου ἢ ὄχι;
- Ὅχι, διότι ἐπιστρέφοντας ἀπὸ τὰς Σπέτζας εὔρον τὸν σύντροφόν μου φονευμένον καὶ δὲν εἶχα νοῦν οὔτε νὰ συλλογισθῶ τὰ τοιαῦτα οὔτε νὰ εἰπῶ εἰς τινα.
- Στοχάζομαι ὅτι χρέος κάθε ἀληθοῦς πατριώτου εἰς κάθε περίπτωσιν καὶ μάλιστα εἰς τὰς τωρινὰς περιστάσεις εἰς τὰς ὁποίας εὐρίσκεται τὸ ἔθνος του πρέπει νὰ εἶναι τὸ νὰ ἔχη πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν ἐλευθερίαν τῆς Πατρίδος του καὶ τὴν σωτηρίαν τῶν πατριωτῶν του, πῶς, λοιπόν, ἢ εὐγενεία σου τὸ ὁποῖον σὲ στοχάζομαι φιλογενῆ πατριώτην καὶ φρόνιμον, ἀφοῦ εἰδοποιήθης μίαν τοιαύτην ἐκστρατείαν ἢ ὁποία σκοπὸν ἄλλον δὲν εἶχε εἰμὴ τὴν λεηλασίαν καὶ μάλιστα εἰς μίαν ἀποτυχίαν κατὰ τοῦ φρουρίου Ἀμμόχουστον κινήματός του, ἥτις ἤθελε ἐπιφέρει τὸν παντελῆ ἔξολοθρευμὸν τῆς πατρίδος σου Κύπρου, νὰ μὴν ἐναντιωθῆς ἢ κἂν τέλος πάντων νὰ τὸ κοινοποιήσης εἰς τοὺς φρονιμωτέρους τῶν πατριωτῶν σου;
- Ἀφοῦ ἔλεγαν ὅτι μὲ διαταγὴν θὰ κάμη αὐτὸ τὸ κίνημα δὲν τὸ ἐστοχάσθηκα ἐπιβλαβὲς καὶ διὰ τοῦτο δὲν τὸ ἐφανέρωσα σὲ κανένα.
- Εἶπατε ἀνωτέρω ὅτι εἰς τὴν ἐπιστροφὴν των ἐσκόπευον νὰ κτυπήσουν τὴν Ἀμμόχουστον καὶ ἀφοῦ τὴν ἐνδυναμώσουν τοὺς ἦτο δύσκολον νὰ τὴν ἐξουσιάσουν, πῶς λοιπόν ἤθελεν πάγει πρῶτον εἰς τὰ ἄλλα μέρη καὶ ὕστερον εἰς τὴν Κύπρον, καὶ νὰ μὴν ὑπάγουν πρῶτον εἰς τὴν Κύπρον;
- Δὲν ξεῦρω, ὁ σκοπὸς του ὁμοῦ, ὁποῦ μοῦ φανέρωσε, εἶναι ὡς ἀνωτέρω εἶπον.
- Εἶναι γνωστὸν ὅτι εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν δύναται κανεὶς νὰ ξεκινήσῃ πεζὸν χωρὶς χρήματα καὶ ὄχι καράβια, αὐτὴ λοιπόν ἢ ἐκστρατεία μὲ χρήματα ἔγινεν ἢ ἄνευ χρημάτων;
- Ἐκεῖνος εἰξεύρει.
- Δὲν εἶναι ἀμφιβολία ὅτι αὐτὴ ἢ ἐκστρατεία ἐκινήθη μὲ χρήματα· ξεύρετε, λοι-

- πόν, ποῖος τὰ κετέβαλεν αὐτά;
- Δὲν ξεύρω οὔτε ἂν ἐκινήθη μὲ χρήματα οὔτε πόσα οὔτε ποῖος κατέβαλεν αὐτά.
  - Ξεύρετε ἂν ἐπῆραν ἄρματα, πολεμοφόδια, πόσα καὶ ἀπὸ ποῦ τὰ ἐπῆραν;
  - Ὅχι δὲν ξεύρω.
  - Ἄν ἤθελεν ἐπιτύχη ἢ κυρίευσις, πῶς στοχάζεσθε, ἤθελεν ἐξακολουθήσῃ ὁ πόλεμος εἰς Κύπρον ἢ ἤθελε παύσει;
  - Νὰ ἀναφερθῇ εἰς τὴν Διοίκησιν καὶ ὅπως τὸ διώριζαν, ἐπειδὴ τὸ κίνημα, ὡς ἔλεγον, ἦτον νὰ γίνῃ διὰ διαταγῆς τῆς.
  - Εἶπατε προχθές, ὅτι πέρυσι ἐκάμετε σκέψεις πῶς νὰ ἐλευθερωθῇ ἡ Κύπρος· εἰς τὰς συνελεύσεις σας τί ἐστοχάζεσθε, ὅτι ἐχρειάζετο διὰ νὰ γίνῃ μία τοιαύτη ἐκστρατεία ὥστε νὰ ἐλευθερωθῇ ἡ Κύπρος, νὰ ἐνωθῇ μὲ τὴν Ἑλλάδα καὶ νὰ μὴν εἰσαχθῇ ἡ κακοήθεια καὶ ὅσα ἄλλα δυστυχήματα;
  - Ἐστοχαζόμεθα νὰ γράψωμεν μέσον τῆς Διοικήσεως εἰς τοὺς ἐκεῖ Ἀρχιερεῖς καὶ προκρίτους διὰ νὰ προδιαθέσουν τὰ ἐκεῖ καὶ νὰ διοργανίσωμεν ἂν τὸ συγχωρήσῃ ἡ Διοίκησις ἐπ' ὀνόματι τῆς Κύπρου δύο τρία μιλλιούνια τάλληρα καὶ μὲ τὰ χρήματα αὐτὰ νὰ προβλέψωμεν τὰ ἀναγκαῖα.
  - Ὅποια ἐννοεῖτε ἀναγκαῖα;
  - Τουφέκια, κανόνια, πλοῖα καὶ εἰ δυνατόν μέρος τακτικῶν στρατευμάτων.
  - Ἐως πόσα πλοῖα σκοπεύατε νὰ πάρετε;
  - Δέκα ἢ δώδεκα, πλὴν καὶ αὐτὰ νὰ περιφέρονται πάντοτε περὶ τὴν νῆσον.
  - Καὶ διὰ νὰ μὴ εἰσαχθῇ ἡ κακοήθεια καὶ τόσα ἄλλα δυστυχήματα, ὅπου εἰς ἄλλα μέρη εἰσέδυσαν, ποῖοι ἔπρεπε νὰ ὀδηγήσουν αὐτὸ τὸ κίνημα: ἄνθρωποι καλοήθεις, φρόνιμοι, μὲ πατριωτικὰ αἰσθήματα ἢ ὁ τυχών;
  - Ἐκεῖνοι τοὺς ὁποίους ἤθελεν ἐκλέξῃ ἡ πατρις ἐκεῖ, δηλ. οἱ πρόκριτοι καὶ Ἀρχιερεῖς τῆς Κύπρου.
  - Ἄν τὸ κίνημα αὐτὸ ἤθελεν ἐπιτύχη καὶ ὁ Χατζημιχάλης μὲ τοὺς ὀπαδοὺς του ἤθελεν ἐξουσιάσῃ τὴν Ἀμμόχουστον, ὁ πόλεμος, βέβαια, ἤθελεν ἀνάψῃ ἦτον, λοιπόν, ἰκανὸς νὰ ἐμποδίσῃ ὅλα τὰ δυστυχήματα καὶ νὰ εἰσάξῃ τὴν εὐταξίαν;
  - Ὅχι· ἀλλ', ὡς εἶπον, ἤθελε γράψῃ εἰς τὴν Διοίκησιν διὰ νὰ διορίσῃ ὁποίους ἐγκρίνῃ.
  - Ἄφου ἐμάθατε τὸ κίνημα τοῦτο τοῦ Χατζημιχάλη, ἐστοχάσθητε ποτέ, ἂν ἤθελε χαθοῦν εὐρωπαῖοι, ἀφανισθῇ ὁλος ὁ λαὸς καὶ κατερρωθῇ ὁ τόπος, ποῖος ἤθελεν ἀπολογηθῆ;
  - Ἐκεῖνος ὁποῦ ἐκίνησε τὸ τοιοῦτον.
  - Ἐστοχάσθητε ποτέ, ὅτι εἰς μίαν ἀποτυχίαν τοῦ κινήματος ὠφελεῖται ἡ Ἑλλὰς ἢ ὄχι;

- Καθώς ἄν ἤθελε ἐπιτύχουν ὠφελεῖτο, οὕτως και εἰς τὴν ἀποτυχίαν ἐζημιούτο.
- Ἐστοχάσθητε, ἀκόμη, τί ἤθελεν εἰπῆ ἡ Εὐρώπη και πῶς ἤθελε θεωρήσῃ τὸ κίνημα αὐτό, ἄν ἤθελεν ἰδῆ τοιαύτην λεηλασίαν, τοὺς ὑπηκόους της ἀφανισμένους και τὸν λαὸν τῆς Κύπρου αἰχμάλωτον;
- Αὐτὸ ἃς ἤθελε στοχασθῆ ἐκεῖνος ὁποῦ τὸ ἐκίνησε.

Κυπριανὸς Βικέντιος

- Ὁ Χατζημιχάλης εἶχεν ἓνα γραμματικόν, ὀνόματι Κωνσταντῖνον Μαυρίκη· αὐτὸς ἤξευρε τὰ μυστικά σας ἢ ὄχι;
- Τὰ ἤξευρεν ὅλα· και τοῦ Χατζημιχάλη και τὰ ἐδικά μας.
- Ἡ εὐγενεία σας τὸν εἶχατε μὲ ὑπόληψιν αὐτὸν τὸν Γραμματικόν;
- Τὸν ἐγνώρισα ἀπὸ τὴν Καλαμάταν και ἐπειδὴ ὁ Χατζημιχάλης δὲν ἤμποροῦσε νὰ κάμῃ χωρὶς αὐτόν, διὰ τοῦτο ἤξευρε και τὰς ὑποθέσεις μας και ἐγὼ τὸν μεταχειριζόμουν ὡς ἀπλὸν φίλον.
- Δι' αὐτὸν ἡ Ἀστυνομία εἶχε λάβει ὑποψίαν συμμετοχῆς εἰς τὸν φόνον τοῦ Χριστοφῆ· ὅταν ἐβγήκεν ἀπὸ τὴν ἀστυνομίαν, μὲ ἐγγύησιν ἐβγήκε και τίνος ἢ χωρὶς ἐγγύησιν;
- Δὲν ξεύρω ἄν ἐβγήκεν μὲ ἐγγύησιν ἢ χωρὶς ἐγγύησιν· ἄν τὸν ἔβγαλεν ὁ Χατζημιχάλης ἢ ὄχι· διότι ἐγὼ δὲν τὸν ἀντάμωσα· τοῦτο μόνον ξεύρω ὅτι ἐκάθητο μὲ τοὺς ἀνθρώπους του και ἃς ἐρωτηθῆ περὶ αὐτοῦ ἡ ἀστυνομία.
- Τὸν Χατζημιχάλη δὲν ἐρωτήσατε πῶς τὸν ἔχει μαζί του;
- Οὔτε ἤθελα ν' ἀκούσω τὸ ὄνομά του.
- Ἀφοῦ ἡ εὐγενεία σου, ὁποῦ ἦσουν σύντροφος και φίλος στενὸς τοῦ μακαρίτη Χριστοφῆ, ἀφοῦ εἶδες τὸν Γραμματικόν νὰ περιπατῆ ἐλευθέρων, ὁ ὁποῖος ἦτο ἀκόμη ὑποπτος και ὑποπτευόμενος ἀπὸ σὲ τὸν ἴδιον ὡς ἔνοχος τοῦ φόνου, πῶς δὲν ὠμιλοῦσες τοῦ Χατζημιχάλη, ὁποῦ τὸν εἶχε μαζί, ἢ ν' ἀναφερθῆς εἰς τὴν Γεν. Ἀστυνομίαν νὰ ἐξετασθῆ και νὰ φανερωθῆ ἄν τῷ ὄντι εἶναι ἔνοχος ἢ ἀθῶος;
- Ἐπειδὴ ἀφοῦ εἶδα τὸν Χατζημιχάλην, ὁποῦ εἶχε μεγαλύτερον μερίδιον εἰς τὴν συντροφίαν και ἦτον και αὐτὸς φίλος τοῦ μακαρίτου Χριστοφῆ και νὰ τὸν περιλαμβάνῃ μαζί του, διὰ τοῦτο και ἐγὼ ἀδιαφόρησα.
- Ἐμένα δὲν μὲ φαίνεται ἀνάλογος ἡ ἀπόκρισις τὴν ὁποίαν δίδεις, ὅτι δηλ. ἐπειδὴ ὁ Χατζημιχάλης, ὅστις εἶχε μεγαλύτερον μερίδιον και φίλος τοῦ φονευθέντος και αὐτὸς και ὁ Γραμματικὸς και ἡ εὐγενεία σου, ὡς ἔχων μικρότερον μερίδιον ἀδιαφόρησας χωρὶς νὰ τοῦ εἰπῆς και τὸν ἐμποδίσῃς νὰ μείνῃ ὑπὸ φύλαξιν, ἕως οὗ ἀποδειχθῆ ἀθῶος, καταθεωρηθοῦν οἱ λογαριασμοί, ἐνῶ οἱ συντρόφοι, εἴτε μικροῦ μεριδίου εἴτε μεγάλου, ἐνώπιον τῶν νόμων εἶναι ἴσοι· ὥστε ἐκ τούτου συνάγεται ὅτι αὐτὸς ἠλευθερώθη μὲ τὴν συγκατάθεσίν σου!
- Ὅχι· ἀλλὰ μόνον βλέποντάς τον εἰς τὸν ἴδιον τὸν σύντροφον δὲν μοῦ ἔμενεν

λόγος.

- Ποῦ εὐρίσκεται αὐτὸς ὁ Γραμματικὸς τώρα;
- Τὸν ἔχει μαζί του.
- Οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι εἰς τῶν ὁποίων ἐκοιμήθη ὁ Γραμματικὸς αὐτὸς καὶ ὁ δοῦλος τοῦ μακαρίτου Χριστοφῆ τὴν βραδυὰν καθ' ἣν ἐγένεν ὁ φόνος ἐδῶ εἶναι ἢ ὄχι;
- Ὁ ἓνας μὲ τὸν ὁποῖον ἐκοιμήθη ὁ δοῦλος, ὀνομαζόμενος Χαράλαμπος Κύπριος, ἐπῆγε μὲ τὸν Χατζημιχάλην, ὁ δὲ ἄλλος δὲν ξεύρω ἂν εἶναι ἐδῶ ἢ ὄχι.
- Ποῖος ἀπὸ τοὺς πατριώτας σας ἦτον ὁ πλέον στενότερος φίλος τοῦ μακαρίτου Χριστοφῆ;
- Καθὼς ἐφάνη ὕστερον ἦτον ὁ φονεὺς Κυπρίδημος, ἐνῶ πρωτύτερον μὲ ὄλους ἔδειχνε τὴν ἰδίαν φιλίαν.
- Ποῖος μεταξὺ τῶν πατριωτῶν σας, μετὰ τὸν ἄδικον θάνατον τοῦ Χριστοφῆ, ἔτρεξεν περισσότερον διὰ τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ φονεύς;
- Σχεδὸν ὄλοι· μεταξὺ τῶν ἄλλων ὁμῶς ὁ κύριος Χαράλ. Μάλης.
- Πῶς οἱ σύντροφοὶ του δὲν ἐτρέξατε καθόσον ὁ Χαράλ. Μάλης;
- Μάλιστα· αὐτὸ δὲν θέλει ἐρώτησιν.
- Ὁ ἀποδειχθεὶς φονεὺς ἔσπασε καὶ τῶν ἄλλων τὰ σεντούκια ἢ μόνον τοῦ Χριστοφῆ;
- Μόνον τοῦ Χριστοφῆ.
- Τί συμπέρασμα ἐβγάλατε τὸ νὰ σπάσῃ μόνον τὸ σεντούκι τοῦ Χριστοφῆ καὶ ὄχι τῶν ἄλλων;
- Ὅτι ἦτον φίλου κάμωμαν καὶ ἤξευρεν ὅτι ἐκεῖ ἦτον τὰ μετρητά.
- Μετὰ τὸν θάνατόν του ἐκάματε τὰ συνηθισμένα μνημόσυνα τοῦ Χριστοφῆ;
- Ὅχι, ἀλλ' εἰς τὴν θαντὴν ἔκαμα ὄλα τὰ ἔξοδα.
- Διὰ τί νὰ μὴν κάμῃς τὰ μνημόσυνα, ὅπου ἐνῶ μετὰ τὸν θάνατόν του μέρος τῆς καταστάσεώς του ἔμεινε καὶ ἐνῶ ἐφονεύθη μὲ τοιοῦτον ἄδικον θάνατον;
- Δὲν τὸ ἐκάμαμεν διότι καὶ οἱ κληρονόμοι του μποροῦν νὰ τὰ κάμουν καὶ μετὰ ταῦτα ἡμεῖς καὶ μάλιστα διότι καὶ οἱ κληρονόμοι του μποροῦν νὰ μὴ μᾶς κάμουν καλὰ τὰ ἔξοδα αὐτά.
- Ἀπὸ τὴν ἐξομολόγησίν σου αὐτὴν φαίνεσαι ὅτι ἀποποιεῖσαι ὅτι δὲν εἶσαι ἓνας τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἐκστρατείας αὐτῆς· εἶσαι, λοιπόν, ἢ ὄχι;
- Ὅχι, βέβαια· ἀλλὰ τὰ ἔμαθα ὅταν μοῦ εἶπεν ὁ Χατζημιχάλης, ὡς ἄνω εἶπον.
- Εἰς ὅσα, λοιπόν, ἐρωτήθης, εἶπες τὴν ἀλήθειαν;

- Βέβαια.
- Ἐάν ἡ χρεία τὸ καλέσῃ, παίρνεις ὄρκον καὶ ἀφορισμὸν ὅτι ὅσα ὠμολόγησας εἶναι ἀληθῆ;
- Μάλιστα, τριάντα (ὄρκους), ἐκτὸς ἂν ἐλησμώνῃσά τι.
- Ὑπόγραφον, λοιπόν, διὰ τὴν βεβαιώσῃς τὰ ὅσα ὠμολόγησας.

Τὴν 17 Φεβρ. ἐν Ναυπλίῳ ὥρα ἕκτη.

Κυπριανὸς Βικέντιος

Ἰσον ἀπαράλλακτον τῷ πρωτοτύπῳ
 Ὁ Γεν. Γραμματεὺς
 Σπυρ. Ν. Ἀλεξόπουλος

* * *

ΡΟΔΙΩΝ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ

Κι' ἂν πέφτει τ' ἄνθους ἡ ὁμορφάδα,
 ἢ λεβεντιὰ στὸ χῶμα ἔχει περάσει.
 Τὸ γιασεμί σταλιά; Θὰ ξεπεράσει
 τ' ἀνάστημα μὲ τὴν περιπλοκάδα.

Κι' ἂν κάψει βυσινιά φωτιά τὰ δάση,
 μὲ τὸν καιρὸ θὰ λάμπει ἡ πρασινάδα.
 Κι' ἔπεσες κυπαρίσσι μὲς τὴν πλάση
 στὴν πιὸ μεγάλη πλάση, τὴν Ἑλλάδα.

Ἐμεῖς τὸ πορφυρὸ σου ἀστέρι τώρα,
 ποὺ χτενίζει τὸν ἀγέρα, κυττοῦμε
 μὲ χαραυγῆς φιλιὰ καὶ διπλοζοῦμε...

Τάχα ἡ ψυχὴ τὴ λευτεριά της νοιώθει;
 Κι' ἂν σκλαβωμένη, λεύτερη εἶν' ἡ χώρα.
 Ἐχουν μὰ ξέχωρη ἀρετὴ κι' οἱ πόθοι.

ΣΤΟΝ ΤΑΦΟ ΤΗΣ ΘΕΚΛΑΣ ΓΕΩΡΓΙΑΔΟΥ

Τοῦ ἥρωα ἡ μάνα
 μάνα τοῦ καθενός.

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ ΣΤΟΥΣ ΡΟΔΙΩΝΑ ΚΑΙ ΜΙΛΤΙΑΔΗ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗ

Πατρίδα ὁ κόσμος ὅλος

ΟΤΑΝ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΜΙΛΑΕΙ

Η ΚΥΠΡΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΙΚΟΣΙΕΝΑ

*Σεπτό αφιέρωμα μνήμης στον Κύπρο Χρυσάνθη, Τεύκρο Ανθία
και Δημήτρη Χαμπουλίδη*

Επί τη ευκαιρία της 25ης Μαρτίου γράφονται τόσα και τόσα για τον Ελληνικό χώρο και μόνο αναφερόμεθα τι έγινε στο τάδε χωριό, τί έγινε στην τάδε πολιτεία, το τι έγινε στο δείνα νησί κι όμως παραγκωνίζουμε σιωπούμε κάπως τη φωνή μας για το χιλιομάρτυρο ηρωϊκό νησί της Κύπρου· είναι κάτι που λησμονούν μερικοί φίλοι μας ετσιθελικά. Και γράφω μερικοί γιατί ίσως-ίσως πολλοί από σας αγαπητοί μου αν γνωστές να το αγνοείτε μέχρι των ημερών μας.

Η Κύπρος-ήταν-είναι και θα είναι ελληνική και δεν έπαψε ποτέ ν' αγωνίζεται για την πολύτιμη Ελευθερία της και αυτό το γεγονός τού -ήταν-είναι ελληνική το μαρτυρούν η γλώσσα, η θρησκεία, οι παραδόσεις, η ψυχοσύνθεση, τα έθιμα, τα ιδανικά γιατί παρά τις μακροχρόνιες και ποικιλόμορφες ξενικές κυριαρχίες ο κυπριακός λαός-Ελληνικός την καταγωγήν όχι μονάχα δεν έχασε την Ελληνική του Εθνική συνείδηση, αλλά τουναντίον έκανε σκληρούς και επίμονους αγώνες για την απόκτηση της χιλιόποθητης Ελευθερίας. Οι Κύπριοι αγωνιζόμενοι για την ελευθερία ανέκαθεν στραφίκανε προς την Μητέρα Πατρίδα για μιαν ένωση Πολιτική, ακόμα κι όταν δεν υφίστατο, δεν υπήρχε κάτω από την σημερινή έννοιαν Ελληνικό Κράτος. Η απαίτηση του Κυπριακού λαού να ζήσει ελεύθερος, συμμεριζόμενος τις τύχες του υπόλοιπου Ελληνισμού, αίτημα το οποίον πιο έντονον πάσης άλλης φοράς προβάλλεται ανά τον κόσμον σήμερα, αποτελεί παλαιάν αξίωση των Κυπρίων και η οποία πραγματοποιήθηκε κατ' αρχάς επί βασιλείας Ευαγόρα του Β' κατά το τέλος του 5ου π.Χ. αιώνα.

Η Ένωση της Κύπρου μετά του υπόλοιπου Ελληνικού κόσμου επήλθε ξανά επί Μεγ. Αλεξάνδρου και όπου συνεχίσθη αργότερα κατά το Βυζάντιο μέχρι και το 1191 όταν η νήσος περιήλθεν στα χέρια του Ριχάρδου του Λεοντόκαρδου κι έτσι οι αδελφοί μας Κύπριοι και πάλι στερήθηκαν το πολύτιμο της Ελευθερίας δώρον. Πολύ πριν από το Εικοσιένα αρχίσανε οι επαναστατικές ενέργειες των Κυπρίων. Η Μεσαιωνική όπως και η Νεώτερη Κυπριακή Ιστορία είναι γεμάτη από εξεγέρσεις και κινήματα. Το 1191 οι Άγγλοι του Ριχάρδου Λεοντόκαρδου αναγκάστηκαν να πουλήσουν το νησί εις τους Ναΐτας Ιππώτας (τάγμα Καθολικών Μοναχών αγρίων). Συνωμοσία του 1192 είναι η απελευθερωτική προσπάθεια η δεύτερη που ανέλαβαν οι Κύπριοι προς εκδίωξη του τάγματος. Φθάνουμε στο 1360 και 1426 κατά της Δυναστείας του Λουζιμιάν άλλα κινήματα και οι αγώνες συνεχίζονται πιότερο έντονα κατά την περίοδο των Ενετών όπου εξέσπασαν και εξεργάγησαν επαναστάσεις το 1546 και το 1565. Νέοι αγώνες στον ορίζοντα ακολούθησαν με πιο πολλή σκληρότητα κατά την διάρκεια της Τουρκοκρατίας και άλλοτε πάλι ζητούσανε συνεννόηση με τους διάφορους Οίκους της Δύσεως.

Κυρίως με τον οίκο της Σαβοΐας και άλλοτε πάλι στηριζόντουσαν στις δικές τους δυνάμεις. Κατά το 1578 έλαβε χώρα η πρώτη επανάσταση των Κυπρίων κατά της

Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, μετά ξανάγινε άλλη μια επανάσταση το 1608 και δυο εξεγέρσεις η μια το 1764 και η δεύτερη κατά το 1804. Από τότε η Κύπρος κάτω από συνεχή ξενοκρατίαν ευρισκομένη, ακολουθούσε τους ίδιους παλμούς του Ελληνικού υπολοίπου Έθνους και ως εκ τούτου διεξήγαγε σκληρούς και αιματηρούς και συνεχείς αγώνες υπέρ της ελευθερίας μέχρι του προσφάτου παρελθόντος.

Τίτλο τιμής αποτελεί η συμβολή της νήσου εις τον μεγάλο αγώνα της Εθνεγερσίας του 1821, οι Καπετάνιοι των ορέων και αυτές ακόμα οι θαρραλέες εξορμήσεις τους είχαν μελοποιηθεί σε πανέμορφα πατριωτικά τραγούδια όπως του Βίκτορα Ζεμπετού και του Γιάννη Κασσιρτζή. Το σύνθημα του Ρήγα Βελεστινλή είχε τόσο βαθεία απήχηση στο όμορφο νησί που ο Γιάννης Καρατζάς από την Λευκωσία ήταν ο ένας εκ των επτά που απαγχονίσθηκαν με τον Ρήγα κατά το 1798 στο περίφημο φρούριο του Βελιγραδιού. Όταν τώρα οργανώθηκε η περίφημη Φιλική Εταιρεία και πάλιν η Κύπρος δίνει το παρόν με τους περιτράνους αποστόλους της- τους Αντώνη Πελοπίδα και τον Δημήτρη Ύπατρο και σημειώνω έτσι για την Ιστορία αυτούς που μνήθηκαν πρώτοι στους σκοπούς της Φιλικής Εταιρείας ήταν μεταξύ των άλλων ο Εθνομάρτυρας και Αρχιεπίσκοπος Κυπριανός, ο Έξαρχος της Επιτροπής Κιτίου Χρυσάνθος, ο περίφημος δασκαλάκος Χαράλαμπος Μάλης κι άλλοι γνωστοί και άγνωστοι που πέφτουν δυστυχώς θύματα κάθε μέρα για την Ελευθερία. Η Κύπρος είναι γεγονός ότι δεν μπόρεσε να συμμετάσχει κατά το 1821 ένοπλα κι αυτό λόγω της γεωγραφικής θέσεώς της. Βαρύ τίμημα ο πατριωτισμός πληρώθηκε από τους αδελφούς Κυπρίους, όταν την 23ην Απριλίου ο Κιουτσούκ Μεχμέτ-αυτός ο αιμοδιψής και αιμοχαρής Κυβερνήτης του νησιού αφώπλισε τους κατοίκους.

Τώρα στις 3 του Μαγιού κατέφθασαν στο νησί πάνω-κάτω 4000 στρατιώτες κι όπου άρχισε το «ειρηνικό» έργο τους δηλαδή σφαγές και κλοπές και στις 9 με 10 Ιουλίου απηγχονίσανε τον Κυπριανό Αρχιεπίσκοπο Κύπρου, εκαρατόμησαν τους Μητροπολίτες Κυρηναίας Λαυρέντιον, τον Κιτίου Μελέτιον και τον Πάφου Χρυσάνθον και μαζί με αυτούς 482 Κληρικούς και Πρόκριτους που εσφαγιάσθησαν άγρια, λοιπόν όπως βλέπετε ο Τούρκος όπου πατεί το ποδάρι του «εκπολιτίζει» και δεν είναι «βάρβαρος» σαν και εμάς κι επί πλέον είναι «ειρηνοφόρος και θεοφόρος» λαός. Οι σφαγές συνεχίσθησαν κατόπιν της περίφημης Ναυμαχίας του Ναυαρίνου τον Οκτώβριον του 1827 και νέοι διωγμοί και σφαγές σημειώθηκαν κατόπιν των τριών επαναστάσεων Θεσσεώς του Μάρτη, του Γκιαούρ Ιμάμ του Ιουλίου και του Καλόγηρου του 1833.

Όπως βλέπετε η συμμετοχή των Κυπρίων αδερφών μας στις επιχειρήσεις της Ηπειρωτικής Ελλάδος κατά το 1821 αποτελεί και αποδεικνύει το αδούλωτο πνεύμα του Έλληνα καθώς επίσης και το υψηλό φρόνημα, αλλά και τους στενότατους δεσμούς του νησιού με τον υπόλοιπο Ελληνισμό. Και όλοι οι Κύπριοι αδερφοί μας αυτοί που εγκαταλείψανε το σπιτικό τους και αυτή την ζεστασιά της οικογένειας ήλθαν μόνο και μόνο ν' αγωνισθούν μεθ' ημών και να δημιουργήσουν μαζί μας ένα περήφανο, δυνατό κι ελεύθερο ελληνικό κράτος, απαλλαγμένο από τα κάθε λογής «ομορφόλογα των φίλων και συμμάχων μας», ως φαίνεται η φιλία μεταφράζεται εις τα διάφορα λεξικά τους με το συμφέρον, συμφεροντολογία κάτι που μας λείπει εμάς, τι να πω.

Τώρα προτού τελειώσω είναι άξιο λόγου να ειπωθεί και να γραφεί ότι 173 - Κύ-

πριοι από τα επίσημα αρχεία της Επανάστασης - πολέμησαν κατά την πολιορκίαν της Ακροπόλεως δεν είναι μονάχα το έμψυχον υλικόν, αλλά και το άψυχο υλικό δηλαδή πλουσιοπάροχες χρηματικές δωρεές, τρόφιμα και εφόδια και αυτό για ν' αποδείξουν ότι είναι Έλληνες με μιαν ελληνική ψυχή στο στέρνο τους. Με διάφορες αναφορές προς τον τότε Κυβερνήτη Ιωάννη Καποδίστρια και ο οποίος στη συνέχεια μπορώ να σας πω είναι ο πρώτος που διεκήρυξε 18/30 Φεβρουαρίου του 1828 με επιστολάς εις τους απεσταλμένους του Συμμαχικού Δικαστηρίου την ενσωμάτωσιν της νήσου Κύπρου με την υπόλοιπον Ελλάδα. Το δε δεύτερο φυτευθήκε από τότε, βλάστησε και που πιστεύω εις τον Μεγαλοδύναμο Θεό τους καρπούς που θα μας δώσει νάναι επί των ημερών μας αρκετά βιώσιμοι, οι καρποί έχουν τόνομα Αυτοδιάθεση και Ελευθερία της Κύπρου. Αυτά τα ολίγα.

(Από το ανέκδοτο έργο: *Φωνές σε ήπιο τόνο*)

ΑΝΤΩΝΗΣ Ν. ΣΥΜΙΓΔΑΛΑΣ

ΣΤΩΪΚΙΣΜΟΣ

*Όποιες της μοίρας σου θα σε ζυγώνουν θύελλες
όσα κι' αν σε κυκλώνουν άγρια πάθη
πάντα καρτερικός και πράος ν' αντιστέκεσαι
Γαληνεμένο, να γυρνάς, το βλέμμα σου στο μέλλον
κι' όταν το παρελθόν, όσο πικρό, σε καταπνίγει
όποια κι' αν ήταν κάποια σου ολισθήματα
τα πιστεύω σου όμως να μην τα απαρνιέσαι.
Πάντα με στωϊκότητα, το κάθε διάβα σου, να οργώνεις
κι' απόγονος του Ζήνωνα τη σκέψη σου παντού να θεμελιώνεις.
Της ψυχής σου τις πληγές, μάθε να επουλώνεις
και της κραιπάλης τα χτυπήματα όταν σε ζώνουν
και τό 'να πίσω απ' άλλο θ' ανασταίνονται
το είναι σου να μη βουλιάζεις στον κατήφορο
ούτε να απελπίζεσαι, μα με κουράγιο να οπλίζεσαι
γιατί στο τέλος νικηφόρος θα δικαιωθείς!*

ΦΟΙΒΟΣ ΚΛΗΡΙΔΗΣ

Η ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ

Η αναζήτηση της ισότητας βρίσκεται κάθε φορά στο επίκεντρο των ανθρώπινων ενδιαφερόντων, ως εναγώνιο εννοιολογικό προσδοκούμενο. Όμως, όπως όλες οι έννοιες που γεννιούνται από την πνευματική διεργασία του ανθρώπου υφίστανται φθορά στην πορεία του χρόνου και μάλιστα κάποιες μεταλλάσσονται αποκτώντας αντίρροπη εννοιολογική φόρτιση, έτσι και η έννοια της ισότητας υφίσταται ποικίλες μεταλλάξεις στον καθημερινό βίο που κάποτε την καθιστούν μή αναγνωρίσιμη. Κι αυτό γιατί το κάθε φιλοσοφικό ή κοινωνικό σύστημα που διαμορφώνεται στη διαδικασία της ιστορικής εξέλιξης, οικειοποιείται για λογαριασμό του το θέμα της ισότητας και του προσδίδει την συμφέρουσα, με την κοσμοθεωριακή του άποψη, εννοιολογική του συγκρότηση. Έτσι η πρωταρχική και ύψιστη έννοια της ισότητας που προϋποθέτει την ίση αντιμετώπιση του ατόμου, ανεξάρτητα από το κοινωνικό του επίπεδο, την οικονομική του επιφάνεια και το φορτίο του πολιτισμού που κουβαλάει μαζί του, υφίσταται πολυποίκιλες αλλοιώσεις.

Η απόλυτη εφαρμογή της ισότητας μπορεί να εννοηθεί μόνον από τη στάση του Θεού έναντι του ανθρώπου, η οποία δεν λαμβάνει υπόψη της καμιά από τις παραμέτρους της ανθρώπινης φύσης και συμπεριφοράς. Αλλά αυτό είναι μεταφυσική αντίληψη. Όλα τ' άλλα περί ισότητας και των εξ αυτής απορρεόντων εννοιών της ισονομίας και ισοτιμίας, δημιουργούνται από τις ανάγκες του ανθρώπινου μυαλού και εξυπηρετούν τις πρόσκαιρες επιδιώξεις του. Η ουτοπία αναζήτησης της ισότητας είναι προφανής.

Η διερεύνηση της έννοιας της ισότητας αποτελεί ένα από τα βασικά προβλήματα μελέτης της κοινωνικής φιλοσοφίας αλλά και της πολιτειολογίας. Η ισότητα ως κοινωνικό ιδανικό διακηρύχθηκε από το Χριστό και θεμελιώθηκε στην αντίληψη ότι οι άνθρωποι είναι ίσοι στην πνευματική - σωματική τους φύση, ότι υπακούουν στους ίδους φυσικούς και ηθικούς νόμους και ότι έχουν όλοι τους τον ίδιο τελικό σκοπό.

Στην ηθική και την πολιτική η ισότητα είναι η αρχή σύμφωνα με την οποία όλοι οι πολίτες έχουν ίσα πολιτικά δικαιώματα και ίσες υποχρεώσεις, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη η κοινωνική τάξη ή η περιουσία. Η άποψη αυτή βρίσκεται στη σφαίρα της θεωρίας γιατί στο επίπεδο της εφαρμοσμένης πολιτικής αυτή η ισότητα δεν επιτεύχθηκε ποτέ, παρά μόνο σε ελάχιστες περιπτώσεις που, αυτές και μόνον, τονίζουν το ουτοπικό περιεχόμενό της.

Στην αρχαία Αθήνα όπου η αποθέωση της Δημοκρατίας κορυφώθηκε, ίσοι μεταξύ τους ως προς τα πολιτικά και κοινωνικά δικαιώματα, ήταν μια ελάχιστη μειοψηφία πολιτών, ενώ οι σκλάβοι, οι απελεύθεροι και οι πληβείοι βρισκόνταν εκτός των διαδικασιών της ισονομίας. Το ίδιο συνέβαινε και στην πρώιμη αγγλική δημοκρατία, όταν δικαίωμα ψήφου και εκλογής είχαν μόνο οι τιτλούχοι γαιοκτήμονες με το δικαιολογητικό επιχείρημα πως αυτοί συντηρούσαν το κράτος και κατά συνέπεια αυτοί έπρεπε ν'αποφασίζουν για τις τύχες του. Οι υπόλοιποι δεν μπορούσαν να είναι ίσοι με αυτούς. Και το γεγονός αυτό γινόταν αποδεκτό και κατανοητό μέσα στη δεδομένη και κρατούσα, για την εποχή εκείνη, κοινωνική ιδεολογία.

Η ισότητα κατά τη διάρκεια της Γαλλικής Επανάστασης υπήρξε το ένα από το τρι-

πτυχο σκέλος των αιτημάτων της, που στη διάρκεια των επόμενων χρόνων περιβλήθηκε και με τη νομική περιχαράκωση και μεταφέρθηκε και στις νεοκατακτημένες από Ευρωπαίους περιοχές της Αμερικής. Έτσι η νομική ισότητα είναι η αρχή σύμφωνα με την οποία όλες οι νομικές διατάξεις που κατοχυρώνουν τα δικαιώματα του ατόμου, είναι ίδιες για όλους τους πολίτες. Κατ' αυτόν τον τρόπο η αρχή της ηθικής και πολιτικής ισότητας, ως πολιτικό και κοινωνικό αίτημα, διατυπώνεται και μορφοποιείται στα νεότερα χρόνια και στην Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας των Αγγλικών αποικιών της βόρειας Αμερικής σύμφωνα με την οποία «όλοι οι άνθρωποι γεννήθηκαν ίσοι», ή κατά την Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του πολίτη στη Συντακτική Συνέλευση της Γαλλίας «οι άνθρωποι γεννιούνται και μένουν ελεύθεροι και ίσοι στα δικαιώματα».

Μεγαλόστομα λόγια και ευφάνταστες διακηρύξεις που ποτέ δεν βρήκαν την εφαρμογή τους. Η ουτοπική αναζήτηση της ισότητας παραμένει πάντοτε επίκαιρη, διαρκώς αιτούμενη και συνεχώς αδιέξοδη. Μέσα σ' αυτή την ισονομική αναστάτωση οι γυναίκες, μόλις πριν λίγα χρόνια, απόκτησαν δικαίωμα ψήφου. Ή για ποιά ισότητα μπορούμε να μιλάμε όταν η οικονομική ανισότητα επιβάλλει καταπιεστικά τα στοιχεία της κοινωνικής ανισότητας; Ή, ακόμα χειρότερα, πως αντιμετωπίζουμε τη διαστρεβλωμένη αντίληψη της ισότητας, όπου η νοσηρά φαντασία του ανθρώπου την μεταχειρίζεται για την ισοπεδωτική αποκατάσταση των αδυναμιών του, φυσικών ή επίκτητων.

Κι όμως συμβαίνει καθημερινά ο βλαξ, ο τεμπέλης, ο ακαμάτης, ο αμόρφωτος με δική του ευθύνη να ισχυρίζεται εμφαιτικά πως είναι ίσος μ' εκείνον που διαθέτει τα αντίθετα με τα παραπάνω προσόντα και χαρακτηριστικά και μάλιστα και στο χώρο της εργασίας να ζητάει και την ίδια αμοιβή. Κι εδώ και πάλι ουτοπία υπάρχει και με την αντίστροφη μορφή της.

Στον κοσμοθεωριακό χώρο της πολιτικής διαπάλης η έννοια της ισότητας υφίσταται μιαν άλλη σημαντική ταλαιπωρία. Ο φιλελεύθερος θεωρεί την απαίτηση για πλήρη υλική ισότητα, αντίθετη προς την απαίτηση για ελευθερία. Όσο πλαταίνει η ισότητα τόσο στενεύει η ελευθερία, την αξία της ισότητας ο φιλελευθερισμός τη βλέπει στη θέση της μέσα στο σύστημα αξιών και προσπαθεί να την αγγίξει με ουτοπικές αναζητήσεις. Ο σοσιαλισμός επιδιώκει μιαν υλική ισότητα όσον το δυνατόν πιο μεγάλη που είναι αναγκαία για την συμπλήρωση της πολιτικής ισότητας και την εξασφάλιση της ανεξαρτησίας και ευημερίας του ατόμου. Ο Μαρξισμός ορίζει την ισότητα ως «ίση υποχρέωση για όλους να εργάζονται ανάλογα με τις ικανότητές τους και ίσο δικαίωμα να αμείβονται σύμφωνα με τις ανάγκες τους». Ο Μαρξισμός υποστηρίζει ακόμη την αρχή ότι «οι προτιμήσεις και οι ανάγκες των ανθρώπων δεν είναι και δεν μπορεί να είναι πανομοιότυπες και ίσες ποσοτικά και ποιοτικά, ούτε κατά την περίοδο του σοσιαλισμού ούτε κατά την περίοδο του κομμουνισμού»!

Απόψεις για την ισότητα και την ισονομία κομμένες, κάθε φορά, στα μέτρα της εκάστοτε επικρατούσης φιλοσοφικής ή κοινωνικής θεωρίας, έως το βαθμό που τις εξυπηρετούν. Το γεγονός είναι πως μέσα στην ουτοπική αναζήτηση της απόλυτης έννοιας η ισότητα ταλαιπωρείται, παραμορφώνεται και κακοποιείται. Ωστόσο δεν μπορεί κανείς να ισχυριστεί πως δεν έχουν επιτευχθεί πρόοδοι. Όμως μένει αρκετός δρόμος ακόμη για την αναζήτηση της αλήθειας.

ΠΩΣ ΕΙΧΑΝ ΔΕΙ ΞΕΝΟΙ ΠΕΡΙΗΓΗΤΕΣ ΤΑ ΚΑΤΕΧΟΜΕΝΑ ΣΗΜΕΡΑ ΕΛΑΦΗ ΜΑΣ: ΑΜΜΟΧΩΣΤΟΣ, ΣΑΛΑΜΙΝΑ, ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΑ, ΚΑΡΠΑΣΙΑ

Πολλοί προσκυνητές από τις χώρες της Δύσης περνούσαν στα μεσαιωνικά και νεώτερα χρόνια από την Κύπρο για να πάνε στους Άγιους Τόπους. Μερικοί μένανε περισσότερο χρόνο. Άλλοι πολύ λίγο, προπαντός στις παράλιες πόλεις. Γράφανε τις έντυπώσεις τους, που συνήθως δημοσιεύονταν σε κατοπινά χρόνια.

Από την άλλη υπήρξαν και λίγοι ιστορικοί-χρονικογράφοι, κάποιοι γεωγράφοι, που γνώρισαν από πρώτο χέρι ή από διαβάσματα διάφορα μέρη της Κύπρου.

Στά τωρινά χρόνια μās ενδιαφέρουν περισσότερο οι αναφορές στα κατεχόμενα μας έδαφη. Άνθολογήσαμε γι' αυτό από διάφορα κείμενα ανάμεσα στους αιώνες ό,τι συνδέεται με τὰ τυραννισμένα κατεχόμενα μέρη μας. Περιγραφές καιρών ευτυχισμένων, αλλά και δύσκολων περιόδων σκλαβιάς. Με την άνθολόγησή μας τρέφουμε μ' ένα νέο τρόπο τή μνήμη μας. Ποτέ δέν ξεχνάμε. Θά περιοριστούμε τώρα στην Άμμόχωστο. Άρχίζουμε με την Άμμόχωστο, προχωρούμε στη Σαλαμίνα και Κωνσταντία και τελειώνουμε με την Καρπασία.

Η Άμμόχωστος ή Φαμαγκούστα ή Φαμαγκόσια, στα μεσαιωνικά χρόνια μνημονεύεται ξεχωριστά από τους ταξιδευτές, που πήγαιναν στην Άνατολή. Η φήμη της για τὰ πλούτη της είχε διαδοθεί πέρα για πέρα στη δύση. Μιά από τις πιό παλιές μαρτυρίες γι' αυτό είναι οι έντυπώσεις του Βιλμπράντι φόν Όλμενμπουργκ του 13ου αιώνα. Τό βιβλίο με ταξιδιωτικές έντυπώσεις του ευγενούς αυτού ταξιδιώτη, που άργότερα έγινε Επίσκοπος της Ουτρέχτης, γραμμένο στα λατινικά, πρωτοδημοσιεύτηκε τό 1653. Νά τι γράφει για την Άμμόχωστο.

«Φτάσαμε στην Άμμόχωστο, μιá πόλη κτισμένη κοντά στη θάλασσα, με ένα καλό λιμάνι, έλαφρά όχυρωμένο. Έδώ είναι ή τρίτη επισκοπή του Άρχιεπισκόπου της Λευκωσίας. Κοντά στην Άμμόχωστο βρίσκεται ή θέση μιás κάποιας πόλης τώρα καταστραμμένης, από την όποία, όπως λένε, καταγόταν εκείνος ό περιφημος και εύλογημένος Έπιφάνιος, που μνημονεύεται στον κανόνα. Άπό τούτη την πόλη, ύστερα από άργοπορία τριών εβδομάδων, γιατί περιμέναμε βοηθητικό άνεμο, άποπλεύσαμε...»

Άλλά κι' ό Δάντης στη Θεία Κωμωδία του, σε κάποιο μέρος του «Παράδεισου» λέει, με τό στόμα του Ρωμαϊκού Άητού, τὰ έξης για την Άμμόχωστο:

«Τή μέρα εκείνη, ακόμα ως σήμερα γροικούνται θρηνοι και στεναγμοί στους δρόμους της Άμμόχωστου».

Που έρμηνεύεται πώς στα χρόνια εκείνα του φαύλου και πονηρού Λουζιμιάν Έρρίκου του Β' (1285-1310) πολλά ύπόφερε ή Άμμόχωστος (και ή Λευκωσία) και ό Άητός, σύμβολο της δικαιοσύνης, προφήτευε καλύτερες μέρες. Σ' ένα σχόλιο του Μπενβενούτο ντά Ίζολα για τους στίχους αυτούς του Δάντη δηλώνεται πώς «ή Άμμό-

χωστος ήταν μιὰ πόλη μεγαλύτερη και πλουσιώτερη (παρά ἡ Λευκωσία), στὴν ὁποία ὑπάρχει μεγάλο πλῆθος ἐμπόρων...».

Περισσότερα γιὰ τὴν Ἀμμόχωστο ἔγραψε στὶς ταξιδιωτικὲς του ἀναμνήσεις ὁ μοναχὸς τοῦ Τάγματος τῶν Αὐγουστίνων Τζάκομπους ντέ Βερόνα, ἀπὸ τὴν Βερόνα τῆς Ἰταλίας. Ὁ μοναχὸς αὐτὸς ἦρθε στὴν Κύπρο κι' ἀπὸ τὸ νησί μας πῆγε στοὺς Ἅγιους Τόπους, στὸ Σινᾶ και στὴν Αἴγυπτο. Ὁ ντε Βερόνα γράφει:

«Καὶ ἀπὸ τὴ Βενετία στὴν Ἀμμόχωστο δύο χιλιάδες τριακόσια μίλια. Σ' αὐτὴ τὴν πόλη τῆς Κύπρου και στὴ νῆσο εἶδα νεωτερισμοὺς ποὺ σημειῶνω πιὸ κάτω. Το πρῶτο εἶναι ἐκεῖνο ἐκείνης τῆς μέρας, τέλη Ἰουνίου και ἐνωρὶς ἐνῶ ἔμπαινα στὸ λιμάνι πολλὰ μεγάλα καράβια και κάτεργα ἔρχονταν ἀπὸ τὴν Ἀρμενία, ἀπὸ τὴν πόλη Λογκιάζ, γεμᾶτα γέροντες, παιδιὰ, γυναῖκες, ὄρφανὰ και φρουρὲς περισσότερες ἀπὸ δεκαπέντε ἑκατοστές, ποὺ φύγανε ἀπὸ τὴν Ἀρμενία, γιατί ὁ Σουλτάνος ἔστειλε στρατεύματα, πολλὰ και δυνατὰ, νὰ τὴν καταστρέψουν και αὐτὰ κατακάψανε ὅλη ἐκείνη τὴν πεδιάδα και πῆραν αἰχμαλώτους περισσότερους ἀπὸ δώδεκα χιλιάδες, ἄλλους σκοτώσαν μὲ τὸ σπαθὶ ὅπως μοῦ τᾶπανε Βενετσιάνοι ἔμποροι ποὺ ἦταν ἐκεῖ, ἡμέρα τῆς Ἀναλήψεως, 25 τοῦ Μάη. Ὡ! Κύριε και Θεέ μου, πραγματικὰ ἦταν λυπηρὸ νὰ βλέπεις κείνο τὸ πλῆθος στὴν πλατεῖα τῆς Ἀμμοχώστου παιδιὰ νὰ κλαῖνε και νὰ ἀναστενάξουν στὸν κόρφο τῶν μανάδων τους, γέροι και πεινασμένοι σκύλλοι ν' ἀλυκτοῦν. Ἀκοῦστε το, ὦ Χριστιανοὶ ποὺ ζεῖτε στὶς πόλεις σας και στὰ σπίτια σας, τρώγοντας και πίνοντας και μεγαλώνοντας μὲς τὴν πολυτέλεια, ποὺ δὲν φροντίζετε νὰ κάμετε δική σας τὴν Ἅγια Γῆ και νὰ ἐπανορθώσετε τὴν χριστιανικὴ Πίστη!

... Ἐπιπλέον σ' ἐκείνη τὴν πόλη τὴν Ἀμμόχωστο, ἐνῶ ἦμουν ἐκεῖ, κάποιος πλούσιος πέθανε, και ὅλοι οἱ ὑπάλληλοι του εἶχαν κληθεῖ ν' ἀποτίσουν τιμὲς σ' αὐτόν, και ἐνῶ ὅλοι βρισκόνταν στὴν πόρτα τοῦ πεθαμένου, ἄκουσα μιὰ γυναῖκα νὰ τραγουδάει γλυκά. Τότε μπῆκα στὸ σπίτι και κοίταξα νὰ δῶ ποὺ ὁ πεθαμένος κείται και κοντὰ στὴν κεφαλή του ἦταν δυὸ γυναῖκες ποὺ τραγουδοῦσαν δυνατὰ, και δυὸ κοντὰ στὰ πόδια του μ' εὐσεβῆ τρόπο θρηνοῦσαν, και αὐτὲς ἦταν οἱ αὐλητὲς ποὺ λέει ὁ Εὐαγγελιστῆς. Αὐτὲς τραγουδοῦσαν σ' ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἔτσι ποὺ δὲν μποροῦσα νὰ τίς καταλάβω, γιατί ὅλοι στὴν Κύπρο μιλᾶνε ἑλληνικά. Αὐτοὶ καταλαβαίνουν καλά τὴν σαρκηνὴ και γαλλικὴ γλῶσσα, ἀλλὰ κυρίως χρησιμοποιοῦν τὰ ἑλληνικά. Ρώτησα τί λένε αὐτὲς και μοῦ εἶπαν πὼς ἐπαινοῦνε τὸν νεκρὸ γιὰ τὴν ὁμορφιά του, τὰ πλοῦτη του και τίς ἀρετὲς του.

... Ἐπίσης στὴν ἴδια πόλη, τὴν Ἀμμόχωστο, μιὰ Κυριακὴ, εἶδα μιὰ νύφη ποὺ πῆγαινε στὸ σπίτι του γαμπροῦ. Μπροστὰ ἀπὸ αὐτὴ ἔφεραν 20 μεγάλα κεριὰ ἀναμένα και πίσω τῆς ἄλλα εἴκοσι και στὸ μέσον αὐτὴ καθόταν πάνω σ' ἓνα ἄλογο μὲ τὰ φρύδια και τὸ μέτωπο βαμμένο, και πίσω ἀπὸ τὰ κεριὰ ἔρχονταν 40 και πιὸ πολλὲς γυναῖκες μὲ μαύρους ἐπενδύτες ἀπὸ τὸ κεφάλι ὡς τὰ πόδια μ' ἓνα εὐπρεπῆ τρόπο. Ἔτσι πηγαίνουν ὅλες οἱ γυναῖκες τῆς Κύπρου, δείχνοντας τὰ μάτια τους μόνο, και ὅταν βγοῦν ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι τους πάντοτε φοροῦν τὸ μαῦρο ἐπενδύτη. Κι' αὐτὸ ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ οἱ Χριστιανοὶ χάσανε τὴν Ἄκρα, ἡ ὁποία εἶναι ἡ Ἄκων ἢ Πτολεμαῖς».

Λεπτομερὲς εἶναι ἡ περιγραφή τῆς Ἀμμοχώστου, ὅπως αὐτὴ ἦταν τὸ 1394, ἀπὸ τὸν Μαρτόνι. Οἱ ἐντυπώσεις τοῦ Μαρτόνι εἶχαν δημοσιευτεῖ τὸ 1895 στὴ «Ρεβιου τῆς Λατινικῆς ἀνατολῆς». Ὁ Μαρτόνι ἔγραφε:

«Στις 27 του Νιόβρη 1394 κατέβηκα στην Ἀμμοχώστο. Ἡ Ἀμμοχώστος προηγουμένως ἀνῆκε στο βασιλιά τῆς Κύπρου... Τώρα κατέχουν οἱ Γενοβέζοι τούτη τὴν πόλη. Ἡ πόλη τῆς Ἀμμοχώστου εἶναι μεγάλη, καὶ ἔχει ὠραίες πλατείες, καὶ σπίτια πολὺ ὅμοια μὲ κεῖνα τῆς Κάπουα, ἀλλὰ ἓνα μεγάλο μέρος, σχεδὸν τὸ ἓνα τρίτο, εἶναι ἀκατοίκητο, καὶ τὰ σπίτια καταστραμμένα, κι' αὐτὸ ἀπὸ τότε ποὺ τὴν πήρανε οἱ Γενοβέζοι. Ἡ πόλη αὐτὴ ἔχει καλύτερα τείχη παρὰ ἐκεῖνα ποὺ ἔχω δεῖ σὲ ἄλλες πόλεις, ψηλὰ μὲ πλατεῖες ἀλέες τριγύρω τους καὶ πολλοὺς καὶ ψηλοὺς πύργους ὀλόγυρα... Τὸ κάστρο τῆς πόλης εἶναι ὠραῖο, καὶ σχεδὸν ὅλο μὲς τὴ θάλασσα, ἐκτὸς ἴσως ἀπὸ τὸ ἓνα τέταρτο ποὺ βρίσκεται στῆς πόλης τὸ πλευρὸ. Ἐδῶ ὑπάρχουν ὠραίες τάφροι φτιαγμένες στὴν κάθε πλευρά, ποὺ εἶναι γεμάτες θαλασσινὸ νερό. Τὸ νερὸ μένει συνεχῶς κι' ἔτσι τοῦτο τὸ κάστρο εἶναι ἀπρόρητο. Ἡ Ἀμμοχώστος ἔχει ἓνα κομπὸ λιμάνι, ποὺ προστατεύεται ἀπὸ τὸν ἄνεμο... Σ' αὐτὴ τὴν πόλη ζοῦνε ἓνας ἀριθμὸς Γενοβέζων καὶ πολλοὶ Ἕλληνες, γιατί ὅλο τὸ νησί Κύπρος εἶναι κατοικημένο ἀπὸ Ἕλληνες. Ὁ ἀέρας τῆς πόλης εἶναι πολὺ κακός. Σὲ ὅλες τὶς ἐποχὲς τοῦ ἔτους ὑπάρχει θνησιμότητα, καὶ οἱ ἄντρες πεθαίνουν σὲ μεγάλο ἀριθμὸ, περισσότερο οἱ Γενοβέζοι παρὰ οἱ Ἕλληνες. Ἡ κύρια ἐκκλησία τῆς Ἀμμοχώστου εἶναι ἀφιερωμένη στὸν Ἅγιο Νικόλα, εἶναι μὲ ἀψίδες καὶ πολὺ ὠραία, μὲ πολλὰ παρεκκλήσια ὀλόγυρα τῆς. Ὁ Ἐπίσκοπος αὐτῆς τῆς ἐκκλησίας εἶναι Γενοβέζος... Μεταξὺ τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἅγιο Νικόλα καὶ τοῦ παλατιοῦ, ὅπου τώρα κατοικεῖ ὁ Κυβερνήτης καὶ προηγουμένως ἀνῆκε στο βασιλιά τῆς Κύπρου ὅταν τοῦτος κυβερνοῦσε τούτη τὴν πόλη - ἓνα ὠραῖο παλάτι μὲ μεγάλη αὐλὴ, πολλὰ κτίρια καὶ ὠραῖο κῆπο - εἶναι ἓνα μεγάλο μέρος, στο ὁποῖο πουλᾶνε ψωμί, μεγάλες ποσότητες λαχανικὰ καὶ ἄλλα φρούτα, καθημερινὰ πουλᾶνε ἐδῶ καὶ ρουχικὰ καὶ ἄλλα πράγματα σὲ δημοπρασία. Τοῦτο τὸ μέρος νομίζω πὼς εἶναι στο μέσον τῆς πόλης».

Στὴ συνέχεια ὁ Μαρτόνι περιγράφει ἢ σχολιάζει τὸ σπίτι τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου, τὴν ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, τὸ Μοναστήρι τῆς Ἁγίας Μαρίνας ντὲ Καμίνο, τὸ Μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Δομνίκου καὶ ὕστερα ἀπὸ αὐτὰ ἀσχολεῖται μὲ τὰ χωριά τῆς Ἀμμοχώστου. Καὶ γράφει τὰ ἑξῆς:

«Ἐξω ἀπὸ τὴν πόλη τῆς Ἀμμοχώστου ὑπῆρχαν προηγουμένως μεγάλα μὲ πολὺ πληθυσμὸ χωριά - ὑπολογίζω ὑπῆρχαν δυὸ χιλιάδες σπίτια - καὶ πολλὲς ὠραίες ἐκκλησίες. Ἀλλὰ τώρα τοῦτα τὰ χωριά ἔχουν τελείως καταστραφεῖ ὥστε κανένα σπίτι δὲν εἶναι γερὸ καὶ κανένas δὲν κατοικεῖ. Ὑπάρχουν ὁμως πολλὲς ἐκκλησίες, ἀνάμεσα τους ἡ ἐκκλησία τῆς Ἁγίας Μαρίνας τῶν σπηλαίων, στὴν ὁποία πολὺς κόσμος, Λατίνοι καὶ Ἕλληνες, πηγαίνουν καὶ προσεύχονται. Ἐνα μέρος αὐτῆς τῆς πόλης εἶναι κοντὰ στὴ θάλασσα, καὶ τὸ ἄλλο, τὸ μεγαλύτερο, μακριὰ ἀπὸ τὴ θάλασσα καὶ εἶναι περικυκλωμένο μὲ πολὺ ὠραίες τάφρους. Ὅλη ἡ πόλη ἢ τουλάχιστον τὰ τείχη τῆς εἶναι θεμελιωμένα πάνω σὲ σκληρὲς πέτρες σὰν τὸ μάρμαρο, ποὺ δὲν μποροῦν νὰ λαξευτοῦν. Καὶ στο μέρος τὸ παραθαλάσσιο τῆς πόλης εἶναι ὁ ναύσταθμος, μὲγάλος καὶ ὠραῖος ὅπως ἐκεῖνος τῆς Νεάπολης. Προηγουμένως, κάπου ἓκατο χρόνια πρῖν, ἡ πόλη ἦταν ἄλλοῦ, κι ἡ θέση ἐκεῖνη λεγόταν Κωνσταντία ἀπὸ τὸ βασιλιὰ Κωνσταντίο, πατέρα τῆς εὐλογημένης Αἰκατερίνης, ποὺ τὴν ἔκτισε. Αὐτὴ ἦταν δυὸ μίλια ἀπὸ τὴ θάλασσα καὶ δὲν εἶχε λιμάνι. Καὶ ὅταν χάθηκε ἡ Ἄκρα, ποὺ ἦταν ἡ τελευταία θέση τῶν χριστιανῶν στὴ Συρία, ὅλος ὁ κόσμος ποὺ δραπέτευσε ἀπὸ τὴν Ἄκρα ἤρθε στὴν Κύπρο καὶ τότε ἐκεῖνη ἢ παλιὰ πόλη Κωνσταντία μετακινήθηκε σ' αὐτὴ τὴ θέση ὅπου τώρα εἶναι ἡ Ἀμμοχώστος».

Και ὁ Μαρτόνι συνεχίζει με ἄλλες περιγραφές γιὰ παράδειγμα τοῦ ντυσίματος τῶν γυναικῶν.

«Καὶ ἀπὸ τότε ὑπάρχει ἡ συνήθεια ὅλες οἱ γυναῖκες τῆς πόλης Ἀμμοχώστου, ὅπως καὶ τῶν ἄλλων πόλεων τῆς νήσου, νὰ φοροῦν μαῦρο μαντῶ στὴν κεφαλὴ τους ὥστε τὸ πρόσωπο τους μὲ δυσκολία νὰ τὸ βλέπεις. Καὶ τούτη ἡ συνήθεια ἄρχισε καὶ συνεχίζεται γιὰ τὴ λύπη καὶ τὸ πένθος, ποὺ εἶχαν ἀπὸ τὸ χάσιμο τῆς Ἄκρας καὶ ἄλλων πόλεων τῆς Συρίας...»

Καὶ μιὰ πληροφορία, ποὺ μᾶς θυμίζει τὴν περιοχὴ:

«Ἀνάμεσα στὴν πόλη τῆς Ἀμμοχώστου καὶ τὴν παλιὰ πόλη τῆς Κωνσταντίας εἶναι ἓνα μεγάλο ἔλος, ποὺ μοιάζει μὲ βραχίονα τῆς θάλασσας».

Ἀκουλουθεῖ στὴν περιγραφή ἡ ἱστορία τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης, ἡ θέση τοῦ μαρτυρίου της καὶ ἡ ἐκκλησίᾳ της. Ὁ Μαρτόνι ἐπιπλέον καταγράφει καὶ μιὰ ἱστορία, μιὰ παράδοση, ποὺ ἄκουσε στὴν Ἀμμόχωστο. Καὶ λέει πῶς, ὅταν μεγάλωσε ἡ Αἰκατερίνη, οἱ γονιοὶ της ζήτησαν νὰ τὴν παντρέψουν. Τότε ἡ Αἰκατερίνη ἀπάντησε πῶς θὰ δεχόταν ἄντρα της, ἓναν ποὺ εἶχε πλούτη σὰν αὐτὴ, ποὺ νάταν ὁμορφος καὶ σοφός. Ἡ μητέρα της τὴ συμβούλεψε νὰ βρεῖ ἓνα ἐρημίτη καὶ νὰ τὸν ρωτήσῃ σχετικά. Ἡ Αἰκατερίνη πῆγε καὶ ρώτησε τὸν ἐρημίτη. Καὶ ἐκεῖνος τῆς εἶπε μόνο ὁ Χριστὸς μας διαθέτει ὅλ' αὐτὰ τὰ προσόντα. Τὸ βράδυ Ἄγγελος Κυρίου κατέβηκε στὴν Αἰκατερίνη καὶ τῆς ἔδωσε τὸ δακτυλίδι ἀπὸ μέρους τοῦ Χριστοῦ.

Στὴ «Χωρογραφία» του ὁ ντὲ Λουζινιάν τὸ 1573 γράφει τὰ ἐξῆς γιὰ τὴν Ἀμμόχωστο, βεβαιώνοντας μὲ τὴν ἀναφορὰ του τὸ ἑλληνικὸ ὄνομα τῆς πόλης:

«Στοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους κάποιος λέγει πῶς «Φαμαγκούστα λεγόταν ἑλληνικὰ Ἀμμόχουστα, ποὺ σημαίνει «κρυμμένη στὴν ἄμμο» γιατί ἔξω ἀπὸ αὐτὴ δὲν ὑπῆρχε τίποτε ἄλλο παρὰ ἄμμος, ἀλλὰ ἡ ὀνομασία διεφθάρηκε σὲ Φαμαγκούστα».

Ὁ Τζακὲ Σαϊτζ, μεταξέμπορας ἀπὸ τὴν Ντουέ, ἦρθε στὴν Κύπρο τὸ 1518 καὶ περιγράφει τὸ λιμάνι τῆς Ἀμμοχώστου ὡς ἐξῆς:

«Κυριακὴ, 28 Αὐγούστου, νύκτα τοῦ ἀποκεφαλισμοῦ τοῦ Ἁγ. Ἰωάννη, ἀγκυροβολήσαμε τὸ καράβι μας στὸ λιμάνι τῆς Ἀμμοχώστου. Μείναμε πολὺ ἐκπληκτοὶ ποὺ εἶδαμε μιὰ τόσο ἰσχυρὴ πόλη. Κανένα πλοῖο δὲν μπορεῖ νὰ ρηθεῖ κοντὰ ἐξ αἰτίας τῶν βράχων καὶ τὰ τείχη ἔχουν τρομερὸ πάχος καὶ ὑπάρχουν λάκκοι κατὰ γραμμὴ μὲ σχέδιο κατὰ μῆκος τῆς πόλης. Γι' αὐτὸ καὶ νὰ ἐπιτεθῆ ἓνας, θᾶναι ἀνίκανος νὰ βλάψῃ τὴν πόλη. Αὐτὴ εἶναι μικρὴ καὶ ἔχει τὶς πρὸ ὠραῖες κατοικίες. Τὰ τείχη εἶχαν πρόσφατα ἐπισκευασθεῖ καὶ ὑπάρχει ἓνα πολὺ μεγάλο βουλευβάρτο. Σὲ συντομία εἶναι τούτη μιὰ ἀπόρρητη πόλη κι' ἔχει ἀρκετὴ φρουρά. Ἀλλὰ ὑπάρχουν μόνο 800 στρατιῶτες μισθοφόροι τῶν Βενετσιάνων, ποὺ ἔχουν ὅλη τὴ χώρα ὑπὸ τὴν κυριαρχία τους... Πληρώνουν οἱ χωρικοὶ πολλοὺς φόρους καὶ ἐμπορεῦνται μόνο μὲ τὴ Βενετία... Βρέχει μόνο ἀπὸ τὴν 1 Νιόβρη ὡς τὶς 2 τοῦ Φλεβάρη. Τὸ ὑπόλοιπο τοῦ χρόνου εἶναι τόση ζέστη, ποὺ οἱ ἄνθρωποι πηγαίνουν στὰ χωράφια τους μόνο τὴν νύχτα καὶ μετὰ παρουσιάζε-ται βαριὰ δρόσος...

Ὁ Σαϊτζ διηγεῖται τὴν ἐπίσκεψή του στὴ θέση ὅπου ἡ Ἁγία Αἰκατερίνη γεννήθηκε, καὶ ὕστερα στὴ Σαλαμίνα.

Σχεδόν παρόμοια γράφει και ὁ Τζόν Λόκ, πού ἐπισκέφθηκε τὴν Κύπρο τὸ 1553.

«Στις 29 γύρω στὶς δύο τὸ βράδυ ἤρθαμε στὴν Ἀμμόχωστο καὶ ἀφοῦ φρεσκαριστήκαμε, πήγαμε νὰ δοῦμε τὴν πόλη. Αὐτὴ εἶναι ἓνα ὠραῖο καὶ δυνατὸ ὄχυρό, τὸ πιὸ δυνατό καὶ τὸ πιὸ μεγάλο τῆς χώρας. Τὰ τείχη εἶναι ὠραῖα καὶ νέα μὲ δυνατοὺς προμαχῶνες μὲ τέσσερα κύρια προπύργια, κατασκευὴ τῶν Βενετῶν. Ἐπίσης ὑπάρχει στὴν πλευρὰ τοῦ λιμανιοῦ ἓνα κάστρο καὶ τὸ λιμάνι κλείει μὲ ἀλυσίδα, ἡ πόλη ἔχει δύο πύλες μόνο, ἡ μιὰ πρὸς τὴν ξηρὰ κι' ἡ ἄλλη πρὸς τὴ θάλασσα. Στὴν πόλη συνεχῶς ἔχουν, εἴτε εἶναι εἰρήνη εἴτε εἶναι πόλεμος, 800 στρατιῶτες, 46 πολυβόλα ὄπλα, καπετάνιο κλπ». Στις 30 τὸ πρωῖ πήγαμε καβάλλα σ' ἓνα παρεκλήσι, ὅπου λένε πὼς γεννήθηκε ἡ Ἁγία Αἰκατερίνη. Τοῦτο τὸ παρεκλήσι βρίσκεται στὴν Παλιὰ Ἀμμόχωστο, πού τὸ κατέστρεψαν οἱ Ἀγαρηνοί(?)... καὶ ἀπὸ κείνη τὴ μέρα ἀπομονώθηκε καὶ δὲν κατοικεῖται, ἔχει μεγάλη περιφέρεια... Τοῦτῃ ἡ παλιὰ Ἀμμόχωστος ἀπέχει 4 μίλια καὶ βρίσκεται πάνω σὲ λόφο, ἐνῶ ἡ νέα βρίσκεται σὲ πεδινὸ μέρος. Ἄπ' ἐκεῖ γυρίσαμε στὴ νέα Ἀμμόχωστο γιὰ δεῖπνο, καὶ πρὸς τὸ βράδυ πήγαμε γύρω στὴν πόλη καὶ στὴ μεγάλη ἐκκλησία εἶδαμε τὸν τάφο τοῦ βασιλιά Τζάκ, τοῦ τελευταίου βασιλιά τῆς Κύπρου... Τὴν 1η τοῦ Ὀκτώβρη τὸ πρωῖ πήγαμε νὰ δοῦμε τὰ γλυπτὰ τῶν φρουρίων. Αὐτὸ ἔγινε, καὶ πήγαμε σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς Ἑλληνικὲς Ἐκκλησίες, νὰ δοῦμε μιὰν ὑδρία λίθινη, πού λένε πὼς εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς 7 ὑδρίες νεροῦ, πού ὁ Κύριος στὸ γάμο μετέτρεψε σὲ κρασί. Αὐτὴ εἶναι ἓνα πῆλινο δοχεῖο πολὺ ὠραῖο, ἄσπρο μὲ διάφορα στολίδια κι' ἔχει σὲ κάθε πλευρὰ του ἀντὶ χερουῖλια, αὐτὰ καμωμένα σὰν φτερὰ ἀγγέλων πού ζωγραφίζονται οἱ ζωγράφοι».

Καὶ συνεχίζει ὁ Λόκ μὲ λεπτομερῆ περιγραφή τῆς ὑδρίας. Μετὰ ἐπανέρχεται στὴν κατάσταση τῆς πόλης καὶ γράφει:

«Ὁ ἀέρας τῆς Ἀμμοχώστου εἶναι ἄσχημος, καὶ λένε ἔξ αἰτίας τοῦ ἐλώδους μέρους πού γειτονεῖ. Ἔχουν ἐπίσης ἐκεῖ μιὰν ἄλλη χρόνια νόσο, πού εἶναι λιγότερη σὲ ἄλλες πόλεις. Τοῦτῃ εἶναι μιὰ κοκκινίλα καὶ πόνος στὰ μάτια, ἡ ὁποία πάντοτε προκαλεῖ ἀπώλεια τῆς ὄρασης, ἔτσι πού κάθε χρόνο σχεδὸν σ' αὐτὴ τὴν πόλη 20 περίπου ἄτομα χάνουν τὴν ὄρασή τους, σ' ἓνα ἀπὸ τὰ δύο μάτια ἢ καὶ τὰ δύο καὶ τοῦτο συνήθως συμβαίνει τὸ πιὸ πολὺ μέρος τοῦ Ὀκτώβρη καὶ τοὺς τελευταίους μῆνες...».

Ἐπιπλέον ἐδῶ ὁ Λόκ μιλά γιὰ τὶς ὀφθαλμίες, ἰδίως τὸ τράχωμα, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἐλονοσία πού ὀφειλόταν στὰ κουνούπια τοῦ διπλανοῦ ἔλους.

Καὶ προχωροῦμε στὸν Παρούα, ὁ ὁποῖος περισσότερο ἱστοριογραφεῖ τὴν κατάληψη τῆς Ἀμμοχώστου ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἀλλὰ τὸ κείμενο του ἔχει καὶ περιγραφὲς τῶν τόπων, ὅπως π.χ. τὸ ἀκόλουθο δεῖγμα.

«Ἡ πόλη τῆς Ἀμμοχώστου κεῖται στὸ ἀνατολικὸ ἄκρο τῆς νήσου Κύπρου καὶ σὲ μιὰ χαμηλὴ ἀκτὴ κοντὰ στὴ θάλασσα. Βρίσκεται στὸ κέντρο ἑνὸς ἡμικύκλιου πού σχηματίζουν δυὸ ἀκρωτήρια, τὸ Καρπάσιο καὶ τὸ Πηδάλιο».

Καὶ συνεχίζει γιὰ τὴν Κωνσταντία, τὴν Σαλαμίνα, τὸ λιμάνι, τὰ διάφορα κτίρια καὶ ὄχυρά, γιὰ νὰ καταλήξει στὴν περιγραφή τοῦ τόπου ὅπου στρατοπεδεύσανε οἱ Τούρκοι.

«Αὐτὸ τὸ μέρος εἶναι γεμάτο μὲ ὠραίους κήπους πορτοκαλιῶν, λεμονιῶν καὶ ἄλλων εἰδῶν ὀπωροφόρων δέντρων, ἀλλὰ ὄλα τοῦτα κατακοπήσανε ἀπὸ τοὺς κατοί-

κους για να μη βρει ο έχθρος προμήθειες. Οί Τουρκοί ωστόσο χρησιμοποίησαν πολλά πηγάδια που υπήρχαν για τους κήπους, τα όποια είχαν μπόλικο εξαιρετικά καθαρό και κρύο νερό, που δρόσιζε τα στρατεύματα, τα όποια εξάντλησε ή πολλή ζέστη της χώρας».

‘Ο Στοχόβ, που ήρθε στην Κύπρο τὸ 1631, γράφει για τὴν Ἀμμόχωστο:

«Ἐημερώματα φτάσαμε στὰ περίχωρα τῆς Ἀμμοχώστου, ὅπου πήγαμε καὶ ζητήσαμε ἕνα Ἑλληνα, γιὰ τὸν ὁποῖον εἶχαμε συστατικὴν ἐπιστολὴν μὲ σκοπὸ νὰ μᾶς βοηθήσει νὰ μποῦμε στὴν πόλη. Αὐτὸς μᾶς ἀπότρεψε, λέγοντας πὼς εἶναι ἀδύνατο νὰ μποῦμε χωρὶς δυσάρεστες συναντήσεις. Κανένας δὲν μποροῦσε νὰ πάρει κάποιον στὴν πόλη χωρὶς τὸν κίνδυνον τοῦ θανάτου. Ὁ μεγάλος κίνδυνος ἀπομάκρυνε κάθε μας ἐπιθυμία νὰ μποῦμε στὴν πόλη, καὶ ἱκανοποιηθήκαμε νὰ τὴ δοῦμε ἀπ’ ἔξω, περπατώντας κατὰ μῆκος τῆς τάφρου, ἀπ’ ὅπου εἶδαμε ὅλη τὴν πόλη καὶ τὸ λιμάνι. Τὸ λιμάνι διαίρεται σὲ δύο μέρη καὶ ἔχει ἕνα ὄχυρό, ἐνῶ τὸ ὑπόλοιπο τῆς πόλης περιβάλλεται ἀπὸ τείχη μὲ πολλοὺς πύργους καὶ δύο μεγάλες τάφρους, ἀλλὰ ὄχι ὄχυρωμένες μὲ κάποιον κανονικὸ σχέδιο».

Ἐνας ἄλλος ταξιδιώτης, ὁ Βάν Μπρύν, διηγεῖται ἕνα περιστατικὸ ἀπὸ τὴν Ἀμμόχωστο τοῦ 1668.

«Τὴ χρονιά 668 σ’ ὅλη τὴ νῆσο, ἀλλὰ ἰδιαιτέρα στὴν ὕπαιθρο γύρω στὴν Ἀμμόχωστο ὑπῆρχε ἄπειρη ποσότητα ἀκρίδων ποὺ μὲ τὰ φτερά τους δημιουργοῦσαν σὰν ἕνα μαῦρο νέφος ποὺ σπανίως οἱ ἀχτίδες τοῦ ἡλίου τὸ διαπερνοῦσαν. Τοῦτο κράτησε περίπου ἕνα μῆνα καὶ ὁ Πασᾶς διέταξε ὄλους τοὺς χωρικοὺς νὰ φέρουν μιὰ ὠρισμένη ποσότητα τῶν ἐντόμων αὐτῶν στὸ παλάτι του στὴ Λευκωσία, καὶ μετὰ ἀνοίγουν λάκους ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη καὶ τὰ θάβανε...»

Ἐκτεταμένη περιγραφή τῆς πόλης Ἀμμοχώστου καὶ τῶν γύρω της κάμνει ὁ Πόκοκ τὸ 1738.

«Ἦρθαμε σ’ ἕνα χωριὸ ποὺ λέγεται Μερᾶσχ, τὸ ὁποῖο κεῖται ½ μίλι νότια τῆς Ἀμμοχώστου, ὅπου οἱ Χριστιανοὶ ζοῦν γιὰτὶ δὲν τοὺς ἐπιτρέπεται νὰ κατοικοῦν μέσα στὴν πόλη. Ἦμουν ἐδῶ συστημένος σ’ ἕνα Χριστιανό, ποῦ μοῦ ἔδωσε ἕνα δωμάτιο, τὸ ὁποῖο χτίστηκε στὸν κῆπο του κι ἔμεινα ἐκεῖ μόνος καὶ ἔστειλα στὴν πόλη γιὰ ὄ,τι ἤθελα. Τὴν ἐπόμενη μέρα πῆγα μ’ ἕνα γενίτσαρο στὴν πόλη. Γιὰ τοῦτο εἶχα μιὰ ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Κυβερνήτη καὶ μὲ εἶχεν συμβουλέψει νὰ μὴν τοῦ τὴ στείλω. Πῆγα μὲ ὅλη τὴν ἐλευθερία ὅπου ἤθελα στὴν πόλη. Ὁ Κυβερνήτης ὡστόσο πληροφορηθῆκε ὕστερα, πὼς εἶδα ὅλη τὴν πόλη πολὺ καλά, καὶ κατέγραψα τὸ κάθε τί ἐνῶ μόνον ἀντέγραψα μιὰν ἐλληνικὴ ἐπιγραφή. Γι’ αὐτὸ αὐτὸς ἔστειλε διαταγὴ νὰ μὴν πάω πιά πουθενὰ καὶ νὰ μὴ ἐπιτρέψουν σὲ κανένα φράγκο νὰ μπεῖ στὴν πόλη. Τότε ἔστειλα τὸ γενίτσαρο μὲ τὴν ἐπιστολὴ στὸν Κυβερνήτη, ὁ ὁποῖος ἱκανοποιήθηκε καὶ εἶπε πὼς θὰ χαιρόταν νὰ μὲ δεῖ».

Καὶ ἀφοῦ ὁ Πόκοκ περιγράφει τὴν πολιτεία μὲ ἀναφορὲς στὴν Ἐνετικὴ περίοδο, προχωρεῖ ὡς ἑξῆς:

«Οἱ τωρινὲς κατοικίες τῆς Ἀμμοχώστου δὲν ὑψώνονται πρὸς τὸ πέρα ἀπὸ τὸ μισὸ ὕψος τοῦ τείχους καὶ οἱ πρὸς τὸ πρὸς τῆς εἶναι ἀκατοίκητες. Ἔχουν πολὺ καλὸ νερὸ ποὺ

έρχεται με ύδραγωγούς 3 ή 4 μιλίων, που σε μεγάλο μέρος τους είναι κανάλι πάνω στο έδαφος. Μεταξύ των δύο όροσειρών υπάρχει μιὰ μεγάλη πεδιάδα 7 ή 8 μίλια πλάτος και 30 μίλια μήκος, αρχίζοντας από την Ἀμμόχωστο. Αὐτὴ εἶναι τὸ καλύτερο μέρος τῆς Κύπρου καὶ πιὸ ἀσφαλὲς ἐναντία στους πειρατές, γι' αὐτὸ κυρίως κατοικεῖται ἀπὸ Τούρκους, ἐνῶ οἱ Χριστιανοὶ ζοῦν περισσότερο στὰ βουνὰ καὶ κοντὰ στὴ θάλασσα».

Ἡ Ὁ Σίθορπ πού ἐπισκέφθηκε τὴν Κύπρο τὸ 1787 γράφει:

«Ἀπρίλης 17. Ξεκινῶμε στὶς 8 τὸ πρωῖ γιὰ τὴν Ἀμμόχωστο. Οἱ θεριστὲς ἦταν ἀπασχολημένοι μετὰ τὸ θερισμὸ καὶ τὸ κουδούνισμα τοῦ κουδουνιοῦ δεμένου στὸ πλάγια τους δείχνει τοὺς φόβους τους ἀπὸ τὴν τρομερὴ οχιά. Ἐνας καλόγερος ἀπὸ τὴν Ἀμμόχωστο ἔχει τὴ φήμη πὼς προφυλάγει ἀπὸ τὰ θανατηφόρα ἀποτελέσματα τοῦ δηλητηρίου αὐτοῦ τοῦ ἔρπετου χρησιμοποιοῦντας γητιά.

Ἐνωρὶς τὸ πρωῖ μπήκαμε στὴν Ἀμμόχωστο, μιὰ μελαγχολικὴ τώρα θέση τελείως ἀκατοίκητη. Τὸν καιρὸ τῶν ἐρευνητῶν ἦταν ἡ πιὸ ὡραία πόλις τῆς νήσου. Καὶ φημιζόταν γιὰ τὴν ἀνδρεία τῆς ἀμυνας πού ἀντέταξε στους Τούρκους. Ἀφήνοντας τὰ ὄχυρά περάσαμε μέσα ἀπὸ δρόμους τώρα ἔρημους, μιὰ μελαγχολικὴ εἰκόνα τῆς Τουρκικῆς ἐγκατάλειψης»...

Σύντομα μιὰ γιὰ τὴν Ἀμμόχωστο ὁ Ντὲ Βεζὲν πού πέθανε στὴ Λάρνακα τὸ 1792.

«Ἡ Ἀμμόχωστος ἦταν μιὰ φορὰ τὸ κλειδί τῆς Κύπρου, καὶ ἦταν πολὺ ὡραία κτισμένη. Τὰ ἐξωτερικὰ τείχη ἀκόμα σὲ καλὴ κατάσταση. Ὅλα τὰ ἐσωτερικὰ εἶναι ἐρείπια, ὅπως καὶ τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς πόλης. Τὸ λιμάνι εἶναι μικρὸ καὶ ξέβαθο, καὶ ὁ ὄρμος ὄχι τόσο καλός, ὅπως ἐκεῖνος τῶν Ἀλυκῶν. Ἐμποροπλοίαρχοι ἔρχονται ἐδῶ νὰ καλαφατίσουν τὰ πλοῖα τους, γιὰ τὸ λιμάνι αὐτὸ τοὺς εἶναι πρόσφορο γι' αὐτὸ τὸν σκοπὸ. Ὁ ἀέρας τῆς πόλης εἶναι πολὺ ἀνθυγιεινός, ἐξαιτίας τῶν πολλῶν στάσιμων νερῶν στὰ γειτονικὰ μέρη. Αὐτὲς οἱ λιμνοῦλες ξηραίνονται ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ. Ἐξω ἀπὸ τὴν πόλι εἶναι περισσότερες κατοικίες, πού σχηματίζουν χωριό, μετὰ καλοὺς κήπους, μετὰ λεμονόδενδρα, πορτοκάλια καὶ ἄλλα ὡραία φρούτα».

Ἡ Ἀξιοθρήνητο βλέπει τὸ λιμάνι τῆς Ἀμμόχωστου τὸ 1814 ὁ Ἄγγλος Κίννερ πού γράφει:

«Ἡ εἴσοδος στὸ λιμάνι δὲν εἶναι περισσότερο ἀπὸ 80-100 γιάρδες πλάτος, πού προστατεύεται ἀπὸ τὴ μιὰ πλευρὰ ἀπὸ ἕνα προμαχῶνα καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ἀπὸ ἕνα ἐρειπωμένο πύργο. Τοῦτο τὸ λιμάνι μποροῦσε κάποτε νὰ ἐπιτρέψει νὰ μποῦν μεγάλα πλοῖα. Ἀλλὰ ἀπὸ τὴν κυρίεισή του ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἄμμος καὶ σκοπιῖδια μαζεψήκανε σὲ τέτοιον βαθμὸ πού μόνο μικρὰ σκάφη μποροῦν νὰ μποῦν μετὰ ἀσφάλεια... Μπῆκα ἀπὸ τὴν πόρτα τῆς θάλασσας καὶ περπάτησα ὡς ἕνα τέταρτο τοῦ μιλιοῦ ἀνάμεσα στους ἔρημους δρόμους καὶ τίς παραμασμένες ἐκκλησίες, σ' ἕνα μικρὸ καφενεῖο στὸ κατοικημένο μέρος τῆς πόλης... Στὸ κέντρο τῆς πόλης, πού κατοικεῖται ἀπὸ μερικὲς τούρκικες οἰκογένειες, ... βρῖσκεται τὸ ὑπόλειμμα τοῦ Βενετσιάνικου παλατιοῦ κοντὰ στὸν Καθεδρικό τῆς Ἀγίας Σοφίας ... πού εἶναι τμῆμα πού μετατράπηκε σὲ τέμενος...»

* * *

Ἡ Εὐριπίδης, σ' ἀρχαῖα χρόνια, καὶ ὁ Σεφέρης στὰ τωρινὰ, μᾶς ἐξύμνησαν μετὰ τὸν ποιητικὸ τρόπο τὴν Σαλαμίνα, «ἐς γῆν ἐναλίαν Κύπρον» στὴν παραθαλάσσια γῆ τὴν Κύπρο».

Λέει ὁ Σεφέρης:

*Δακρυσμένο πουλί στην Κύπρο τή θαλασσοφίλητη
πού ἔταξαν γιὰ νὰ μοῦ θυμίζει τὴν πατρίδα
ἄραξα μοναχὸς μ' αὐτὸ τὸ παραμῦθι,
ἂν εἶναι ἀλήθεια πὼς αὐτὸ εἶναι παραμῦθι,
ἂν εἶναι ἀλήθεια πὼς οἱ ἀνθρώποι δὲ θὰ ξαναπιάσουν.
τὸν παλιὸ δόλο τῶν Θεῶν, ἂν εἶναι ἀλήθεια
πὼς κάποιος ἄλλος Τεῦκρος, ὕστερα ἀπὸ χρόνια,
ἢ κάποιος Αἴαντας ἢ Πρίαμος ἢ Ἐκάβη
ἢ κάποιος ἄγνωστος, ἀνώνυμος...*

Κι ἀκόμα ὁ Σεφέρης λέει, σὲ ἄλλο ποίημα:

*Κάποτε ὁ ἥλιος τοῦ μεσημεριοῦ, κάποτε φοῦχτες ἢ ψιλλὴ βροχὴ
καὶ τ' ἀκρογιάλι γεμᾶτο θρύψαλα παλιὰ πιθάρια
Ἄσημαντες οἱ κολόνες· μονάχα ὁ Ἅγιος Ἐπιφάνιος
δείχνοντας μουντά, χωνεμένη τὴ δύναμη τῆς πολύχρυσης Αὐτοκρατορίας...*

Ἄλλὰ ἂς δοῦμε τὸ μίλημα μερικῶν παλιῶν καὶ ἰδίως περαστικῶν προσκυνητῶν τοῦ Ἁγίου Γάφου. Τοῦτο τὸ μίλημα θὰ μᾶς ξαναπερπατήση ἐλεύθερους στὸ κατεχόμενο ἀπὸ τοὺς Τούρκους τμῆμα τῆς ἐναλίας πατρίδας μας.

Καὶ ξεκινᾶμε ἀπὸ τὸν λόγο τοῦ ἀρχαίου γεωγράφου, τοῦ Στράβωνα πού λέγει:

«Μετὰ τὴν Ἀχαιῶν Ἀκτὴ, ὅπου ὁ Τεῦκρος ἀποβιβάστηκε καὶ ἔδρουσε τὴ Σαλαμίνα στὴν Κύπρο, ὅταν διώχτηκε, ὅπως λέγει ἡ ἱστορία, ἀπὸ τὸν πατέρα του Τελαμῶνα».

Ἄλλὰ καὶ ὁ Πτολεμαῖος ὀρίζει τὰ ἀνατολικά μέρη τοῦ νησιοῦ πού ἀνήκουν στὴν ἐπαρχία τῆς Σαλαμίνας, ὡς ἀκολουθῶς:

«Ἀνατολικά στὴ συριακὴ θάλασσα μὲ γραμμὴ ὡς ἐξῆς: Μετὰ τὸ ἀκρωτήριο Θρόνοι καὶ Πηδάλιο, οἱ ἐκβολὲς τοῦ Πηδαίου, ἢ Σαλαμίνα, τὸ Ἀκρωτήριο Ἐλαία καὶ ἡ Οὐρὰ τοῦ βοῦ ἢ Ἀκρωτήριο τῶν Κλειδῶν».

Καὶ ὁ Πομπόνιος Μέλα, τῶν χρόνων τοῦ Καλιγούλα, στὴ «Χρονογραφία» του, γράφει:

«Ἡ Κύπρος εἶναι μεγάλη, κάποτε εἶχε 9 βασιλεια, καὶ τώρα ἔχει λίγες πόλεις, ἀπὸ τίς ὁποῖες οἱ πιὸ σπουδαῖες εἶναι ἡ Σαλαμίνα, ἡ Πάφος καὶ Παλαίπαφος...»

Ὁ Μπολντεσέλε τὸν 14ο αἰῶνα, τὴν ἀναφέρει ὡς Σαλαμίνα ἢ Κωνσταντία, πού βρίσκεται κοντὰ στὴν Ἀμμόχωστο. Τὸ ἴδιο καὶ ὁ σύγχρονός του Φὸν Σάχεν.

«Κοντὰ στὴν Ἀμμόχωστο ὑπάρχει μιὰ ἄλλη πόλη πού λεγόταν Κωνσταντία ἢ Σαλαμίνα».

Λεπτομερέστερη εἶναι ἡ περιγραφή τῆς Σαλαμίνας τοῦ 15ου αἰῶνα ἀπὸ τὸν Μπάουμγκαρτεν. «Στὶς ὀκτώ τοῦ Φλεβάρη, γύρω τίς τρεῖς ἢ ὡρα μέρα, φτάσαμε στὴν Κύπρο καὶ μπήκαμε στὸ λιμάνι τῆς Σαλίνας. Ἐδῶ μείναμε μερικὲς μέρες γιὰ κάποιους λόγους. Τούτη ἡ πόλη ἦταν ἢ παλιὰ Σαλαμίς ἢ Σαλαμίνα. Σαλαμίνα εἶναι μιὰ χώρα στὴν Εὐβοϊκὴ θάλασσα, ἀπέναντι ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, πού ἔχει ὁμώνυμη πόλη. Ἐκεῖ βασιλευε ὁ Τελαμῶν, ὁ πατέρας τοῦ Αἴαντα καὶ τοῦ Τεῦκρου. Ἄλλὰ ὅταν ὁ Τεῦκρος γύρισε

ἀπὸ τὸν Τρωϊκὸ Πόλεμο, χωρὶς νὰ ἐκδικηθῆ τὸν θάνατο τοῦ Αἴαντα ἐξορίστηκε ἀπὸ τὸν πατέρα του καὶ πῆγε στὴν Κύπρο, καὶ ὀνομάστηκε τούτῃ ἡ πόλις μὲ τ' ὄνομα τῆς γενέθλιας χώρας. Σ' αὐτὴ τὴν πόλις ὁ Παῦλος καὶ ὁ Βαρνάβας ἐκήρυξαν. Ἐπίσης ἐδῶ ὁ Βαρνάβας μαρτύρησε. Ὑπάρχει κοντὰ μιά λίμνη μ' ἐξαιρετικὸ ἄλας, ποὺ στερεοποιεῖται ἀπὸ τὴ ζέστη τοῦ ἡλίου καὶ δίνει τὸ πιὸ καλὸ ἄλας, ποὺ ἐξάγεται σὲ μεγάλες ποσότητες στὴ Συρία, Ἑλλάδα, Ἰταλία καὶ ἄλλες χώρες, ἀποφέροντας μεγάλο κέρδος στὴν πολιτεία τῆς Βενετίας.

Κοντὰ στὸ λιμάνι τῆς Σαλαμίνας εἶναι μιὰ ἐκκλησία, ποὺ στὴ μιὰ μεριά της οἱ Ἕλληνες καὶ στὴν ἄλλη οἱ Λατίνοι λειτουργοῦν. Ὅχι πολὺ μακριὰ ἀπὸ αὐτὴ τὴ θέση, ἀπὸ τὴ θάλασσα στὰ πόδια τοῦ λόφου φαίνονται τὰ ἐρείπια ἐνὸς ἀμφιθεάτρου. Συνεχόμενα μ' αὐτὸ εἶναι μιὰ σπηλιά ποὺ ὀδηγεῖ σὲ πυραμιδικές πέτρες καὶ γύρω πολλοὶ ὀγκόλιθοι καὶ ἀρχαιολογικὰ κομμάτια καὶ κολόνες ἀπὸ ἄσπρο μάρμαρο.

Σὲ τούτῃ τὴν περιγραφή ἴσως νὰ ὑπάρχει κάποτε σύγχυση ἢ ταύτιση δυὸ μερῶν τῆς Κύπρου, τῆς Ἀλυκῆς (Σαλίνα) καὶ τῆς Σαλαμίνας. Τοῦτο συναντᾶμε καὶ στὸν Καποντιλίστα ποὺ λέγει:

«Ἦρθα στὴ Σαλίνα, ποὺ κάποτε εἶχε πόλις τὴ Σελλαμίνα».

Ὁ Φύρερ, τοῦ 17ου αἰῶνα, εἶναι πιὸ σαφής. Γράφει:

«Ὅχι πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὴν πόλις Ἀμμόχωστος εἶναι ἡ θέση τῆς Παλιᾶς Ἀμμοχώστου ἢ Σαλαμίνας, στὴν ὁποία κήρυξαν ὁ Παῦλος καὶ Βαρνάβας τὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Χριστοῦ. Μερικὰ ἐρείπια της ἀκόμα φαίνονται, ὅπως μιὰ ἐκκλησία μὲ τὴν ὑπόγεια φυλακὴ τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης, ποὺ φαίνεται νὰ λαξεύτηκε στὸ βράχο...»

Καὶ ὁ Παρούτα, στὶς ἀρχές τῆς τουρκοκρατίας ἐπίσης τὴν Σαλαμίνα ἢ Κωνσταντζα τὴν ὀνομάζει «παλιὰν Ἀμμόχωστο» καὶ τὴν γύρω περιοχὴ ὀνομάζει Σαλαμινία.

Ὁ Κοτόβικους περιγράφοντας τὴν Κύπρο λέει γιὰ τὴ Σαλαμίνα:

«Σαλαμὶς ἢ Σαλαμίνα κτίστηκε ἀπὸ τὸν Τεῦκρο τὸν γιὸ τοῦ Τελαμώννα κι' ἀργότερα ὀνομάστηκε Κωνσταντία ἀπὸ τὸ βασιλιὰ Κώνστα. Τώρα εἶναι μικρὸ χωριὸ δυὸ μίλια ἀπὸ τὴν Ἀμμόχωστο καὶ λεγόταν «Παλιὰ Ἀμμόχωστος». Καὶ λένε πὼς ἦταν γενετέρα τοῦ Ἀσκληπιάδη καὶ τοῦ Σόλωνα τοῦ φιλόσοφου καὶ Ἀθηναίου νομοθέτη.

Ἄλλὰ καὶ ὁ Πόκοκ μιλά γιὰ τὴ Σαλαμίνα ὡς ἐξῆς:

«Στὰ δυτικὰ τῆς Σαλαμίνας ὑπάρχει μιὰ ἐρειπωμένη ἐκκλησία, καὶ κοντὰ της μιὰ ἄλλη πολὺ μικρὴ, κτισμένη πάνω σ' ἓνα βράχο, ἢ μισὴ ὑπόγεια. Αὐτὴ εἶναι ἀφιερωμένη στὴν Ἁγία Αἰκατερίνη, ποὺ λένε πὼς ἦταν κόρη τοῦ βασιλιὰ Κώνστα, ἰδρυτῆ τῆς τωρινῆς Ἀμμοχώστου καὶ ποὺ πῆρε ἀπὸ αὐτὸν πάλι τ' ὄνομά της. Σ' αὐτὴ τὴν ἐκκλησία ὑπάρχει ἓνα πηγάδι καὶ στὴ μιὰ πλευρὰ ἓνα παρεκκλήσι κτισμένο μὲ τρεῖς πέτρες... Ἄν δὲν κάνω λάθος, λένε πὼς στὸ παρεκκλήσι θάφτηκε ὁ Ἅγιος Βαρνάβας κι' ἐδῶ φαίνεται ὁ τάφος του. Ἐνα μίλι δυτικὰ ὑπάρχει ἓνα μοναστήρι μὲ μιὰ μεγάλη ἐκκλησία ἀφιερωμένη στὸν Ἅγιο Βαρνάβα...»

Μέ τ' ὄνομα Κωνσταντία ἀναφέρονται πολλές πόλεις πού δέν τῖς ἀναφέρουν τὰ ἐγκυκλοπαιδικὰ λεξικά, ξεχωριστά. Γιὰ μᾶς ὁμως ἐδῶ στήν Κύπρο, κι' ἴσως γιὰ τὸν Ἑλληνισμό ὁλόκληρο, ἡ Κωνσταντία, διάδοχος τῆς Σαλαμίνας καὶ πρόδρομος τῆς Ἀμμοχώστου ἔχει ἰδιαίτερη σημασία. Κι' ἂν τώρα εἶναι κατεχόμενη ὅλη ἡ γύρω περιοχή τῆς, τὰ χαλάσματα ἀπὸ τὴν ἐκκλησία τῆς εἶναι βαθιὰ χαραγμένα στὴ μνήμη μας. Ὅσοι πηγαίνουν γιὰ περιήγηση ἢ καὶ ἀπλό περιπάτο στὴ δασωμένη περιοχή τῆς Σαλαμίνας, ἀπὸ ἔνστικτο σχεδὸν ἐλκύνονται καὶ πρὸς τὰ ἱερὰ ἑρείπια τῆς Κωνσταντίας, πρὸς τὸν ἑρειπωμένο καθεδρικό τῆς.

Ἐς δοῦμε τὴ μνήμη τῆς μέσα ἀπὸ κείμενα παλιῶν ξένων περιηγητῶν.

Ὁ φὸν Μπολντενσέλε προσκνητῆς τῶν Ἁγίων Τόπων τοῦ 14ου αἰώνα, γράφει στὸ «Ὁδοιπορικό στὴν Ἁγία Γῆ» τὰ ἑξῆς:

«Ὁ ἅγιος Βαρνάβας ἐπίσης τῆς πόλης Σαλαμίνας ἢ Κωνσταντίας, τώρα καταστραμμένης, κοντὰ στὴν Ἀμμόχωστο, γεννήθηκε στὴν Κύπρο».

Καὶ ὁ φὸν Σάχεν ἀναφέρει τὴν Κωνσταντία, ἐπίσης τὸν 14ο αἰώνα.

«Σχετικὰ μὲ τὴν Κωνσταντία ἢ Σαλαμίνα. Κοντὰ στὴν Ἀμμόχωστο εἶναι μιὰ ἄλλη πόλη πού λεγόταν Κωνσταντία ἢ Σαλαμίνα, τοποθετημένη κοντὰ στὴν θάλασσα, ὅπου κάποτε ἦταν λιμάνι καὶ μιὰ εὐγενική, φημισμένη καὶ πλούσια πόλη, ὅπως μαρτυροῦν τὰ ἑρείπια τῆς. Ἐδῶ ὁ Ἐπιφάνιος, ἓνας ἄνθρωπος ἀξιοθαύμαστης ἱερότητας, θαυμαστά σοφός, ψηφίστηκε ἐπίσκοπος κι' ἐδῶ εἶχε ταφεῖ. Ἐδῶ ἐπίσης ἡ Ἁγία Αἰκατερίνη γεννήθηκε καὶ ὁ ναός τῆς ἐπιδεικνύεται. Σ' αὐτὴ τὴν πόλη ὁ Ἅγιος Βαρνάβας ὁ ἀπόστολος ἐμαρτύρησε κι' ἐδῶ κοντὰ κάηκε κι' ἐνταφιάστηκε. Ὁ ἅγιος Επιφάνιος δόξασε τούτη τὴν πόλη καὶ ὅλη τὴ χώρα μὲ τὰ θαύματά του, ἀλλὰ τώρα τούτη ἐν μέρει εἶναι καταστραμμένη».

Ἄλλὰ καὶ ὁ Οὐεῖ τοῦ 15ου αἰώνα ἀναφέρει τὴν Κωνσταντία, κοντὰ στὴν Ἀμμόχωστο καὶ ὅτι στὴν Κωνσταντία γεννήθηκε ἡ Ἁγία Αἰκατερίνη.

Ὁ Φάμπερ, δομινικανὸς μοναχὸς τοῦ 15ου αἰώνα, ἐπίσης περιγράφει τὴ Σαλαμίνα.

«Ἡ Σαλαμίνα ἦταν ἡ πρωτεύουσα τοῦ Βασιλείου τοῦ Κώνστα. Μερικοὶ ἱστορικοὶ χαλοῦνε τούτη τὴν πόλη Κωνσταντία τῆς Κύπρου».

Καὶ συνεχίζει ὁ Φάμπερ νὰ διηγεῖται τῖς φιλίες τοῦ Ἁγίου Ἐπιφανίου μὲ τὸν Ἅγιο Ἰερώνυμο. Ὡς Κοστάντζα ὀνομάζει τὴν Κωνσταντία ὁ ποιητῆς Ζαμπέρτο σ' ἓνα σοννέτο του προφανῶς γιὰ νὰ κάμει ὁμοιοκαταληξία μὲ τὸ stanza.

Ἄλλὰ καὶ ὁ μοναχὸς Νόε, πού τὸ βιβλίο του εἶχε πολλές ἐκδόσεις τὸν 16ο αἰώνα, ἀναφέρει τὰ ἑξῆς:

«Ἐφῆσα τὴν Ἀμμόχωστο καὶ πῆγα ἀπὸ τὴ ξηρὰ σὲ μιὰ τοποθεσία ὅπου ὁ βασιλιάς Κώνστας κάποτε ζοῦσε καὶ πού ἦταν πατέρας τῆς ἁγίας παρθένου Αἰκατερίνης. Ἡ τοποθεσία λέγεται Σαλαμίνα καὶ ἡ πόλη Κωνσταντία, ἀλλὰ ἡ πόλη εἶναι τελείως καταστραμμένη, ἄνκαι μπορεῖς νὰ δεῖς τὰ τείχη τοῦ κάστρου ὅπου ὁ βασιλιάς Κώνστας ζοῦσε. Ἐκεῖ πού ἡ Ἁγία Αἰκατερίνη γεννήθηκε εἶναι μιὰ μικρὴ ἐκκλησία ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη καὶ ἀνήκει στοὺς Ἑλληνες. Ὑπάρχει κι' ἓνα μικρὸ παρεκκλήσι νὰ σημειώει τὸ σημεῖο ὅπου ἡ Ἁγία Αἰκατερίνη ἔχει ἀποκεφαλιστεῖ...»

Αυτό λέει ὁ Νόε... Ἐναφέρουμε πῶς τότε δὲν γνωρίζαμε τὰ ὄσα τελευταῖα ἔχει ἀποκαλύψει ἡ ἀρχαιολογικὴ σκαπάνη στὸ χωρὸ ἐκεῖνο τῆς κατεχόμενης Σαλαμίνας μας. Γι' αὐτὸ οἱ διάφοροι περιηγητὲς συχνὰ χρησιμοποιοῦν παλιὲς ἱστορίες καὶ μύθους. Ὡστόσο, ἄς συνεχίσουμε τὶς παλιὲς αὐτὲς ἀναφορὲς.

Ὁ Πάουλο Παροῦτα, ὁ βενετσιάνος ἱστοριογράφος γράφει ὡς ἑξῆς:

«Αὐτὴ ἡ ἔκταση ἦταν ἀπὸ παλιὰ καὶ λεγόταν Σαλαμίνα ἀπὸ τὴν παλιὰ πόλη Σαλαμίνα, κτισμένη ἀπὸ τὸν Τεῦκρο μετὰ τὴν πτώση τῆς Τροίας, καὶ ἀργότερα Κωνσταντῖα. Μερικὰ ἴχνη ἀπὸ αὐτὴ τὴν πόλη ἔχουν μείνει καὶ ἴσως νὰ δηλώνουν τὴν προηγούμενη δόξα τῆς πόλης τους. Αὐτὰ λέγονται ἀπὸ τοὺς ντόπιους «Παλιὰ Ἀμμόχωστος».

Ἄλλὰ καὶ ὁ Κωνσταντῖος τοῦ Σινᾶ στὸ γνωστὸ του βιβλίον «Κυπριαὲς χαρίεσσα καὶ ἐπίτιμος», ἐκεῖ πού μιλά γιὰ τὶς παλιὲς πόλεις τῆς Κύπρου λέγει καὶ γιὰ τὴν Κωνσταντία τὰ ἑξῆς:

«Ἐκεῖ, στὴ Ρώμα, ἡ Πουλχερία, ἀδελφὴ τοῦ Ἀρκάδιου καὶ Ἰωνόριου, ἀρρώστησε καί, μαθαίνοντας πῶς ὁ Θεὸς γιάτρεψε τὸν ἄρρωστο μὲ τὸ χέρι τοῦ Ἐπιφάνιου, ἐπισκόπου τῆς Κωνσταντίας, ἔστειλε τὸν Φίλωνα νὰ φέρει τὸν ἅγιο στὴ Ρώμη».

Περιγραφικὰ κοιτάζει τὴν περιοχὴ τῆς Κωνσταντίας ὁ Τζῶν Μακντόναλτ Κίνερε. Αὐτὸς μιλώντας γιὰ τὴν Ἀμμόχωστο τὸ 1814 λέει πῶς ἡ Σαλαμίνα ὀνομαζόταν «Ἐσκί Φαμακούστα», δηλ. παλιὰ Ἀμμόχωστος καὶ ὅτι ἦταν ἀποικία ἀπὸ τὴν Κωνσταντία. Καὶ συνεχίζει:

«Νοίκιασα ἓνα μικρὸ δωμάτιο σ' ἓνα ἑλληνικὸ χωριό, 3/4 του μιλιοῦ μακρῶν, καὶ τὸ πρῶτ' ἐπῆγα νὰ κοιτάξω τὰ ἐρεῖπια τῆς Σαλαμίνας, ἢ μᾶλλον τῆς Κωνσταντίας, γιὰτὶ ἡ Σαλαμίνα ἦταν ὀλότελα σκεπασμένη ἀπὸ πλήμμυρα τῆς θάλασσας. Τοῦτα τὰ ἐρεῖπια ἀποτελοῦνταν ἀπὸ τὰ θεμέλια τῶν παλιῶν τειχῶν περίπου 3 ἢ 4 μίλια περιφέρειαν, παλιὲς στέγες γιὰ μάζεμα τοῦ νεροῦ τῆς βροχῆς, σπασμένες κολόνες καὶ θεμέλια κτιρίων, τὰ ὁποῖα βρισκόνταν διασκορπισμένα κατὰ μῆκος τῆς ἀκτῆς καὶ κοντὰ στὶς ἐκβολὲς τοῦ Πιδικιά, τοῦ ἀρχαίου Πεδιαίου. Ἡ ὑπαιθρος γύρω στὴν Ἀμμόχωστο καὶ τὰ ἐρεῖπια τῆς Κωνσταντίας εἶναι ἀμμώδη, ξέσκεπα, βραχώδη στὸ πιὸ πολὺ μέρος τους, ἀκαλλιέργητα καὶ σπαρμένα μ' ἓνα μικρὸ φυτὸ, που μοιάζει μὲ τ' ἀγκάθια τῆς Ἀραβικῆς ἐρήμου».

Ἄλλὰ ἄς τελειώσουμε τὴν περιπλάνησή μας μέσα στὶς ἀναφορὲς γιὰ τὴν Κωνσταντία μὲ τὸ σοννέτο του Ζαμπέρτο.

*Ἡ Ἀκαμαντίδα εἶναι αὐτὴ πού τόσο
τὴν τρυφερὴ γοήτευσε Ἀφροδίτη
Λεγόταν κάποτε Ἀμαθουσία
καὶ Μακαρία μὰ τώρα Κύπρος.
Βρίσκεται ἐκεῖ πού ἥλιος ἀνατέλλει
πάνω κι' ἀντίκρου στὴ Συρία
καὶ βασιλεῦει ἐκεῖ πρὸς τὴν Καρία.
Μὲ τὶς πεδιάδες καὶ τοὺς λόφους
πού κλίνουν βορειοδυτικὰ ἀνακόπτουν*

τούς παγερούς ανέμους τοῦ χειμῶνα.
 Στὸ μέγεθος τῆς Κρήτης μοιάζει
 Κι' εἶν' ἀνοιχτὴ σ' ἀνέμους ὁμοίους.
 Πολλὰ βασίλεια εἶχε στοὺς παλιούς καιροὺς
 Ἐδῶ ναι ζάχαρις κι' ἀλάτι και σοδειές
 γιατί οἱ βροχές ἐδῶ στιβάζουν τὸ σιτάρι.
 Ἐδῶ τὸ κόκκινο κρασί σέ ξαλαφρώνει.
 Ἐδῶ οἱ γυναῖκες τίς ἀγάπες δέν οἰκονομοῦν.
 Ἡ Σαλαμίνα ἐδῶ κι' ἡ Πάφος δοξαστήκανε.
 Ἐμεῖς ἀκοῦμε γιὰ τοὺς Σόλους και τὴν Ταμασό.
 Ἐδῶ τὸ Βουφαβέντο βλέπει ὀλόγυρα
 Λυδίνια, Κίτιο, Καρπάσι, Κωνσταντία
 Ἀμμόχωστο και Λευκωσία τῶν βασιλιάδων ἔδρα.

* * *

Και τώρα γιὰ τὴν πόλη Καρπασία ἢ Καρπαθία, πού ὀλοφάνερα βρισκόταν στὴν τοποθεσία τοῦ σημερινοῦ Ριζοκαρπάσου, και πού θεωρεῖται ὡς πρῶτος κάτοικός της ὁ Πυγμαλίων.

Ὁ Στράβων γράφει:

«Μετὰ ἡ πόλη Καρπασία, πού ἔχει ἓνα λιμάνι. Αὐτὴ κεῖται ἀπέναντι ἀπὸ τὸ ἀκρωτήρι Σαρπηδών. Ἀπὸ τὴν Καρπασία στὶς Καρπάσιες νήσους και τὴ νότιο θάλασσα ἡ ἀπόσταση διαμέσου τοῦ ἰσθμοῦ εἶναι τὸ στάδιο».

Αὐτὸ γράφει ὁ Στράβων και σὰν νὰ συνεχίζει τὰ πράγματα και θεωρεῖ πιὸ κάτω στὴ περιγραφή του διαφορὲς τίς Κλειδὲς νήσους ἀπὸ τίς Καρπάσιες νήσους. Καὶ ὁ Κλαύδιος Πτολεμαῖος, ὁ κύριος γεωγράφος τῶν ἀρχαίων χρόνων, ἀναφέρει τὴν Καρπασία στὴ Βόρεια ἀκτὴ».

Ἄλλὰ και ὁ ντὲ Κωμόντ τὸν 14ον αἰῶνα ἀναφέρει τὴν πόλη Καρπάσι πού ἀπέχει ἀπὸ τὸ Κάστρο τῆς Κερήνειας 30 μίλια.

Σ' ἓνα ποίημά του ὁ Ζαμπέρτο, τὸ «Σοννέτο γιὰ τὴ χώρα Κύπρου» ἀναφέρει τὸ Καρπάσιο ὡς πόλη τῆς Κύπρου. Ἐπίσης ὁ Ποκόκ τὸν 16ον αἰῶνα ἀναγράφει τίς πόλεις τῆς Κύπρου και ἐπαρχίες και σημειώνει τὴν ἐπαρχία Καρπάσο. Ἐνῶ ὁ Κοτόβικους στὴν Περιγραφή τῆς νήσου Κύπρου τὸν 16ον αἰῶνα λέει:

«Τὸ Καρπάτιομ ἢ Καρπάσιουμ, μιὰ πολὺ παλιὰ πόλη, πού κατὰ τὸν Στράβωνα βρισκόταν ἀντίκρου στὴν Σαρπηδόνα, τώρα εἶναι ἓνα ἀσήμαντο χωριὸ πού καλεῖται ἀπὸ ἄλλους Καρπάσο και ἀπὸ ἄλλους Ἁγιος Ἰωάννης».

Ὁ Πῶλ Ρικῶ τὸν 17ο αἰῶνα μιλά γιὰ τίς ἐπισκοπὲς και ἀναφέρει πὼς στὴν Ἀρχιεπισκοπὴ τῆς Λευκωσίας ὑπάγεται ἡ Ἀμμόχωστος, τὸ Καρπάσι και ἡ Ταμασός. Περισσότερα γιὰ τὸ Καρπάσι γράφει στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας ὁ Ποκόκ, πού ἦρθε στὴν Κύπρου τὸ 1738. Στὸ βιβλίο του «Περιγραφή τῆς Ἀνατολῆς και μερικῶν ἄλλων χωρῶν» γράφει: «Φτάσαμε στὸ Καρπάσι και πήγαμε δυὸ μίλια πιὸ βορεινὰ στὴν πεδιάδα και τὸ παλιὸ Καρπάσι, πού λεγόταν στοὺς ἀρχαίους Καρπασία, ἡ πρω-

τεύουσα βασιλείου πού είχε τὸ ἴδιο ὄνομα, καὶ τὸ ὁποῖον ὄνομα δίνεται σὲ ὅλη τὴν περιοχὴ. Ἡ νῆσος ἐδῶ ἔχει πλάτος τριάμισιν μίλια. Ὑπάρχουν μερικά ἐρείπια τῆς παλαιᾶς Καρπασίας, εἰδικὰ τὰ ὑπολείμματα ἑνὸς τείχους, μισὸ μίλι περιφέρεια μὲ μιὰ προκυμαία στὴ θάλασσα, πού στὸ τέλος τῆς ὑπάρχουν σημεῖα ἑνὸς πύργου. Τὸ σύνολο φαίνεται νᾶταν μόνο ἓνα κάστρο πρὸς προστασία τοῦ λιμανιοῦ. Στ' ἀνατολικά ὑπάρχει μιὰ πολὺ καλὴ ἐκκλησία στὸ ἑλληνικὸ στύλ, πού ἀνῆκε σ' ἓνα μοναστήρι, τὸ Ἐνοφιλοζέ. Καλοῦν τούτη τὴ θέση ἐπίσης Σαλαμίνα, ἀλλὰ λέγουν πὼς τοῦτο τὸ ὄνομα δόθηκε ἀπὸ κάποια ἐκκλησιαστικά ἄτομα, πού βελτίωναν τούτη τὴ θέση πολλὰ χρόνια πρωτύτερα, ἀλλὰ ἦταν ὑπόχρεοι νὰ τὸ ἐγκαταλείψουν ἀπὸ τὸ φόβο τῶν Μαλτέζων πειρατῶν. Γύρω στὸ χωριὸ Καρπάσι ὑπάρχει μεγάλος ἀριθμὸς ἐρειπίων ἀπὸ ἐκκλησίες καὶ παρεκκλήσια, πού πιθανὸν προηγουμένως νὰ εἶχαν κτιστεῖ γιὰ χρῆση πλουσίων οἰκογενειῶν πού ἀποσυρθῆκαν σ' αὐτὴ τὴν περιοχὴ. Σ' αὐτὲς τὶς καρπασιανὲς ἀκτὲς ὁ Δημήτριος ὁ Πολιορκητὴς ἀποβίβασε τὸ στρατό του».

«Ὁ Πόκοκ συνεχίζει τὴν πορεία του πρὸς ἀνατολὰς ὅπου συναντᾷ τὸ χωριὸ Ἄφροδιτη, στὸ ὁποῖον ὑπάρχουν, λέει, πολλὰ ἐρείπια ἐκκλησιῶν καὶ φαίνεται πὼς πιὸ παλιὰ ὑπῆρχε ἐκεῖ πόλη. Καὶ ἀκόμα γράφει καὶ τὰ ἐξῆς:

«Ἦρθαμε στὸ πιὸ ἀνατολικὸ σημεῖο τοῦ νησιοῦ, πού λεγόταν στοὺς ἀρχαίους Οὐρὰ τοῦ βοῦ, πιθανὸν ἀπὸ κάποια φανταστικὴ ὁμοιότητα. Τώρα τοῦτο λέγεται ἀκρωτήρι τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέα, ἀπὸ ἓνα μοναστήρι πού κόπηκε ἀπὸ τοὺς βράχους καὶ ἀφιερῶθηκε στὸν ἅγιο. Ἀντίκρου στὴ βορειοανατολικὴ γωνία εἶναι τὰ νησιά Κλειδες ὅπως τὰ λέγαν οἱ ἀρχαῖοι. Τὸ πιὸ μεγάλο νησιὸν δὲν ἔχει περιφέρεια ἓνα μίλι. Οἱ συγγραφεῖς διαφέρουν στὸν ἀριθμὸ τῶν νησιῶν αὐτῶν. Στὴ βορειοανατολικὴ γωνία ὑπάρχει ἓνα ἄλλο λάξεμα ἀπὸ τὸ βράχο, πού φαίνεται νᾶταν ἱερό».

Καὶ συνεχίζει ἀκόμα διάφορες περιγραφὰς ὁ Ποκόκ γιὰ νὰ καταλήξει μὲ τὰ ἐξῆς:

«Ὅλη τούτη ἡ περιοχὴ ἀνατολικά τοῦ Καρπασιοῦ γιὰ δώδεκα μίλια σχεδὸν εἶναι ἀκατοίκητη... Ὁ λόγος τῆς ἀπομόνωσης τούτου τοῦ μέρους τοῦ νησιοῦ ὀφείλεται τοῖς συνεχεῖς λεηλασίες ἀπὸ Μαλτέζους πειρατὲς, πού ἀποβιβάζονταν πολὺ συχνότερα ἐδῶ παρὰ σὲ ἄλλο μέρος».

Ἐπίσης ὁ Ποκόκ ἀναφέρει πὼς στὸ μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέα συνάντησε δύο-τρεῖς μοναχοὺς.

Ἀργότερα ὁ Ντράμμοντ, πού ἦταν πρόξενος τῆς Ἀγγλίας στὸ Χαλέπι, γράφει τὰ ἐξῆς:

«Τὸ βασίλειο τῆς Κύπρου διαιροῦσε τὸ νησιὸν σὲ 16 περιφέρειες, πού παίρναν τ' ὄνομά τους ἀπὸ τὶς πιὸ σημαντικὰς πόλεις ἢ χωριά τους, ὅπως π.χ. .... καὶ τὸ Καρπάσο. Ἀλλὰ καὶ στὸν Ἀρχιεπίσκοπο τῆς Λευκωσίας ἀνῆκε ἡ περιοχὴ τοῦ Καρπάσο».

Ἦρθαμε πιά στὸ τέλος τῆς περιδιάβασής μας σὲ ἱερὰ χῶματα τῆς Ἀμμοχώστου. Ταξιδιωτὲς καὶ προσκυνητὲς τῶν Ἁγίων Τόπων μίλησαν γιὰ τὸν τόπο μας, τὴν ἑλληνικὴ μας γλῶσσα, τὸ χριστιανισμὸ μας καὶ τὰ τοπία μας. Καὶ τότε δίσεκτοι χρόνοι ἦταν γιὰ μᾶς. Ὅμως τοὺς ξεπεράσαμε γιὰτὶ ἔχουμε μιὰ ἀτσάλινη ψυχὴ. Καὶ τὴν τωρινὴν θέσιν θὰ τὴν ξεπεράσουμε. Θὰ τελειώσω μὲ μιὰ καινούργια λυρική νότα:

Σᾶς συμβουλεύω σάν γηραιότερός σας ν' ἀγαπᾶτε τὴν Ἀμμόχωστο ἄπλὰ σάν τὴν ποδιὰ τῆς ἀείμνηστης γαλιᾶς μας.

Οἱ φωνασκίες λερώνουν τὰ συμβάντα.

Ἄν θέλετε μπορεῖτε νὰ ὄνειρεύεστε τὴν παραλία καὶ τοὺς πορτοκαλεῶνες της.

Τὰ ὄνειρα αὐτὰ τὴν πίστη μας θὰ θρέφουν

σάν γάλα μητρικό.

Καὶ νὰ προσεύχεστε. Καμμιά φορὰ κι' οἱ προσευχῆς

κάνουν τὸ θαῦμα τους.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΚΟΥΡΣΕΜΕΝΟΣ ΚΑΜΠΟΣ

Στο πέτρινο πεζούλι δίπλα στο ξωπόρτι της αυλῆς,
 ἐκεῖ που ο μολυβένιος ἴσκιος του τοίχου
 μοίραζε στα δυο το ξεραμένο χώμα
 καὶ τα μονοπάτια της αποχαινωμένης σάυρας,
 συνήθιζα νὰ κάθομαι παιδί τα καλοκαιρινὰ απομεσήμερα
 καὶ ν' αγναντεύω τον μεγάλο μας κάμπο.
 Καὶ μες στα μάτια της ἀντηλιάς
 νὰ βλέπω τις μορφές των θεριστῶν
 νὰ διαθλώνται μες στις γραμμές του ἡλίου
 πρὶν απορροφηθοῦν ἀπ' το τρεμουλιαστό λιοπύρι.

Ψυχὴ μου,

μας κούρσεψαν τον κάμπο μας

κι ἀναπαμό δεν ἔχεις.

Ἐχουνε φράξει τις πηγές κι εἶναι κλειστοί οι δρόμοι.

Ψυχὴ μου,

ὡσπου η οργή καὶ ο θυμός

καὶ οι ἀγκαθωτές οι ἀναμνήσεις

λιώσουν ἀπὸ τον λίβα

του κάμπου μας του λεύτερου

ἀναπαμό μη βρεις.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΕΥΘΥΜΙΟΥ

ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

ΜΝΗΜΗ ΚΥΠΡΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΠΕΝΤΕ ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ ΤΟΥ

Ήταν, συνεχώς, σε εγρήγορση. Ήταν συνεχώς σε δράση. Ήταν συνεχώς παρών.

Πώς να μην αφήσει, λοιπόν, ένα μεγάλο, δυσαναπλήρωτο κενό ο θάνατός του;

Έφυγε πριν από 5 ακριβώς χρόνια, στις πρώτες μέρες του Ιουνίου. Ήταν 83 ετών. Βρισκόταν σε πλήρη δραστηριοποίηση και δραστηριότητα: εκδόσεις, δημοσιεύσεις, διαλέξεις, συνέδρια, σεμινάρια, συνεδρίες, αλληλογραφία, ταχυδρομείο, τυπογραφείο, βιβλιοθήκες, σωματεία, περιοδικά.

Μια ζωή αφιερωμένη στη λογοτεχνία, στα Γράμματα, στον πολιτισμό. Ποιητής. Κυρίως ποιητής. Μια ζωή αφιερωμένη στην ποίηση.

Μια πενήντάχρονη – το λιγότερο – προσφορά, μια γόνιμη θητεία στα Γράμματα, μια αγωνιστική πορεία στις πνευματικές επάλξεις.

Θυμώμαι σήμερα τι μου έλεγε σε παλαιότερη (1980 περίπου) συνομιλία μας, σχετικά με τη συμμετοχή και συμβολή του στα πολιτιστικά μας πράγματα.

«Είναι αλήθεια πως σε κάποια περίοδο το βάρος και η ευθύνη για τα πολιτιστικά μας δράματα έπεσε στους ώμους 5-6 ανθρώπων. Όμως, ούτως ή άλλως, δεν είχαμε καμιά δικαιολογία να αρνηθούμε. Θα το θεωρούσαμε προδοσία προς τον τόπο μας. Αφού είχαμε τις προϋποθέσεις, την υποδομή, τις δυνατότητες, τις διασυνδέσεις και βρισκόμασταν σε κάποιες θέσεις – κλειδιά, δεν μπορούσαμε να αρνηθούμε!»

Αυτά τα λόγια σκέφτομαι συχνά, όταν ο λόγος είναι για τους πνευματικούς μας ηγέτες, γι' αυτούς που αγωνίζονται για μια πνευματική ανάταση.

Όπως ακριβώς υπήρξε, πάντοτε – ακόμη και όταν ήταν άρρωστος – και σε μεγάλη ακόμη ηλικία, ο Κύπρος Χρυσάνθης.

Τίποτε δεν είναι τυχαίο. Τίποτε δεν γίνεται από μόνο του. Και αυτή την αλήθεια την επαληθεύει η ζωή και το έργο του Κ. Χρυσάνθη.

Γι' αυτό και δεν ήταν εύκολο να αναπληρωθεί το κενό. Γι' αυτό και η μνήμη του παραμένει έντονη και η απουσία του αισθητή, καθημερινή.

Και πόσο ωραία το διατύπωσε αυτό, τότε, ο αείμνηστος Χριστάκης Κατσαμπάς, λίγες μέρες μετά το θάνατο του Κ. Χρυσάνθη: «Όσο περνά ο καιρός, τόσο και η απουσία σου θα γίνεται πιο αισθητή!»

Όλα αυτά, λοιπόν, ξανάρχονται σήμερα, για μια ακόμα φορά, στο μυαλό, στην ψυχή και στην καρδιά.

Θυμούμαστε, πάντοτε, με αγάπη τον Κύπρο Χρυσάνθη. Τιμούμε το έργο, τη συμβολή, την προσφορά του πνευματικού ηγέτη, του πολιτιστικού φορέα, του λογοτέχνη, του συγγραφέα, του εκδότη, του αρθρογράφου, του συνεργάτη του ραδιοφώνου, του μελετητή, του κριτικού, του ανθολόγου.

Όσο για τους νεότερους, αυτό είναι μεγάλο κεφάλαιο. Είναι η υποχρέωση και το καθήκον μας να έλθουν οι νέοι πιο κοντά στη λογοτεχνία μας, να γνωρίσουν τα κείμενα που μας άφησαν οι παλαιότεροι (Μηχανικός, Κρασιδιάτης, Χρυσάνθης και τόσο άλλοι), να συνεχίσουν το έργο εκείνων, να ενδιαφερθούν για τα Γράμματα και τον πολιτισμό μας, να ενθαρρυνθούν να συμμετέχουν, να ενθαρρυνθούν να συνεχίσουν, να κληθούν να πάρουν, από τους παλαιότερους, τη σκυτάλη.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΙΤΡΟΜΗΛΙΔΗΣ

Εφημ. Φιλελεύθερος

22 Ιουνίου 2003

Το ΒΡΑΒΕΙΟ ΑΘΗΝΩΝ στο Παγκύπριο Γυμνάσιο

Το Παγκύπριο Γυμνάσιο τιμήθηκε την Τετάρτη, 26 Μαρτίου 2003, κατόπιν εισήγησης της Ελληνικής Εταιρείας Μεταφραστών Λογοτεχνίας, με το «Βραβείο Αθηνών», το οποίο θεσμοθέτησε ο Δήμος Αθηναίων στο πλαίσιο της ετήσιας απονομής των βραβείων της Εταιρείας.

Η Τελετή Απονομής των Βραβείων της Ελληνικής Εταιρείας Μεταφραστών Λογοτεχνίας πραγματοποιήθηκε στο Δημαρχιακό Μέγαρο με την παρουσία της Δημάρχου Αθηναίων κ. Ντόρας Μπακογιάννη, η οποία στον χαιρετισμό της αναφέρθηκε με ιδιαίτερα επαινετικά λόγια στο έργο και την προσφορά του Παγκυπρίου Γυμνασίου. «Φέτος έχουμε τη χαρά», είπε ανάμεσα σε άλλα η κ. Μπακογιάννη, «να απονεύμουμε το “Βραβείο Αθηνών” στο Παγκύπριο Γυμνάσιο. Η πλούσια προσφορά του Παγκυπρίου Γυμνασίου στην ελληνική παιδεία είναι σε όλους μας γνωστή. Στα σχεδόν εκατόν ογδόντα χρόνια λειτουργίας του, το Παγκύπριο Γυμνάσιο προσέφερε ιδιαίτερα υψηλά επίπεδα εκπαίδευσης και αποτέλεσε πραγματικό πρότυπο ως ένα από τα σημαντικότερα εκπαιδευτήρια του Ελληνισμού».

Παραλαμβάνοντας το βραβείο από τη Δήμαρχο Αθηναίων, ο Διευθυντής του Παγκυπρίου Γυμνασίου κ. Κωνσταντίνος Μηλιώτης, εξέφρασε τη μεγάλη του χαρά και συγκίνηση γι' αυτή τη μεγάλη τιμητική διάκριση λέγοντας χαρακτηριστικά «Ευχαριστώ τον Θεό που με αξίωσε να εκπροσωπώ αυτή τη μεγάλη ώρα το αρχαιότερο και ιστορικότερο σχολείο του κυπριακού Ελληνισμού».

Ο κ. Μηλιώτης αναφέρθηκε ακόμα σε σημαντικές στιγμές από τη μακρά ιστορία του Παγκυπρίου Γυμνασίου και έκαμε ειδική αναφορά στον πρώην διευθυντή κ. Γεώργιο Χατζηκωστή που ήταν παρών στην εκδήλωση και ο οποίος, όπως είπε ο κ. Μηλιώτης, «ανάλωσε εαυτόν για να συγκεντρώσει, να ταξινομήσει, να εκθέσει και να εκδώσει τα αμέτρητα και πολύτιμα κειμήλια και τεκμήρια της ιστορίας του σχολείου».

Εκτός από την απονομή των βραβείων η εκδήλωση περιελάμβανε, αναφορά «στη δραστηριότητα της Εταιρείας στον χρόνο που πέρασε» από τον Γενικό Γραμματέα της Ελληνικής Εταιρείας Μεταφραστών Λογοτεχνίας, κ. Κώστα Ασημακόπουλο, ομιλία του Προέδρου της Εταιρείας κ. Βασίλη Βιτσαξή με θέμα: «Η ελληνική γλώσσα και το ποιητικό εργαστήριο», ανακήρυξη επιτίμων μελών, από τον Πρόεδρο της Εταιρείας και αναφορά στους βραβευόμενους από την Εταιρεία, από τον κ. Κάρολο Μητσάκη, καθηγητή του Πανεπιστημίου Αθηνών.

Στο καλλιτεχνικό πρόγραμμα έλαβαν μέρος το Κουίντέτο Χαλκίνων Πνευστών του Δήμου Αθηναίων και το Κουαρτέτο Εγχόρδων της Συμφωνικής Ορχήστρας του Δήμου Αθηναίων.

Στην εκδήλωση παρέστησαν εκ μέρους του Πρέσβη της Κύπρου κ. Λεωνίδα Παντελίδη, η

Μορφωτική Ακόλουθος κ. Νάσα Παταπίου, η Γενική Γραμματέας της Επιτροπής για την Προστασία της Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Κύπρου, κ. Μαρία Αναγνωστοπούλου, η ποιήτρια κ. Νίκη Λαδάκη - Φιλίππου, πολλοί άλλοι άνθρωποι των γραμμιάτων και πολύς κόσμος.

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Μιχαλάκη Ι. Μαραθεύτη - «Αναμορφωτές της Οικουμένης» (Οι Απόστολοι Παύλος και Βαρνάβας στην Κύπρο) - Ιστορικό Μυθιστόρημα

Μέσα στο 2003 κυκλοφόρησε από τις εκδόσεις του Ιδρύματος Παπασταύρου Παπαγαθαγγέλου το ιστορικό μυθιστόρημα του γνωστού παιδαγωγού, συγγραφέα και πνευματικού ανθρώπου του τόπου μας Μιχαλάκη Μαραθεύτη: «Αναμορφωτές της Οικουμένης» (Οι Απόστολοι Παύλος και Βαρνάβας στην Κύπρο).

Η χριστιανική παράδοση, τα βιβλικά πρόσωπα και τα θρησκευτικά βιώματα απέδωσαν στον ευρωπαϊκό χώρο μια πλούσια λογοτεχνική παραγωγή. Η νεοελληνική λογοτεχνία ύστερα από μακρόχρονη δουλεία δεν έχει να επιδείξει σ' αυτό τον τομέα τον πλούτο της Ευρωπαϊκής. Όμως τα βιβλικά πρόσωπα πάντα ενέπνεαν και εμπνέουν τους πνευματικούς ανθρώπους που γαλουχήθηκαν και εμβάθυναν στην ελληνορθόδοξη παράδοσή μας. Ένα τέτοιο έργο, καρπός έμπνευσης, αλλά και πολύμοχθης εργασίας, είναι και το ιστορικό μυθιστόρημα του Μιχαλ. Ι. Μαραθεύτη. Το βιβλίο αποτελείται από 234 σελίδες και χωρίζεται σε 27 κεφάλαια με αύξοντα αριθμό και με χαρακτηριστικό του περιεχομένου τίτλο.

Στον Πρόλογό του ο συγγραφέας εξηγεί πώς, λαμβάνοντας νύξεις και έμπνευση από τον αρχαιολογικό περίγυρο της Πάφου απ' όπου κατάγεται, έφτασε στην ιδέα της συγγραφής του έργου.

Η βασική ιδέα του μυθιστορήματος είναι πιστεύουμε, όπως και ο τίτλος τονίζει, η εδραίωση της οικουμενικότητας του Χριστιανισμού από τον αποκληθέντα και Απόστολο των Εθνών, Παύλο, και τον «Υιόν της Παρακλήσεως» Βαρνάβα που με την αγάπη και την εμπιστοσύνη του στον πρώην διώκτη του Χριστού, Σαύλο, έγινε το όργανο της θείας χάριτος για την «αναμόρφωση της Οικουμένης». Ήταν πολύ φυσικό αυτό το έργο ν' αρχίσει από την Κύπρο και λόγω της γειτνιάσής της με την Παλαιστίνη και την Ανατολή και λόγω των ιδιαίτερων δεσμών του Βαρνάβα μαζί της.

Το έργο λοιπόν ξετυλίγει μυθιστορηματικά τη δράση των δύο Αποστόλων στην Κύπρο με πρώτο σταθμό τη Σαλαμίνα. Ο συγγραφέας με την πολύχρονη συγγραφική του πείρα και την απόλυτη κυριαρχία του πάνω στο ιστορικό υλικό του, έχει κατορθώσει με χαριτωμένη θα λέγαμε απλότητα να το κάμει προσιτό κι ευχάριστο ανάγνωσμα στον καθένα, ευπαίδευτο ή ανίδεο αναγνώστη. Η εύληπτη γλώσσα, οι ζωντανοί διάλογοι, οι σύντομες περιγραφές του περιβάλλοντος φυσικού και ανθρώπινου μέσα στο οποίο εκτυλίσσεται η δράση, η απόδοση θεσμών και προσώπων και πάν' απ' όλα η χάρη του Θεού, που φωτίζει το νου και οδηγεί τα βήματα των έξοχων αυτών βιβλικών προσώπων, το καθιστούν ένα ψυχαγωγικό με την πλατωνική έννοια του όρου ανάγνωσμα.

Θαυμάσιος είναι και ο τρόπος με τον οποίο ο συγγραφέας εγκατασπείρει μέσα στη δράση και τους διαλόγους του έργου τις έξοχες θεολογικές συλλήψεις του θείου Παύλου, ώστε να γίνονται κτήμα του καθενός, ως απλό επιφανόμενο της πραγματικότητας. Αυτό σημαίνει πως ο μεγάλος παιδαγωγός Μ. Μαραθεύτης έχει βαθύτατα βιώσει τις συγκλονιστικές αλήθειες του θείου Παύλου στο πρόσωπο του οποίου ο Κύριος θέλησε να συμφιλιωθεί η ιουδαϊκή παράδοση, η ελληνική σοφία και η χριστιανική πίστη και αρετή, ώστε με τη συνδρομή και τη γονιμοποιό δύναμη όλων να επιτευχθεί η αναμόρφωση της Οικουμένης.

Γι' αυτό το ωραίο και ψυχωφελές πνευματικό επίτευγμά του θα θέλαμε να συγχαρούμε τον έξοχο κι ακάματο πνευματικό άνθρωπο, αγαπητό φίλο Μιχαλάκη Μαραθεύτη και να του ευχηθούμε υγεία και δύναμη επ' αγαθώ της νεολαίας και της Κύπρου μας.

ΑΝΔΡΕΑΝΗ ΗΛΙΟΦΩΤΟΥ

Μιχαλάκη Ι. Μαραθεύτη - «Αναμορφωτές της Οικουμένης» (Οι Απόστολοι Παύλος και Βαρνάβας στην Κύπρο) - Ιστορικό Μυθιστόρημα

Διάβασα με ιδιαίτερη χαρά το τελευταίο βιβλίο του κ. Μ. Ι. Μαραθεύτη «Αναμορφωτές της Οικουμένης - Οι Απόστολοι Παύλος και Βαρνάβας στην Κύπρο» και νιώθω την εσωτερική ανάγκη να εκφράσω τα συναισθήματα που με διακατέχουν.

Πάντοτε, μια πνευματική εργασία του κ. Μ. Ι. Μαραθεύτη έχει τη σφραγίδα του προβληματισμού του συγγραφέα και το μήνυμά της όχι μόνο παρουσιάζεται αβίαστα μέσα από τη γραφή, αλλά και γίνεται άμεσα βίωμα στον αναγνώστη.

Οι διάλογοι των χαρακτήρων του βιβλίου, που ρέουν ανάλαφρα, με σαφείς αναφορές στην τότε περιρρέουσα ιστορική και κοινωνική πραγματικότητα, αποδίδονται με αβίαστη πειστικότητα.

Η περιγραφή του ταξιδιού των Αποστόλων Βαρνάβα και Παύλου εισάγει τον αναγνώστη στα ιστορικά και κοινωνικά δρώματα της εποχής. Μέσα από την αφήγηση προβάλλουν έντονα το σθένος του Αποστόλου Βαρνάβα, που περιδιαβάζει τα πατρικά του χώματα και η πνευματικότητα του Αποστόλου Παύλου, που μόλις τώρα αρχίζει να αναγνωρίζεται ως ένας διαπρύσιος κήρυκας του Χριστιανισμού.

Ο αναγνώστης, παράλληλα, αντιλαμβάνεται και βιώνει τον κοινωνικό περίγυρο της εποχής, την ψυχολογία των ελεύθερων και των δούλων και διαμορφώνει στη σκέψη του τις μορφές της πρωτοχριστιανικής κοινωνίας.

Το απλό ταξιδιωτικό χρονικό δυο ένθερμων ζηλωτών της νέας θρησκείας, στο βιβλίο του κ. Μ. Ι. Μαραθεύτη, διαμορφώνεται σε ένα ιστορικό μυθιστόρημα που διαβάζεται άνετα, λύει απορίες, παρουσιάζει μαρτυρίες αλλά προπαντός τονίζει την εσωτερική δύναμη που η νέα θρησκεία πρόσφερε και προσφέρει στους ανθρώπους. Ιστορικές πληροφορίες ή άλλες εκδοχές συνυφαίνονται αρμονικά από την ικανότητα του συγγραφέα να τις εντάσσει στα ιστορικά δρώμενα.

Το βιβλίο είναι γραμμένο σε μια ρέουσα, λιτή λογοτεχνική γλώσσα, που ζωντα-

νεύει τις ηγετικές πνευματικές μορφές και την ακτινοβολία των Αποστόλων Παύλου και Βαρνάβα.

Οι «*Αναμωρφωτές της Οικουμένης*» είναι ένα βιβλίο, που εκτός των άλλων χαρακτηρισμάτων του, διαβάζεται εύκολα, αβίαστα και προσφέρει «χριστιανική αγαλλίαση».

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Σ. ΚΑΜΙΝΑΡΙΔΗΣ

Δημήτρη Ταλιαδώρου - «*Η Συμβολή της Κύπρου στη Μικρασιατική εκστρατεία 1919-1922*»

Ο Δημήτρης Ταλιαδώρος παρουσιάζει στο βιβλίο του «*Η συμβολή της Κύπρου στη Μικρασιατική εκστρατεία 1919-1920*» μία μέχρι πρόσφατα άγνωστη πτυχή της ιστορίας του κυπριακού εθελοντικού κινήματος. Πρόκειται για μία πολύχρονη εξαντλητική επιστημονική διερεύνηση του σχετικού θέματος, η οποία στηρίζεται, κυρίως, σε συστηματική επεξεργασία πρωτογενών πηγών, που φυλάσσονται στο Ιστορικό Αρχείο του Υπουργείου Εξωτερικών της Ελλάδας, στην Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων των Ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων και στο Αρχείο του Παγκυπρίου Γυμνασίου, καθώς και σε μεθοδική ανάλυση πολλών άλλων μαρτυριών, που επισημάνθηκαν στον κυπριακό και ελλαδικό ημερήσιο και περιοδικό τύπο της εποχής. Ιδιαίτερα σημαντικός για την πληρέστερη παρουσίαση του υπό διαπραγμάτευση θέματος υπήρξε ο κυπριακός τύπος, που αποτελεί την πιστότερη απεικόνιση της ιστορικής και κοινωνικής πραγματικότητας της περιόδου 1919 - 1922, αφού ήταν η μοναδική δυνατότητα διακίνησης ιδεών και ενημέρωσης για την τρέχουσα επικαιρότητα. Κατέστη έτσι δυνατή η ανασύνθεση των όσων αφορούν τη συμβολή της Κύπρου στη Μικρασιατική εκστρατεία, γεγονός που επέτρεψε στον συγγραφέα να προχωρήσει στην επεξεργασία και ανάλυσή τους.

Στο πρώτο από τα έξι κεφάλαια του βιβλίου καταγράφεται η απήχηση που είχαν στην Κύπρο τα γεγονότα, τα οποία εκτυλίχθηκαν στη Μικρά Ασία την περίοδο 1919 - 1922. Εξετάζονται και σχολιάζονται ο ενθουσιασμός των Κυπρίων, όταν πληροφορήθηκαν την απόβαση των ελληνικών στρατευμάτων στη Σμύρνη τον Μάιο του 1919 και ακολούθως την υπογραφή της Συνθήκης των Σεβρών τον Αύγουστο του 1920, καθώς και η απογοήτευσή τους από την απόπειρα κατά του Βενιζέλου στον σιδηροδρομικό σταθμό της Λυών, τον ίδιο μήνα. Επίσης παρουσιάζεται εκτενώς ο τρόπος αντίδρασής τους στην πορεία των επιχειρήσεων του ελληνικού στρατού, που ως γνωστό άρχισε την προέλασή του στη Μικρά Ασία και στην Ανατολική Θράκη τον Ιούνιο του 1920.

Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στην εθελοντική στράτευση των Κυπρίων την περίοδο της Μικρασιατικής εκστρατείας και παρουσιάζεται το κλίμα, που επικράτησε τότε στο νησί, όταν χιλιάδες νέοι προσέτρεχαν στα αυτοσχέδια στρατολογικά γραφεία για να εγγραφούν στους καταλόγους εθελοντών. Όπως δε επισημαίνει ο κ. Ταλιαδώρος, ανακοίνωση του Προξενείου της Ελλάδας, τον Ιούλιο του 1920, ανέβαζε τον αριθμό τους σε 10.000, στο 8% δηλαδή του συνολικού ελληνικού αντρικού πληθυσμού του νησιού. Στο ίδιο κεφάλαιο, εξετάζονται επίσης οι λόγοι που ώθησαν τους Βρετανούς αποικιοκράτες να απαγορεύσουν τη μετάβαση εθελοντών στη Μικρά Ασία

και να εμποδίσουν τους νέους της Κύπρου να αναχωρήσουν από το νησί, το οποίο θεωρούσαν βρετανικό έδαφος και την Ελλάδα ξένη δύναμη, που δεν είχε κανένα δικαίωμα σε αυτό.

Το επόμενο κεφάλαιο επικεντρώνεται στη συμβολή της Κύπρου στο κίνημα της Μικρασιατικής Άμυνας, που οργανώθηκε μετά την άνοιξη του 1922, όταν ο κίνδυνος και η αγωνία για το μέλλον του Μικρασιατικού Ελληνισμού είχε κορυφωθεί. Οι Κύπριοι συμπαραστάθηκαν με ποικίλους τρόπους στο κίνημα αυτό, με το οποίο οι Μικρασιάτες αγωνίστηκαν για να αποτρέψουν την υλοποίηση της πρότασης των Μεγάλων Δυνάμεων για εκκένωση της Μικράς Ασίας από την Ελλάδα και να εξασφαλίσουν την παραμονή τους στη γη των πατέρων τους.

Στο τέταρτο κεφάλαιο του βιβλίου του ο κ. Ταλιαδώρος εξετάζει μία από τις σημαντικότερες πτυχές της κυπριακής προσφοράς στη Μικρασιατική εκστρατεία, αυτή των εθνικών εράνων. Οι δυσπραγούντες Κύπριοι της εποχής, με τους πενιχρούς οικονομικούς τους πόρους, προσέφεραν σημαντικό ποσό χρημάτων στο εθνικό βάλαντιο για την ενίσχυση του ελληνικού στρατού και την περίθαλψη των θυμάτων του πολέμου, όπως μαρτυρείται στις διάφορες πηγές που παρατίθενται.

Στο επόμενο κεφάλαιο παρουσιάζεται η στάση της Τουρκοκυπριακής μειονότητας κατά τη διάρκεια της Μικρασιατικής εκστρατείας και αποδεικνύεται ότι στον Μικρασιατικό πόλεμο, όπως άλλωστε και στους Ελληνοτουρκικούς πολέμους του 1897 και του 1912 - 13, δεν υπήρξαν Τουρκοκύπριοι εθελοντές και η ερανική έκφραση της εθνικής αλληλεγγύης της Τουρκοκυπριακής μειονότητας προς το Τουρκικό έθνος, που την περίοδο αυτή διεξάγει «τον υπέρ πάντων αγώνα», ήταν πολύ περιορισμένη. Αυτό το γεγονός επιτρέπει στον κ. Ταλιαδώρο να παρατηρήσει πολύ εύστοχα ότι ο κύριος υποκινητής της ανάπτυξης των εθνικών ανταντακλαστικών της μειονότητας κατά την πολυτάραχη δεκαετία του 1950 ήταν ο βρετανικός παράγοντας και σε μικρότερο βαθμό η αντίδραση στις ελληνοκυπριακές διεκδικήσεις.

Στο έκτο κεφάλαιο, που είναι και το εκτενέστερο, καταγράφονται τα ονόματα 145 συνολικά Κυπρίων εθελοντών, που έχουν επισημανθεί και παρουσιάζεται η δράση τους στο Μικρασιατικό μέτωπο. Βέβαια, εξαιτίας των προσκομμάτων που έθεσαν οι Βρετανοί, ο αριθμός τους δεν έφθασε στο επίπεδο της συμμετοχής των Κυπρίων στους Βαλκανικούς πολέμους. Ωστόσο, αρκετοί νέοι της Κύπρου κατατάγηκαν στον ελληνικό στρατό και πολέμησαν στη Μικρά Ασία. Είναι αξιοσημείωτο ότι τα κείμενα του κεφαλαίου πλαισιώνουν φωτογραφίες εθελοντών, που εντοπίστηκαν μετά από πολύχρονες προσπάθειες.

ΚΩΣΤΗΣ ΚΟΚΚΙΝΟΦΤΑΣ

Αγγελικής Σμυρλή - «Τα τετράδια της Σοφίας», μυθιστόρημα, εκδόσεις Κέδρος 2002

Η Αγγελική Σμυρλή τελεί σε μια δημιουργική ευφορία. Σε μια περίοδο είκοσι χρόνων έχει γράψει αρκετά και επιτυχημένα πεζογραφήματα. Τώρα βρισκόμαστε μπροστά στο τελευταίο της μυθιστόρημα, «Τα τετράδια της Σοφίας».

Η συγγραφέας στη διάρθρωση της ύλης της ακολουθεί τον κλασικό τρόπο ανέλιξης και προώθησης του μύθου. Η ευρηματικότητα στη σύνθεση και η ζωντανή αποτύπωση της πραγματικότητας κρατάνε το ενδιαφέρον παρά το γεγονός ότι η πληθωρική αναλυτικότητα χαλαρώνει κάπως το δέσιμο.

Έχω την αίσθηση πως ο κύριος άξονας του έργου είναι μια προσωπική εξιστόρηση, ένας διάλογος της συγγραφέως με τον ίδιο τον εαυτό της (σ. 22). Μέσα από τα βιώματά της δίνει τον προσωπικό της κόσμο και τον κόσμο της καθημερινότητας, του περιγυρού της και ευρύτερα. Αγγίζει καυτά κοινωνικά προβλήματα που ταλανίζουν τη σημερινή κοινωνία και τον άνθρωπο, ιδιαίτερα τον νέο και ανώριμο άνθρωπο. Μέσα από μια αυτοαναφορά συνυφαίρει τα δύο επίπεδα και με τη διαπλοκή τους βοηθά τη βασική της πρόθεση να διδάξει. Η πρόθεσή της αυτή κάνει τους χαρακτήρες των προσώπων της να προβληματίζονται και να μην οδηγεί η συμπεριφορά τους στα άκρα. Είναι η συμπεριφορά του δέοντος.

Υπάρχει μια αδιόρατη διαχωριστική γραμμή ανάμεσα στη Σοφία και τους άλλους. Και η Σοφία και οι άλλοι είναι οι παίχτες της ζωής. Μόνο που η Σοφία είναι μια λογικοκρατούμενη καλλιεργημένη ιδεαλίστρια «ανώτερη από χρήματα, ανώτερη από τις μικρότητες της κοινωνίας, γεμάτη αγάπη και φιλανθρωπία» (σ. 249), ενώ οι άλλοι έχουν μια περισσότερη αμεσότητα με τη ζωή, έχουν αυθορμητισμό κι έντονη ανταπόκριση στο κάλεσμα της φύσης. Ίσως να έχουν και μια αυθεντικότητα που δεν την έχει η Σοφία, γιατί εκφράζουν αυτό που είναι σύμφωνα με τις προδιαγραφές τους, εκφράζουν την ανθρώπινη φύση, το ένστικτο και την παρόρμηση. Τα λέγω αυτά λεπτολογώντας, γιατί είναι και η μόνη σύγκρουση. Οι ήρωες πρέπει να συμπεριφέρονται πέρα από τα όριά τους. Να είναι λίγο ή πολύ εξωπραγματικοί. Γεμάτοι συγκρούσεις. Με τον εαυτό τους και με τους άλλους. Αυτό όμως δε θα εξυπηρετούσε την πρόθεση της συγγραφέως, που προτείνει την ηθική πρακτική της ζωής ιδωμένη από την οπτική των αρχαιοελλήνων κλασικών, ιδιαίτερα από την οπτική των Γραφών. Είναι πολλά τα παραθέματα που κάνουν το βιβλίο μια χρηστομάθεια.

Ο διδακτισμός είναι διάχυτος σε όλο το κείμενο. Καταβολές του δασκάλου. Πρόθεση, όπως ανέφερα, της συγγραφέως είναι να διδάξει, να ποδηγητήσει την κοινωνία. Είναι χρέος της, ευθύνη του συνειδητού συγγραφέα. Γιατί, όπως διαπιστώνει, «Τίποτε ωραίο, τίποτε υψηλό, τίποτε γενναίο δεν βρίσκεις πια στη λογοτεχνία. Πρόσωπα χυδαία, τιποτένια, δίχως αναστολές, ξετσιπίττα, παραδομένα στα πάθη τους: στον εύκολο πλουτισμό, στην ικανοποίηση των ορέξεών τους, στη λατρεία του σώματος. Κύρια χαρακτηριστικά το μίσος, η καχυποψία, η υπονόμευση, η απάτη, ο αριβισμός. Και το αποτέλεσμα, άνθρωποι απογοητευμένοι, αποτυχημένοι, αηδιασμένοι από τον ίδιο τον βίο τους. Είναι αυτή εικόνα ανθρώπινης κοινωνίας;» (σ. 19) Να διδάξει λοιπόν. Δεν υπάρχει φιλόλογος συγγραφέας που να μη θέλει να διδάξει. Πέραν τούτου η κα Συριγή κουβαλάει στους ώμους της την ηθική της χριστιανικής πρακτικής. Τα ρήματα των Γραφών δεν είναι απλώς μια πυξίδα προσανατολισμού, είναι γι' αυτήν κανόνας ζωής. Ίσως αυτό να αντίκειται τόσο στη φυσική ελευθερία του ατόμου όσο και στην αισθητική. Ίσως, εννοώ, να βιάζονται οι κανόνες της ζωής και της τέχνης. Και γίνεται από τη συγγραφέα ευθέως, πράγμα που την οδηγεί σε τεκμηριώσεις, αναλύσεις και συμπεράσματα. Τα συμπεράσματα όμως πρέπει να τα βγάζει ο αναγνώστης. Ο συγγραφέας εκ-

θέτει. Η συγγραφέας τα ξέρει αυτά και αδιαφορεί. Η λογοτεχνία είναι για τη ζωή. Είναι η θέση της. Δεν μπορεί να είναι η λογοτεχνία αποκλειστικά ψυχαγωγία και θωπεία του γενετήσιου ενστίκτου. Ο συγγραφέας είναι κοινωνική ευθύνη.

Ένα από τα θέματα που θίγει στο μυθιστόρημά της η κα Σμυρλή είναι ο γυναικείος ερωτισμός, που, καθιστώντας τη γυναίκα ασταθή και ευάλωτη στις προκλήσεις της ζωής, την οδηγεί στις «ερωτοδουλειές». Η συζυγική απιστία που χαρακτηρίζει όλες τις γυναικείες φιγούρες που διακινεί η συγγραφέας δεν είναι μόνο επιστρεφόμενα βέλη αλλά και αποσυνθετικός παράγοντας. Και οφείλεται στην ίδια τη γυναικεία υφή. Η γυναίκα εκφράζει αυτό που είναι, το συναίσθημα, την τρυφερότητα, το δόσιμο. Είναι η ζωή που ρέει. Είναι μια κοινωνική υπονόμηση ή είναι πληγές εναντίον του ανθρώπινου εγωισμού; Το ερωτικό ένστικτο είναι μια υπερβατική κατάσταση. Είναι ιδιότητα της Δημιουργίας. Ο έρωτας είναι ιερότητα, γιατί είναι η δύναμη που συνέχει τα πάντα. Η δύναμη που συγκρατεί το Όλο, έλκοντας τη μια προς την άλλη τις δύο αρχές: την αρσενική και τη θηλυκή αρχή, το θετικό και το αρνητικό. Χωρίς την ερωτική λειτουργία είναι ένα κενό. Ο γυναικείος ερωτισμός είναι η ενστικτώδης προσπάθεια κάλυψης αυτού του κενού. Περισσότερο από τον άνδρα η γυναίκα είναι θύμα του ερωτικού της ενστίκτου. Η Μαριάννα, μαθήτρια στο Γυμνάσιο που εργαζόταν η Σοφία και κινδύνευε να αποβληθεί από το σχολείο, γιατί έδωσε ερωτικό δεσμό με τον σπιτονοικοκύρη της, θα απολογηθεί ωμά και ειλικρινά: «Ότι έγινε, έγινε επειδή τον αγάπησα. Πώς να δείξω μεταμέλεια;» «Μόνον όσοι αγάπησαν μπορούν να με καταλάβουν». «Αυτήν τη στιγμή τίποτε διαφορετικό δεν μπορώ να κάνω. Τίποτε δεν μπορώ να υποσχεθώ» (σσ. 70, 71). Η συζυγική απιστία των γυναικείων προσώπων του βιβλίου είναι μια ερμηνευτική της ερωτικής συμπεριφοράς στο πρακτικό ανθρώπινο επίπεδο.

Η κα Σμυρλή θίγει αρκετά θέματα, όπως το κουτσομπολιό, τα ναρκωτικά και άλλα. Έχει ιδέες, απόψεις και διεισδυτικότητα. Και πάντα από την οπτική της γωνία. Είναι κοινωνικά προβλήματα, τα οποία αντιμετωπίζονται με τη λογική. Το ερωτικό ένστικτο όμως είναι βαθύ, μυστηριακό, υπαρξιακό πρόβλημα. Γι' αυτό και επέμεινα. Και όχι μόνο. Γιατί θαρρώ πως είναι το κεντρικό νόημα του βιβλίου. «Πολλοί πιστεύουν ότι δεν είμαστε γεννημένες για έναν μόνον άντρα, κι ούτε οι άντρες φυσικά για μία μόνο γυναίκα. Έτσι συμβαίνουν όλα αυτά τα παρατράγουδα» (σ. 109). Το βιβλίο βασικά είναι μια ανάλυση του περιεχομένου των δύο αυτών προτάσεων. Η συγγραφέας κατανοεί τα ερωτικά ατοπήματα, αλλά δεν τα θεωρεί αποδεκτά και τα στηλιτεύει, επειδή αποδυναμώνουν τους θεσμούς και πλήττουν τον κοινωνικό ιστό. Κι ακόμα, επειδή φθείρουν τις αξίες της ζωής και περισσότερο την ανθρώπινη αξιοπρέπεια: «Ρίξε μια ματιά γύρω σου. Απιστίες, διαζύγια, διπλή ζωή...» «Περισσότερο από την αμαρτία ήταν η αξιοπρέπεια» «Από την εποχή μας χάθηκε η τσίπα... Ξετσίπωτοι άνθρωποι, χωρίς σεβασμό, χωρίς ντροπή» (σσ. 110, 111). Απόψεις, ιδέες της Σοφίας ίσον της συγγραφέως.

Η Σοφία είναι το κεντρικό πρόσωπο του βιβλίου. Ήταν μία ευαίσθητη φιλόλογος, που μετά το θάνατό της τα ημερολογιακά της τετράδια στα οποία έχει εγγράψει σκέψεις, απόψεις και προσωπικές εκμυστηρεύσεις συγκινούν την πιο στενή της φίλη, την Ευνίκη, που θέλει να αποτελέσουν το υλικό για μια βιογραφία της Σοφίας. Η Σοφία είναι ένας τύπος εξανθρωπισμένος, ευαίσθητος, με συστολές και ηθικές δεσμεύσεις

που επιβάλλονται από τη λογική, το δέον και την αξιολογία της ζωής, όπως την αντιλαμβάνεται. «Ήταν και η Σοφία ένας άνθρωπος, όπως όλοι, που κατάφερε όμως να επιβληθεί στις παρορμήσεις και τα ένστικτά της» (σ. 250). Η όλη στάση ζωής τη δικαιώνει ως άτομο. Ως μυθιστορηματικός χαρακτήρας εκπροσωπεί ένα μέσο επίπεδο και τα τετράδιά της δε συνιστούν σημαντικό υλικό για βιογραφία. Το θέμα όμως είναι ότι δημιουργούν την αφορμή για να υφάνει η συγγραφέας την πλοκή ενός μύθου και να γράψει ένα βιβλίο ηθοπλαστικό. Ένα βιβλίο που δίνει προσανατολισμό στον σημερινό αβέβαιο άνθρωπο. Το βιβλίο έχει την οπτική του και το ύφος του.

ΣΟΦΟΚΛΗΣ ΛΑΖΑΡΟΥ

Ανδρεανής Ηλιοφώτου - «Εξομολογήσεις» - ποιήματα

Η νέα ποιητική συλλογή της Ανδρεανής Ηλιοφώτου υπό τον τίτλο «Εξομολογήσεις», που μόλις πρόσφατα κυκλοφόρησε, δεν κινείται αποκλειστικά και μόνο μέσα σ' ένα εξομολογητικό κλίμα προσωπικής εκμυστήρευσης, αλλά και χρωματίζεται με τους τόνους και τις ανταύγειες μιας καθολικότερης ποιητικής σκέψης μέσα από το όνειρο και το όραμα ενός οικουμενικού στοχασμού, ποιητικά αρθρωμένου.

Το βιβλίο κοσμείται στο εξώφυλλο από το σχέδιο της Μάγιας, της πεντάχρονης εγγονής της συγγραφέως και ήδη από την αρχή αποπνέει την τρυφερή αθωότητα μιας αληθινής ποίησης. Η θεματική της μικρής αυτής αλλά μεστής νοημάτων και περιεχομένου συλλογής εξακτινώνεται στις εξής ενότητες: Της Πατρίδας, που έπεται ενός προϋδαστικού ποιήματος αφιερωμένου στα τέσσερα εγγονάκια της, Του κύκλου των διαλογισμών, Της Ιστορίας και της Ποίησης.

Τα ποιήματα της συλλογής στο σύνολό τους απηχούν από τη μια τη συγκρατημένη κραυγή της διαμαρτυρίας, της απόρριψης και της καταδίκης για τα σημερινά κακώς έχοντα και από την άλλη αντανακλούν και εκπέμπουν ένα φως στωικής εγκαρτέρησης, αισιόδοξης αναμονής και μιας ενατένισης για έναν καλύτερο, ευγενέστερο κόσμο. Με διεισδυτική ματιά και βαθιά αισθαντική ενόραση η ποιήτρια τέμνει και ανατέμνει γεγονότα και περιστατικά, αισθήματα και σκέψεις των ανθρώπων, συμπεριφορές, πράξεις και χειρονομίες, χωρίς, βεβαίως, η διάχυτη κάποτε αίσθηση της πικρίας και του κυνισμού να επισκιάζει ή να συμπαρασύρει σαρωτικά τα στέρεα αισθήματα της ελπίδας, της κατανόησης και της αγάπης.

Μπορεί τα θέματα που την απασχολούν να προβληματίζουν από κοινού τους περισσότερους ποιητές μας, γιατί είναι κοινή η μοίρα, κοινός ο πόνος κι ο προορισμός. Ωστόσο, η Ανδρεανή Ηλιοφώτου, όπως αποδεικνύεται και στην πρώτη της ποιητική συλλογή «Όραμα Ελληνικό», εκδομένη το 1995, έχει τον δικό της ιδιαίτερο τρόπο έκφρασης, υπαινικτικής υποδήλωσης. Με λακωνική βραχυλογία, γλαφυρή περιγραφικότητα, που απορρέει ίσως από τη διηγηματική της γραφή, αλλά και μια φιλοσοφημένη κρυστάλλινη όραση πλάθει και αναπλάθει μέσα της τον κόσμο. Έχει ρεαλιστική επίγνωση ότι δεν είναι ένας «κόσμος ηθικός αγγελικά πλασμένος» και για τούτο νιώθει έντονο και βαρύ το χρέος να συμβάλει με την ποιητική της γραφίδα στο γκρέμισμα και στο ξανακτίσιμό του. Τα ποιήματα της συλλογής αυτής δεν είναι παρά κάτι από τα

όμορφα και ανθεκτικά υλικά της ανοικοδόμησής του, ηλιαχτίδες που θα τον φωτίσουν και θα τον ζεστάνουν, ποιοτικές ψηφίδες από «ροδόχροα μαργαριτάρια», από «σεντέφια και κοράλλια, κεχρμπάρια κι έβενους».

Στην πρώτη θεματική ενότητα η ποιήτρια αποδεικνύεται ευαίσθητος δέκτης των πικρών μηνυμάτων, που εκπέμπει η πατρίδα ως σήματα κινδύνου από το «βασιλείο του Άδη». Αλλά και που η ίδια συλλαμβάνοντάς τα από καιρό και αποκωδικοποιώντας τα δε θλίβεται και δεν αγανακτεί μονάχα αλλά και προειδοποιεί με αλληγορικές αλλά εύληπτες υπομνήσεις και προτροπές. Πόσο, στ' αλήθεια, προφητικά αποκαλυπτικός ακούγεται σήμερα ο λόγος της με τα όσα αδιανόητα συμβαίνουν στην Κύπρο. Παραθέτουμε τους τελευταίους στίχους από το ποίημα με τον υπαινικτικό στίχο «Ες γην μισ-αλίαν Κύπρον»:

*...Ανατρίχιασες στ' άγγιγμα της βαρβαρότητας.
Στολισμένη οδαλίσκη σε παραδώσαμε στη λαγνεία της Ανατολής!
Οριστικά δεν έχει απομείνει τίποτε κοντά μας.*

Καθώς οραματίζεται τη «Λευτεριά της Πατρίδας» της, όπου στο πρώτο ποίημα της ενότητας τη βλέπει «χλομή», «ανέστια», «επί τας ακάνθας» και «τυφλωμένη απ' το φως τ' ανελέητο, / ρημαγμένη κι απόμακρη», δε διστάζει να επιρρίψει βαρύτερες ευθύνες στους «κληρονόμους» των «ηρώων αγίων μαρτύρων» της μέσα από το ποίημα «Εμείς οι Αλαφροΐσκιωτοι: «Εμείς οι αλαφροΐσκιωτοι βλέπουμε / στο πρώτο φως της αυγής / να κορυβαντιούν δαιμονικά / ακοίμητες η Κενοδοξία, η Ιδιότηεια, / η Υποκρισία, πιασμένες χέρι - χέρι, / μανιασμένες, ένσαρκες και κυνικές».

Στο τελευταίο ποίημα της ενότητας με πολλή καυστική ειρωνεία, που εμπερικλείει επιτίμηση αλλά και αφύπνιση, υπογραμμίζει με τον πιο κατηγορηματικό αλλά και ποιητικό τρόπο: «Πού καιρός για ρητορικές κι εξάρσεις, / γενναία «Όχι» και «Ελευθερία ή θάνατο;» «Τι φορτικό κειμήλιο κι αυτή η Ελευθερία! / Επιτρέπεται να θέλει αρετήν και τόλμην;»

Στη δεύτερη ενότητα συναντούμε ποιήματα, που αναμεταδίδουν τους μυστικούς κραδασμούς της καρδιάς της, τους καημούς, τους στεναγμούς και τις υπαρξιακές της αγωνίες. Είναι μια ειλικρινής εξομολόγηση, που μ' όλη την ευγένεια, τη διακριτικότητα και την αξιοπρέπεια αλλά και την άκρατη παρρησία της και πάλι μας απευθύνει ως κατάθεση ψυχής: «Μια φυγή η ζωή μου κι ένας πόνος. / Σμιλεύοντας το άγαλμα της αρετής / στην πέτρα, φουρτούνες άγριες μ' έδειραν / και βαρucheμωνιές...»

«Η οδύνη του χρόνου / αφήνει καθημερινά / το επισκεπτήριό της στην πόρτα μας». «Βαρύ της ύπαρξης το τίμημα / και δεν αντισταθμίζεται / παρά με την αγάπη».

Οι πιο πάνω είναι στίχοι παρμένοι από διάφορα ποιήματα της ενότητας, στην οποία υπάγονται και δυο «ταξιδιωτικά» της ποιήματα, εμπνευσμένα από περιηγήσεις της στη «Ρωσία» και στο «Μουσείο Βαν-Γκογκ».

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν επίσης και οι δυο τελευταίες ενότητες της συλλογής που επιγράφονται «Της Ιστορίας» και «Της Ποίησης», όχι μόνο γιατί τα λιγοστά ποιήματα που εγκαταριθμούν επενδύονται με άφθαστη ποιητικότητα, αλλά και γιατί τα

θέματά τους αν και αναφέρονται σε συγκεκριμένα πρόσωπα και γεγονότα, αποκτούν, ωστόσο, καθολική ισχύ και διαχρονική σημασία μέσα από τους μεταβατικούς συμβολισμούς τους. Περιοριζόμαστε εδώ και σταχυολογήσαμε επιλεκτικά κάποιους ενδεικτικούς στίχους του περιεχομένου και των δύο ενοτήτων: «Άνθρωπος ο μέγας απών νυν και αεί». «Τούτος ο τόπος, ριζικό θολό, / καμιά Πυθία δεν τον ξεδιαλύνει». «Στο φως της μέρας οι μετάνθρωποι / θορυβούν πολύ. / Κι οι ποιητές σωπαίνουν». «Πιότερο απ' όλους ματαιοποιεί η ποίηση. / και το ξέρει, καθώς αγγίζει / στο μέρος της καρδιάς μια σκληρή πέτρα».

Η Ανδρεανή Ηλιοφώτου, ωστόσο, μια διαλεχτή και καθαρή φωνή της ποίησής μας, μπορεί να αδημονεί και να αγωνιά για τη μοίρα αυτού του τόπου και τη μελλοντική γενικά πορεία του ανθρώπου. Μπορεί, όπως επισημάναμε και πιο πάνω, να αντιμετωπίζει με πικρή απορία και κυνικό παράπονο τις ατασθαλίες και την «ύβρη» από την υπέρβαση του μέτρου, την αλλοτρίωση και τον εκτροχιασμό από το ήθος της αρετής μας. Κατά βάθος, όμως, σκέφτεται θετικά και παραμένει ελπιδοφόρα αισιόδοξη.

Αυτό καταφαίνεται από το πρώτο ποίημα των «Εξομολογήσεων», που μέσα από το άπλετο φως της αγάπης χαρίζει στα μικρά εγγονάκια της:

*Ροδόσπαρτες οι στράτες σας
κι ηλιόλουστ' οι ουρανοί σας
και της κακίας τα καρφιά,
του δόλου τα πλοκάμια,
οι σωπές της παγωνιάς,
της έρημος η κάψα,
την τρυφερή ψυχούλα σας
ποτές ας μην αγγίσουν.*

Είναι η ευχή και η πίστη πως το κακό κάποτε θα εκλείψει. Τα ποιήματα ζωντανεύει μια πλούσια και παραστατική εικονοπλασία, μια άρτια ποιητική γλώσσα και μια υφολογική έκφραση, που αναδεικνύει ως ακριβό και σπάνιο κόσμημα το βάθος των ποιητικών νοημάτων. Όπως διακοσμούν τις λέξεις του λόγου της, μέσα από το πολυτονικό σύστημα που χρησιμοποιεί, τα σημεία τονισμού. Μήπως είναι και τούτο ένας άλλος σημαδιακός συμβολισμός και μια αλληγορική συνδήλωση της πολυσημίας των μηνυμάτων της ποιήτριας; Τα ποιήματα της συλλογής δεν εξαντλούνται με την πρώτη ανάγνωση.

ΧΡΥΣΟΘΕΜΙΣ ΧΑΤΖΗΠΑΝΑΓΗ

Γεώργιου Χαριτωνίδη - «Αναμνήσεις με πολλά κουκούτσια» - Μαρτυρία Κύπριου Αιχμαλώτου

Όταν η φίλη εκπαιδευτικός και λογοτέχνιδα Γεωργία Κουππάρη - Πανοπούλου μου δώρισε το καλαίσθητο βιβλίο «Αναμνήσεις με πολλά κουκούτσια» του Γιώργου Χαριτωνίδη, δεν το τοποθέτησα σε κάποιο ράφι της βιβλιοθήκης μου προς ανάγνωση

«εν ευθέτω χρόνω», γιατί ο τίτλος του από τη μια και ο υπότιτλός του από την άλλη, τα μέγιστα με προκάλεσαν.

Μπήκα με προσοχή και σεβασμό στις σελίδες του - γιατί ό,τι Κυπριακό χρήζει και σεβασμού, μα και στροφή ακέρατης της συνείδησης επάνω του - και άρχισα να το διαβάζω.

Το συναίσθημα της οργής - βασικό χαρακτηριστικό του κόσμου μου, μπρος στο άδικο και το απάνθρωπο - από τις πρώτες κιόλας σελίδες του άρχισε να εκδηλώνεται.

Στην πορεία πολλάκις η έμφυτη εσωτερική γνώση μου με πρόσταξε να επανέλθω στην τάξη και τότε ξανασυνέχιζα. Υπάκουα σε αυτήν γιατί με έπειθε πως έπρεπε να μελετήσω και όχι απλώς να αναγνώσω αυτό το ιερό πόνημα του Γιώργου Χαριτωνίδη.

Έργο σεβαστό, γραμμένο με πόνο και καρτερία, στοιχεία απόδειξης των γεγονότων εκείνων που άνθρωποι του πολιτισμένου αιώνα μας προξένησαν και που οι πληγές, παρόλο το πέρασμα τόσων ετών, ακόμα δεν έγιαναν.

Έργο, που συνταράσσει τον καθώς πρέπει σκεπτόμενο άνθρωπο και του δημιουργεί τις προϋποθέσεις να διερωτάται τι σημαίνει τελικά ανθρώπινο είδος, που υποτίθεται ότι υπερτερεί σε λογική μεταξύ του συνόλου των όντων του πλανήτη μας.

Πολύ ωραία γραμμένο, που δεν σου επιτρέπει να το «εγκαταλείψεις» εάν δεν γευτείς και το ύστατο κουνκούτσι των αναμνήσεών του και από την τελευταία σελίδα του.

Προσωπική μου άποψη είναι πως θα έπρεπε προ πολλού η πολιτεία να το είχε εκδώσει και διαδώσει, όχι βέβαια για να κάνει γνωστή την απολίτιστη και βάρβαρη συμπεριφορά των γειτόνων μας και εισβολέων - αυτά είναι γνωστά σε όλους μας και θεμελιώδη γνωρίσματά τους - αλλά για να διδάξει στους νέους περισσότερο, αυτό που ο συγγραφέας σε μεμονωμένες συγκινητικές στιγμές μας αναφέρει και που αλλάζουν νομομίας τη συμπεριφορά και του πιο εκρηκτικού ακόμη αναγνώστη, αφού έστω και μία παραμικρή ανθρώπινη κίνηση μέσα στην όλη απάνθρωπιά, τον καθιστά ήπιο και φιλικό, εξαιρετικό σημάδι του Έλληνα και παράδειγμα προς μίμηση για την ειρηνική συνύπαρξη των ανθρώπων του μέλλοντος και την διαιώνιση του ανθρώπινου γένους μας.

Τελειώνοντας, θέλω να στείλω επιγραμματικά ένα μήνυμα σε κάθε υπεύθυνο άνθρωπο που θα έχει την τύχη να πάρει στα χέρια του το αξιανάγνωστο έργο του Γιώργου Χαριτωνίδη.

«Μην σωπαίνεις μπρος στο άδικο, γιατί μια τέτοια πράξη σε κάνει εγκληματία».

ΧΡΗΣΤΟΣ Δ. ΣΤΡΑΤΗΓΟΠΟΥΛΟΣ

Διαφόρων - «Ο Αγώνας της ΕΟΚΑ στην Ελληνική Λογοτεχνία της Κύπρου»

Πρόκειται για επίτομο έργο (200 σελίδων), που επιμελήθηκαν η Ρούλα Ιωαννίδου - Σταύρου και ο Φοίβος Πρωτοπαπάς. Ο τόμος, που χωρίζεται σε δύο μέρη, περιλαμβάνει τα κείμενα σειράς διαλέξεων με θέμα «Ο Αγώνας της ΕΟΚΑ στην ελληνική λογοτεχνία της Κύπρου», που διοργάνωσε το Συμβούλιο Ιστορικής Μνήμης Αγώνα ΕΟ-

ΚΑ 1955-59 (ΣΙΜΑΕ), μεταξύ των ετών 1998-2000. Αναφέρουμε πιο κάτω τους συγγραφείς και τους τίτλους των κειμένων, που περιλαμβάνονται στο Α' μέρος, στο οποίο προτάσσεται μια ιδιαίτερα κατατοπιστική Εισαγωγή από το Μιχαλάκη Ι. Μαραθεύτη.

1. Ανδρέα Βοσκού, Ομηρικά πρότυπα στον Αγώνα της ΕΟΚΑ και στη λογοτεχνία του Αγώνα.
2. Χαράς Μπακονικόλα. Η ΕΟΚΑ στη θεατρική λογοτεχνία της Κύπρου.
3. Θέμιδος Θεοχάρους. Η πεζογραφία του αγώνα 1955-59.
4. Πίτσας Γαλάζη, Ποίηση και Ελευθερία.
5. Μιχαλάκη Ι. Μαραθεύτη, Η λογοτεχνική έκφραση του Αγώνα της ΕΟΚΑ.
6. Ρούλας Ιωαννίδου - Σταύρου, Το ψυχικό μεγαλείο των γονέων των ηρωομαρτύρων του αγώνα της ΕΟΚΑ, όπως αναδύεται μέσα από τους στίχους τους.
7. Νίκου Ορφανίδη, Μια αναζήτηση της θεματικής της ποιητικής πρόσληψης του απελευθερωτικού - αντιιμπεριαλιστικού αγώνα της ΕΟΚΑ 1955-59.
8. Ανδρεάνης Ηλιοφώτου, Ο αγώνας της ΕΟΚΑ στο δοκίμιο.
9. Ανδρέα Παστελλά, Φτερά στο όνειρο.

Στο Β' μέρος του τόμου φιλοξενείται μια εκτενής μελέτη του Κωνσταντίνου Γιαγκουλλή με τίτλο «Ο εθνικοαπελευθερωτικός αγώνας της ΕΟΚΑ μέσα από τις ταπεινές φυλλάδες των ποιητάρηδων».

Η έκδοση αυτή αποτελεί ένα αξιόλογο και σημαντικό βοήθημα για το μελετητή της κυπριακής λογοτεχνίας. Παράλληλα, αποτελεί ένα ενδιαφέρον ανάγνωσμα και για όλους όσους ενδιαφέρονται για τη λογοτεχνική έκφραση του Αγώνα της ΕΟΚΑ 1955-59.

Ανδρέα Βαρνάβα - «Ιστορία του Απελευθερωτικού Αγώνα της ΕΟΚΑ (1955-59)»

Πρόκειται για μια εκτενή, εμπειριστατωμένη και αντικειμενική καταγραφή της ιστορίας του Απελευθερωτικού Αγώνα της ΕΟΚΑ 1955-59, του γνωστού φιλόλογου Ανδρέα Βαρνάβα, η οποία συμπληρώνει ένα μεγάλο κενό αναφορικά με τον επικό Αγώνα της ΕΟΚΑ 1955-59.

Στις 400 τόσες σελίδες του βιβλίου καταγράφονται με χρονολογική σειρά τα κυριότερα γεγονότα (πολιτικά και στρατιωτικά), που οδήγησαν στην προετοιμασία και τη διεξαγωγή αυτού του Αγώνα που συγκλόνισε την Οικουμένη με τις θυσίες, τα ολοκαυτώματα και τους απαγχονισμούς των γενναίων παλικαριών της ΕΟΚΑ.

Ο συγγραφέας παραθέτει ακόμα αποσπάσματα από έγγραφα της εποχής και προβάλλει το πνεύμα της αυτοθυσίας και του ηρωϊσμού των αγωνιστών, ενώ στο βιβλίο υπάρχουν χαρακτηριστικές φωτογραφίες, βιβλιογραφία και ευρετήριο.

Τα κεφάλαια του βιβλίου είναι:

- 1) Η περίοδος της Αγγλοκρατίας
- 2) Η προετοιμασία του Αγώνα

- 3) Ο Αγώνας της ΕΟΚΑ κατά την περίοδο που κυβερνήτης της Κύπρου ήταν ο Αρμιτεϊτζ (1 Απριλίου - 3 Οκτωβρίου 1955)
- 4) Ο Χάρντιγκ αγωνίζεται να καταστείλει το κίνημα της ΕΟΚΑ και να δώσει πολιτική λύση στο Κυπριακό πρόβλημα, αλλά χωρίς αποτέλεσμα. Ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος εξορίζεται στις Σεύχέλλες (3 Οκτωβρίου 1955 - 9 Μαρτίου 1956)
- 5) Τα γεγονότα μετά την εξορία του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου μέχρι την απελευθέρωσή του από τις Σεύχέλλες (9 Μαρτίου 1956 - 28 Μαρτίου 1957)
- 6) Η περίοδος του Αγώνα από την απελευθέρωση του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου μέχρι την παραίτηση του Χάρντιγκ (28 Μαρτίου - 21 Οκτωβρίου 1957)
- 7) Τα γεγονότα από την παραίτηση του Χάρντιγκ μέχρι την υπογραφή των συμφωνιών Ζυρίχης - Λονδίνου (21 Οκτωβρίου 1957 - 19 Φεβρουαρίου 1959).

Το βιβλίο αποτελεί ένα ενδιαφέρον ανάγνωσμα για τον κάθε Έλληνα που θέλει να ενημερωθεί για τον αντιαποικιακό μας αγώνα εναντίον του Άγγλου δυνάστη, αλλά και ένα σημαντικό βοήθημα για το μελετητή της σύγχρονης κυπριακής ιστορίας.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ

Μάιος - Ιούνιος 2003

Μάιος

Τρίτη 6/5/2003
8.00 μ.μ.

Οι εκδόσεις ΟΛΚΟΣ παρουσίασαν στο Μουσείο Μπενάκη το βιβλίο του Jacques Lacarrière «ΛΕΥΚΩΣΙΑ η Νεκρή Ζώνη». Μίλησαν οι κ.κ. Βασίλης Αλεξάκης, Τίτος Πατρίκιος και Τηλέμαχος Χυτήρης.

Πέμπτη 8/5/2003
8.00 μ.μ.

Ο Εκδοτικός Οίκος Λιβάνη και το Σπίτι της Κύπρου - Κυπριακή Πρεσβεία παρουσίασαν το Λεύκωμα της Κυπρίας φωτογράφου Χριστίνας Δράκου «ΚΟΝΤΙΝΑ ΠΛΑΝΑ». Μίλησαν η κα Νάσα Παταπίου, Μορφωτική Ακόλουθος της Κυπριακής Πρεσβείας και Διευθύντρια στο Σπίτι της Κύπρου, και ο Διευθυντής των Πολιτιστικών Υπηρεσιών του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού κ. Στέλιος Χατζησταυλλής ο οποίος απηύθυνε χαιρετισμό. Η εκδήλωση έγινε στο χώρο του Καφέ-Βιβλιοπωλείου ΒΟΞ στην Αθήνα.

Παρασκευή 16/5/2003
6.30 μ.μ.

Οι εκδόσεις «ΙΩΛΚΟΣ» παρουσίασαν στο Βιβλιοκαφέ 26ης Γιορτής Βιβλίου (Πεδίον του Άρεως) το βιβλίο του Κοσμά Πολίτη «Μάρκο Πόλο πρωτότυπη εργασία πάνω στα ταξίδια του». Μίλησε ο δημοσιογράφος - συγγραφέας Γιάννης Κορίδης.

Πέμπτη 22/5/2003
6.30 μ.μ.

Οι εκδόσεις «ΙΩΛΚΟΣ» παρουσίασαν στο Βιβλιοκαφέ της 26ης Γιορτής Βιβλίου (Πεδίον το Άρεως) το βιβλίο του Ιω. Ν. Φραγκούλα «Ανερευνήτες πτυχές της ζωής του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη». Για το

βιβλίο μίλησε ο Γεράσιμος Α. Ρηγάτος, συγγραφέας - ιατρός.

Παρασκευή-Κυριακή
23-25/5/2003

Η Εθνική Εταιρία των Ελλήνων Λογοτεχνών με τη σύμπραξη της «ΠΑΓΚΑΛΑΒΡΥΤΙΝΗΣ ΕΝΩΣΗΣ» και τη στήριξη του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτη Καλαβρυτών και Αιγιαλείας κ. Αμβροσίου οργάνωσε ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΚΑΛΑΒΡΥΤΩΝ με θέμα «Η Επανάσταση του '21 στη Νεοελληνική Λογοτεχνία». (Από το Ρήγα Φερραίο ως τις μέρες μας).

Δευτέρα 26/5/2003
8.00 μ.μ.

Ο εκδοτικός Οίκος «ΑΓΚΥΡΑ» αποκτά στέγη σε αναπαλαιωμένο διατηρητέο νεοκλασικό κτίριο επί της οδού Σόλωνος 124 και το παραδίδει στους ανθρώπους του πνεύματος και της τέχνης και πάνω απ' όλα στο κοινό που αγαπά τα βιβλία, τη μουσική, το θέατρο, τα εικαστικά και τη φωτογραφία.

Τετάρτη-Παρασκευή
28-29-30/5/2003

Τα λογοτεχνικά περιοδικά «Αιολικά Γράμματα», «Κουάριος» «Νέα Σκέψη», «Πνευματική Ζωή», «3η Χιλιετία» οργάνωσαν το 7ο Συμπόσιο Ποίησης και Δοκιμίου στο Τριφύλλιο Ιδρυμα Κυθηρίων στην Αθήνα. Την πρώτη ημέρα του Συμποσίου μίλησε και η Κυπρία ποιήτρια και μέλος του διοικητικού συμβουλίου της Εθνικής Εταιρίας των Ελλήνων Λογοτεχνών κα Νίκη Λαδάκη - Φιλίππου με θέμα: «Υβόνη Αρχοκούρου -Καρεσεντζή».

Σάββατο-Κυριακή
31/5-1/6/2003

Πραγματοποιήθηκε στον πολύχωρο «ΑΘΗΝΑΪΣ» ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΠΑΙΝΗΓΥΡΙ που οργάνωσε το Μουσείο Πιερίδη Αρχαίας Κυπριακής Τέχνης Αθηνάϊς και το Σπίτι της Κύπρου.

Οι εκδηλώσεις περιελάμβαναν συναυλία, εκθέσεις βιβλίου και κεραμικής, κινηματογραφικές προβολές, κυπριακή κουζίνα, εκπαιδευτικά παιχνίδια και θεατρικό παραμύθι για όλη την οικογένεια.

Η εκδήλωση τελούσε υπό την αιγίδα του Πρέσβη της Κυπριακής Δημοκρατίας κ. Λεωνίδα Παντελίδη.

Ιούνιος

Δευτέρα 9/6/2003
8.00 μ.μ.

Οι εκδόσεις «ΑΓΚΥΡΑ» οργάνωσαν εκδήλωση για τον Μάρκο Ζέρβα με την ευκαιρία της έκδοσης του βιβλίου του με τίτλο: FINOS FILM 1939-1977. Ο Μύθος και η Πραγματικότητα. Η εκδήλωση πραγματοποιήθηκε στο χώρο ΑΓΚΥΡΑ - ΠΟΛΥΧΩΡΟΣ. Για τον Μάρκο Ζέρβα και το βιβλίο του μίλησαν: η βουλευτής Β. Αθηνών Νόρα Κατσέλη, ο σκηνοθέτης Κώστας Κουτσομύτης, η ηθοποιός Μέλω Ζαρόκωστα, ο ηθοποιός Σπύρος Καλογήρου και η εκδότρια Αναστασία Παπαδημητρίου.

Στα πλαίσια της παρουσίασης του βιβλίου έγινε έκθεση μιας επιλογής κολάζ του Μάρκου Ζέρβα, με θέματα από τον Ελληνικό κινηματογράφο. Ένας αριθμός από κολάζ θα δοθεί ως δωρεά στο «ΣΠΙΤΙ ΤΟΥ ΗΘΟΠΟΙΟΥ» παρουσία και της προέδρου του Ιδρύματος Ηθοποιού Άννας Φόνσου.

Αποσπάσματα του βιβλίου διάβασε ο ηθοποιός Γιώργος Μπασιάκος.

Τρίτη 17/6/2003
9.00 μ.μ.

Στο Μέγαρο Μουσικής, Αίθουσα Φίλων Μουσικής πραγματοποιήθηκε υπό την αιγίδα του Σπιτιού της Κύπρου - Κυπριακή Πρεσβεία ΜΟΥΣΙΚΟ ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΚΥΠΡΟΣ 2003 «Η ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ» Κατσαρής - Τόκας.

Δευτέρα 23/6/2003
8.00 μ.μ.

Οι εκδόσεις «ΑΓΚΥΡΑ» οργάνωσαν τιμητική εκδήλωση για την Τζένη Καρέζη με την ευκαιρία έκδοσης της βιογραφίας της με τίτλο «ΤΖΕΝΗ ΚΑΡΕΖΗ Το άρωμα μιας ζωής».

Για το βιβλίο μίλησαν: ο φιλόλογος - κριτικός Κώστας Γεωργουσόπουλος, ο ηθοποιός Κώστας Καζάκος, ο ηθοποιός Λυκούργος Καλλέργης, η δημοσιογράφος Άννα Παναγιωταρέα, ο μουσικοσυνθέτης Μίμης Πλέσσας, ο ηθοποιός - σκηνοθέτης Σταμάτης Φασουλής, ο ηθοποιός - συγγραφέας του βιβλίου Μάκης Δελαπόρτας και η εκδότρια Αναστασία Παπαδημητρίου.

ΝΙΚΗ ΛΑΔΑΚΗ - ΦΙΛΙΠΠΟΥ

ΒΙΒΛΙΑ

Νίτσας Πνευματικού Τουσουλή: «Χαρές, Χαμόγελα, Χαλάσματα», ποιήματα.

Γεωργίου Πετούση: «Νήσος τις εν κινδύνω», ποιητική σύνθεση, Κύπρος, Φεβράρης 2003.

Τάσου Άριστοτέλους: «Έξαιρετικά Λιτά», ποίηση, Λεμεσός 2002.

Έκτωρ Πατριώτης: «Θυραυλικά».

Κων. Δ. Φράγκος: «Εικόνες από τὸ Φθινόπωρο», ποιήματα.

Νίκου Χατζηγαβριήλ: «Κυπριώτικες ιστορίες», Λευκωσία, 2003.

Γιάννη Πουγούνια: «Ἡ ζωὴ καὶ ὁ Θάνατος τοῦ Ὑπουργοῦ Πέτρου Κομνηνοῦ», Μυθιστόρημα. (Αναφέρεται καὶ στὸ Δράμα τῆς Κύπρου).

Μόνας Σαββίδου Θεοδούλου: «Τὸ περίσυμα τῆς Σιωπῆς», Λευκωσία 2003.

Λοῦζου Φιλίππου: «Ἐκ Βαθέων», ποιήματα.

Μιχαλάκη Μαραθεύτη: «Ἀναμορφωτές τῆς Οἰκουμένης», (Ἀπόστολος Παῦλος καὶ Βαρνάβας στὴν Κύπρο), Ἴδρυμα Παπασταύρου Παπαγαθαγγέλου, Λευκωσία 2003.

Ἄνδρέα Μακρίδη: «Δέκα γυμνές φωτογραφίες τοῦ σκοταδιοῦ», διηγήματα, Λευκωσία 2003.

Κώστα Κατσώνη: «Ἡ Μελίνα τῆς Κερύνειας», διηγήματα για μεγάλα παιδιά.

Μαρίας Δ. Λαμπρινοῦ: «Τὸ φῶς τῶν Οὐρανῶν», ποιήματα.

Γλαύκου Σ. Χρίστη: «Ποικίλα ψήγματα γραφῆς», Λευκωσία 2003.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Στὸ περιοδικὸ *Silarus* (Ἰταλία), τεύχος ἀρ. 226 (Μάρτιος-Απρίλιος 2003) δημοσιεύονται, σὲ μετάφραση τοῦ Michele Iannelli, ἐννιά ποιήματα τῆς Καλομοιρᾶς Ο. Ἰωαννίδου.

Νέα Σκέψη: Μάρτιος 2003, τεύχος 453, Ἀπρίλης 2003, τεύχος 454 (Ἀναφορὰ στὴν βράβευση τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου), Μᾶης 2003, τεύχος 455.

Cyprus today: Ἰανουαρίου - Ἀπριλίου 2003.

Σύνδεσμος: Μάρτιος 2003, τεύχος 377, Ἀπρίλης 2003, τεύχος 378, τεύχος 379. Μάιος 2003, τεύχος 380 Ἰουνίου - Ἰουλίου 2003, τεύχος 381.

Πόρφυρας: Τεύχος 107, Ἀπριλίου - Ἰουνίου 2003.

Νέα Ἐποχή: Τεύχος 5-6 (276-277) 2002.

Αἰολικά Γράμματα: Τεύχος 201, Μᾶης - Ἰούνης 2003. Ἀναφορὰ στὴν βράβευση Κ. Κύρρη καὶ πῶς οἱ Κύπριοι τίμησαν τὴν ἡγουμένη Εὐγενία Κλειδαρὰ γιὰ τὸ συγγραφικὸ τῆς ἔργο γιὰ τοὺς νεοφανεῖς Ἅγιους Ραφαήλ, Νικόλαο καὶ Εἰρήνη.

Φωνὴ τῆς Ὁρθοδοξίας: Τεύχος 277, Ἰανουάριος - Φεβρουάριος - Μάρτιος 2003, τεύχος 279, Ἀπρίλιος 2003.

Καλαρρυτιώτικα Νέα: Νοέμβριος - Δεκέμβριος 2002.

Ἄνευ: Χειμῶνας 2003.

Ἐρευνώντας: Τεύχος 14, Ἰανουάριος 2003, Τεύχος 15, Φεβρουάριος - Μάρτιος 2003.

Μικροφιλολογικά: Τεύχος 13, Ἄνοιξη 2003.

Κατάλογος ἐκδόσεων: «ΟΜΟΝΟΙΑ», 2003 Ρουμανίας.

Λογοτεχνία τώρα: Μάιος - Ἰούνιος - Ἰούλιος 2003, τεύχος 32.

Πολιτικὴ Οἰκογένεια: Τεύχος 97, 2003.

Νέα Πορεία: Ἰανουάριος - Μάρτιος 2003.

Τριφυλιακὴ Ἔστια: Τεύχος 121.

Μοριάς: Γενάρης - Φεβράρης - Μάρτης 2003. Τεύχος 65, Ἀπρίλης - Μάιος - Ἰούνιος 2003, τεύχος 66.

Unesco: Δελτίο, Μάρτιος 2003.

Νέα Αριάνη: Ἰανουαρίου - Φεβρουαρίου 2003, τεύχος 37. Πρόσκληση στοὺς λογοτέχνες νὰ λάβουν μέρος στὴν Ἀνθολογία ὅλων τῶν Ἑλλήνων. Ἀναφορὰ στὴ βράβευση τῶν Ἀνδρέα Γεωργιάδη καὶ Ρούλας Ἰωαννίδου - Σταύρου στὸν διαγωνισμό *Jean Monnet* 2002. Ἐκδηλώσεις στὸ Σπίτι τῆς Κύπρου μὲ θέματα «Τὸ ἐνδιαφέρον τῶν Εὐρωπαίων γιὰ τὴν Κύπρο καὶ ὁ Εὐρωπαϊκὸς Πολιτισμὸς τῶν Κυπρίων (12ος, 17ος αἰῶνας) καὶ IB' σεμινάριο Φιλολογικὸ Τέχνη καὶ Πολιτικὴ μὲ ἀναφορὲς στὸν Σεφέρη, Νίκο καὶ Γιάννο Κρασιδιώτη.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ (Συνέχεια)

Ἀντώνης Ν. Συμυδαλάς: <i>Ἡ Κύπρος καὶ τὸ Εἰκοσιένα</i>	110
Γιάννης Μουγογιάννης: <i>Ἡ ἀναζήτηση τῆς ἰσότητας</i>	111
Κύπρος Χρυσάνθης: <i>Περιηγητές γιὰ τὴν Ἀμμόχωστο</i>	113
Χρῆστος Εὐθυμίου: <i>Κουρσεμένοις Κάμπος</i>	126

ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ ΖΩΗ: *Γιῶργος Κιτρομηλίδης*: Μνήμη Κύπρου Χρυσάνθη - Τὸ Βραβεῖο Ἀθηνῶν στὸ Παγκύπριο Γυμνάσιο - *Ἀνδρεανῆς Ἡλιοφώτου*: Μιχαλάκη Ι. Μαραθεύτη, «Ἀναμορφωτὲς τῆς Οἰκουμένης» - *Γεώργιος Καμιναρίδης*: Μιχαλάκη Ι. Μαραθεύτη, «Ἀναμορφωτὲς τῆς Οἰκουμένης» - *Κωστῆς Κοκκινόφτας*: Δημήτρη Ταλιαδώρου, «Ἡ Συμβολὴ τῆς Κύπρου στὴ Μικρασιατικὴ ἐκστρατεία 1919-1922» - *Σοφοκλῆς Λαζάρου*: Ἀγγελικῆς Σμυρλι, «Τὰ τετράδια τῆς Σοφίας» - *Χρυσόθεμις Χατζηπαναγιῆ*: Ἀνδρεανῆς Ἡλιοφώτου, «Ἐξομολογήσεις» - *Χρῆστος Δ. Στρατηγόπουλος*: Γεώργιου Χαριτωνίδη, «Ἀναμνήσεις μὲ πολλὰ κουκούτσια» - Διαφόρων, «Ὁ Ἀγώνας τῆς ΕΟΚΑ στὴν Ἑλληνικὴ Λογοτεχνία τῆς Κύπρου» - Ἀνδρέα Βαρνάβα, «Ἱστορία τοῦ Ἀπελευθερωτικοῦ Ἀγώνα τῆς ΕΟΚΑ 1955-1959» - *Νίκη Λαδάκη* - *Φιλίππου*: Πνευματικὴ Κίνηση στὴν Ἀθήνα - Βιβλία - Περιοδικά.

Ειδική οδοντόκρεμα για καθημερινή χρήση

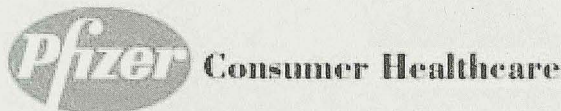
ΟΔΟΝΤΟΚΡΕΜΑ

**Δρα δυναμικά
κατά της
ουλίτιδας**

Με το ισχυρό αντιμικροβιακό Hexetidine και με 2 Fluorides

ΜΟΝΟ ΣΤΑ ΦΑΡΜΑΚΕΙΑ

ΚΕΟ

*Brewed on the Island
of Cyprus*

